

VITRALII

LUMINI ȘI UMBRE

Publicație editată de Asociația Cadrelor Militare în Rezervă și în
Retragere din Serviciul Român de Informații

DIRECTOR: Col. (r) Filip Teodorescu

Contact:

București, str. Toamnei nr. 37, sector 2

Tel.: (0040)-21-2119957

acmrr.bucuresti@acmrr-sri.ro

www.acmrr-sri.ro

©ACMRR-SRI

București 2023-2024

ISSN 2067-2896

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE”

Consultanți științifici   Prof. univ. dr. Ioan Scurtu
   Prof. univ. dr. Mihail M. Andreescu
   Dr. ist. Tatu Alexiu
   Dr. ist. Alex Mihai Stoenescu
   Conf. univ. dr. Aurel V. David

Colegiul de redacție

Redactor șef: Col. (r) Hagop Hairabetian

Secretar de redacție: Gl. bg. (r) Maria Ilie

Membri: Col. (r) dr. Sorin Aparaschivei
   Gl. mr. (r) Dumitru Bădescu
   Gl. mr. (r) Marin Ioniță
   Gl. bg. (r) Nechifor Ignat
   Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu
   Col. (r) Mihai Munteanu
   Gl. bg. (r) Nicolae Pintilei
   Col. (r) dr. Tiberiu Tănase
   Col. (r) Gheorghe Trifu

Responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor acestora. Opiniile și punctele de vedere exprimate de autori în cuprinsul revistei pot să nu corespundă integral cu cele ale ACMRR-SRI. Reproducerea sub orice formă a conținutului acestei publicații este permisă cu menționarea sursei și a autorului. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

C U P R I N S

Editorial

- La ceas de bilanț cu (inevitabil) optimism 5

File de istorie

- De la confruntări la alianțe: raporturile României cu Marea Britanie și SUA pe timpul Conferinței de pace de la Paris (1919-1920) 7
Col. (r) Radu Voroneanu
- Mihai Eminescu: momente din adolescență și tinerețe 22
Col. (r) conf. univ. dr. Aurel V. David
- Cazul Johanna Schrötter (1915-1916): spioană sau escroacă? 42
Dr. ist. Alin Spânu

Memorie profesională

- Centrala nucleară de la Cernavodă: provocări și implicații în munca de informații (1) 48
Col. (r) Gheorghe Paraschiv
- Contrabanda, fenomen de natură să aducă atingere siguranței naționale. Cazul „Țigăreta II” (2) 60
Gl. bg. (r) Nicolae Pintilei
- Apărarea ordinii constituționale – obiectiv constant al serviciilor române de informații: 14. Extremismul de factură etnică (1) 77
Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

Atitudini

- Sub semnul adevărului 96
Col. (r) Viorel-Mircea Sârbu
- Mi-e dor de „Ocaua lui Cuza” 99
Col. (r) conf. univ. dr. Aurel V. David

Colțul mizantropului

- Îngrijorări și speranțe 105
Col. (r) Hagop Hairabetian

În sprijinul culturii de securitate

- **Arta culegerii informațiilor între tradiție și evoluție tehnologică 107**
Col. (r) Liviu Găitan
- **Note de lectură și evenimente 121**
  - Amy B. Zegart: Spioni, minciuni și algoritmi: istoria și viitorul *intelligence*-ului american (Ana-Maria Surugiu)
  - Cultura de *intelligence* în mass-media
- Pagini literare 127**
  - Mircea Dorin Istrate, Ioan Florian, George Vlaicu, Costică Dogaru, Ioan Grigoraș, Mariana David, Ștefan Ceaușescu Tătuțescu, Gheorghe Micle de Copalnic, Alexandru Ene, Theodor Borcan, Petru Popița.
- Din viața și activitatea ACMRR-SRI 133**
  - Cronologie: august – noiembrie 2023
  - Noi apariții editoriale: Theodor Borcan, Maria Someșan
  - *Vitralii – Lumini și umbre*: prezențe și ecouri
  - Col. (r) Gheorghe Rusu: impresii de toamnă și iarnă

EDITORIAL

LA CEAS DE BILANȚ, CU (INEVITABIL) OPTIMISM

Ne aflăm din nou la răscruce de ani, dar nu numai. Sfârșitul acestui an a semănat cu un „sfârșit al lumii”, sau măcar al unei epoci ori al vreunui imperiu ce se dorește a fi eliminat de pe hartă. Războiului din imediata noastră apropiere – pe care mulți l-au estimat scurt, dar care pare hotărât să rămână printre noi – i s-a adăugat un altul, un conflict pe care l-am considerat „mocnit” și care s-a reaprins (oare?) pe neașteptate. Cele două seisme geopolitice, cărora amenință să li se adauge o mișcare similară în îndepărtata Asie, par să preceadă schimbări fundamentale în arhitectura mondială postbelică, schimbări pe care, fără nicio îndoială, le vom simți și noi, mai devreme sau mai târziu.

Nu mai puțin semnificativă se anunță transformarea radicală a vieții economice, sociale și personale, a noastră a tuturor, determinată de evoluția ultrarapidă a tehnologiei și informaticii, cu „avangarda” reprezentată, printre altele, de robotică și de inteligența artificială.

În ce ne privește, ne bucurăm să facem retrospectiva unui an în care, încă o dată, solidaritatea și camaraderia au fost „armele” cu care am putut depăși greutățile cu care ne-am confruntat. Printre altele, trebuie să subliniem și în acest an unitatea cu care au fost continuate la nivelul tuturor structurilor rezerviștilor militari, acțiunile vizând asigurarea unui cadru legislativ coerent și corect în domeniul pensiilor militare.

Revista „*Vitralii*” intră, cu acest număr, în cel de-al cincisprezecelea an dintr-o existență marcată și ea de „lumini și umbre”, dar aflată în permanent contact cu cititorii și problematica de interes a acestora.

Ca de obicei, acest număr este dedicat evocării unor momente și personalități importante pentru toți românii. Astfel, Ziua Națională este marcată printr-o interesantă analiză a modului în care raporturile din acea epocă ale României cu Marea Britanie și SUA au evoluat „de la confruntări la alianțe”, dar și prin prezentarea unui caz de „spionaj feminin” caracteristic epocii. Este, de asemenea, evocată personalitatea lui Mihai Eminescu, în momente mai puțin cunoscute ale copilăriei și tinereții, precum și perioada de domnie a lui Alexandru Ioan Cuza, ce a urmat Unirii Principatelor.

Nu lipsește momentul Decembrie 1989, cu o cronică a filmului „Libertate” – dedicat evenimentelor petrecute la Sibiu – care, sperăm, va fi o invitație la vizionarea acestei îndrăznețe pelicule lansate în octombrie trecut.

„Memoria profesională” se îmbogățește cu o analiză pertinentă a gestionării în plan informativ a proiectului centralei nuclear-electrice de la Cernavodă, al cărei autor este un coleg aflat timp îndelungat „în mijlocul realităților”, precum și cu continuarea prezentării cazului „Țigăreta 2”, ilustrativ pentru modul în care contrabanda devine amenințare la adresa securității naționale. Istoria recentă a României, văzută prin prisma activității specifice de apărare a Constituției, continuă cu fenomenele legate de extremismul de factură etnică.

Sub genericul „În sprijinul culturii de securitate” aflăm noutăți interesante în legătură cu modul în care noile tehnologii, îndeosebi Inteligența Artificială, influențează prezentul și perspectiva muncii de informații. Nu lipsesc nici în acest număr contribuțiile lirice ale colegilor noștri membri ai cenaclului literar-artistic, iar arta plastică este reprezentată de col. (r) Gheorghe Rusu cu impresii din „anotimpurile reci” în care ne aflăm.

În speranța că am trezit interesul cititorilor, încheiem prin a le ura tuturor prietenilor noștri un an nou bogat în sănătate, belșug și bucurii!

La mulți ani, România, la mulți ani, români!

Redacția

FILE DE ISTORIE

DE LA CONFRUNTĂRI LA ALIANȚE: RAPORTURILE ROMÂNIEI CU MAREA BRITANIE ȘI SUA PE TIMPUL CONFERINȚEI DE PACE DE LA PARIS (1919-1920)

Nu doar istoriografia națională, dar și politologii și istoricii străini fac referire în mod frecvent la faptul că spațiul românesc a fost de-a lungul istoriei sale o zonă de intersecție, confruntare și negociere pentru imperiile care au dominat această zonă a Europei, din antichitate până în prezent.

Urmărind să-și protejeze integritatea și suverinitatea, România a fost mereu activă în a identifica soluții politice pentru a se integra în sistemele de securitate ale diferitelor momente istorice ale Europei, garantate de către Franța, Anglia, Germania și mai târziu SUA, inclusiv prin valorificarea diplomatică și militară a diferențelor de interese dintre blocurile politice, economice și militare.

Astăzi, securitatea României se bazează pe garanțiile oferite de apartenența la NATO și Uniunea Europeană. Așadar, dintr-o anume perspectivă, securitatea României este garantată de politica anglo-americană iar integritatea și unitatea teritorială sunt asigurate de acest sistem de apărare politico-militară și în același timp economică. Tradițional, spațiul românesc a fost o parte francofil iar altă parte influențat de cultura austriacă, pe filieră germană. Când și de ce a devenit teritoriul României o zonă de interes pentru administrațiile din Marea Britanie și SUA? Răspunsul cel mai simplu este: atunci când a devenit importantă pentru securitatea marilor puteri și echilibrul politic în Estul Europei. Cum a evoluat acest interes, care au fost costurile și beneficiile pentru România? Să realizăm o incursiune în trecutul nu foarte îndepărtat, căutând începuturile relațiilor României cu Anglia și Statele Unite, al căror debut a fost marcat de Primul Război Mondial și Conferința de Pace care i-a urmat.

În 1995 a fost publicată la noi, într-o traducere realizată de istoricul Gheorghe Onișoru, lucrarea istoricului american Paul D. Quinlan, „*Ciocnire deasupra României. Politica anglo-americană față de România 1938-1947*”. Conținutul volumului atrage atenția prin calitatea documentelor utilizate de autor, multe dintre ele consultate în baza unor autorizări speciale primite din partea Armatei și Departamentului de stat al SUA. Sunt documente din Arhivele Naționale, cele militare, ale Oficiului Istoric al Departamentului de Stat, Bibliotecii Congresului, colecțiile de manuscrise ale Universităților Harvard și Yale, memoriile și amintiri ale generalului Cortland van R. Schulyer,

reprezentantul american în Comisia Aliată de Control din România, Mircea Ioanițiu – secretarul particular al Regelui Mihai, diplomatului Radu Florescu, reprezentantul politic al SUA – Roy Melbourne și alții.¹

Paul D. Quinlan afirmă că „*istoric, interesele englezilor în această țară, turbulentă și bogată în petrol, au fost la început legate de comerț și finanțe. Abia în timpul primului și celui de-al doilea război mondial România a fost privită de britanici ca fiind importantă pentru propria securitate...*”² Quinlan susține că în 1916, în contextul încheierii tratatului politic secret de la București (menit să prevină alăturarea Regatului României de Puterile Centrale) „*Marea Britanie, împreună cu Franța, Rusia și Italia au acceptat fără tragere de inimă cererile politice și teritoriale ale României*”³

Real este faptul că la Conferința de Pace de la Paris, România s-a confruntat cu multe tensiuni diplomatice și discuții generate de nerespectarea de către marile puteri a înțelegerilor politice din 1916, Lloyd George și Woodrow Wilson considerând că revendicările teritoriale ale României erau prea mari. Englezii s-au opus alipirii la România a întregului Banat, au susținut împărțirea Bucovinei între România și un stat al rutenilor și au fost neîncredători față de argumentele prezentate de România conform cărora majoritatea populației Basarabiei susținea unirea cu Regatul.

Desigur că membrii delegației române la Paris nu se așteptau la o rezolvare facilă a listei de revendicări, dovadă fiind și caracterizarea situației făcută de Al. Vaida Voevod într-o scrisoare adresată lui Iuliu Maniu în martie 1919: „... *fiecare își păzește interesele, jelos să nu i-o ia celălalt înainte... trebuie să fim pregătiți, ca luînd lupta, să ne facem înșine dreptate, apărîndu-ne de bolșevism spre Ucraina și dîndu-i pe unguri peste Tisa, iar pe sârbi peste Dunăre, în momentul potrivit*”⁴

Deși principiul naționalităților guverna teoretic reorganizarea Europei, Anglia și Franța agreeau și au pus chiar în analiză problema unei confederații dunărene, care ar fi dus practic la anularea drepturilor suverane ale României,

¹ Paul D. Quinlan, *Ciocnire deasupra României. Politica anglo-americană față de România 1938-1947*, Centrul de Studii Românești, Fundația Culturală Română, Iași, 1995, p. 7.

² *Ibidem*, p. 11.

³ *Ibidem*, p. 11.

⁴ A.N.I.C., București, Fond Vaida Voevod, dos.42, f.3, 10, apud Lucian Leuștean, *România, Conferința de Pace de la Paris și „Globalismul american”*, în volumul *Globalism și probleme identitare. Perspective românești*, Culegere de studii editată de Alexandru Zub și Adrian Cioflâncă, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2002, p.275.

Regatului Sârbo-Croato Sloven și Cehoslovaciei. Insistențele diplomatice ale României față de Anglia și Franța, precum și memoriul comun depus de cele trei state au condus la abandonarea ideii, dar au conștientizat totodată tinerele națiuni de necesitatea identificării unor noi instrumente politice și juridice capabile să asigure menținerea prevederilor din tratatele încheiate sub auspiciile Conferinței de la Paris (din această necesitate s-a născut ulterior soluția Micii Antante, care grupa România, Cehoslovacia și Iugoslavia într-o alianță defensivă, menită să se opună revizionismului. Marile Puteri au fost informate cu privire la această inițiativă în cadrul vizitelor pe care Ministrul de Externe Take Ionescu le-a întreprins la Paris, Londra și Roma: inițial Franța s-a opus, Marea Britanie nu s-a împotrivit dar a manifestat rezerve, iar Italia a susținut proiectul declarând că servea și intereselor sale.⁵ Revenind cu analiza la Conferința de la Paris, este important să evidențiem că delegația condusă de premierul Brătianu a dovedit fermitate și demnitate în raporturile cu Consiliul Suprem și în multe momente a impresionat prin pregătire și calitatea argumentelor. În ciuda presiunilor făcute asupra României, Ion. I. C. Brătianu a rămas intransigent în problema minorităților, a tratatului cu Austria și a celorlalte prevederi care în opinia delegației românești constituiau o limitare a suveranității naționale. Cea mai mare nemulțumire față de verticalitatea premierului Brătianu de respingere a soluțiilor dictate au manifestat-o Statele Unite, care au propus chiar excluderea României de la Conferință și instituirea de sancțiuni economice. În septembrie 1919, diplomatul Gheorghe Derussi îi transmitea ministrului Take Ionescu că „francezii oftează cu noi, dar votează cu Anglia și mai ales cu America”.⁶ Sprijinul francez și simpatia opiniei publice din Franța pe care Brătianu a reușit să le câștige nu erau suficiente. După demisia lui I.I.C Brătianu din funcția de prim-ministru, Anglia a fost mai receptivă decât americanii față de solicitările României și alături de Franța a promis sprijin noului premier român Al. Vaida Voevod pentru modificarea preambulului și convenției Tratatului cu Austria, astfel încât acesta să fie acceptat și semnat de România.

---

⁵ Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno-engleze (1914-1933)* în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol, Supliment VIII, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, p. 85-87.

⁶ B.C.S., fond Al. St. Georges, Arh. Take Ionescu, PVIII, dosar 7, (scrisoare din 6 septembrie 1919), apud Valeriu Florin Dobrinescu, *op. cit.*, p. 48.

În cele din urmă, neînțelegerile dezvoltate între aliați, poziția câștigată de România ca posibil obstacol în calea extinderii bolșevismului în Europa, recunoașterea de către București a deciziilor populației românești din provinciile ce făceau obiectul tratatului din 1916 de unire cu Regatul României au condus la recunoașterea de către puterile vremii a noilor frontiere ale statului român. „*Aliații erau puși în fața faptului împlinit*”, conchide Paul Quinlan.⁷ Tratatul din octombrie 1920 prin care era recunoscută unirea Basarabiei cu Regatul României nu a fost însă semnat de către Statele Unite ale Americii și Rusia Sovietică, dar Anglia a fost prima dintre marile puteri care în aprilie 1922 a ratificat Protocolul de la Paris, urmată apoi Franța. Acceptarea de către Aliați a revendicărilor României cu privire la Basarabia a condus la o răcire a relațiilor anglo-sovietice, deoarece Rusia a sperat că va obține evacuarea de către România a teritoriului dintre Nistru și Prut, sens în care perspectiva americană îi era favorabilă.

Desigur că astăzi putem privi cu accente critice multe din interpretările și deciziile Conferinței de la Paris, dar pe fond, așa cum subliniază și profesorul univ. dr. Lucian Leuștean, „*deși modelul de democrație interstatală ilustrat la Paris în 1919-1920 era foarte departe de un ideal, nu se poate contesta că el reprezenta o schimbare pozitivă față de trecut și întrunea premisele necesare îmbunătățirii sale*”.⁸

Din rațiuni determinate de propriile necesități de securitate, în toată perioada interbelică, România a fost unul din membrii activi ai Ligii Națiunilor, obiectivul principal al politicii sale externe fiind menținerea *status quo*-ului, respectiv a prevederilor sistemului tratatelor de pace de la Paris. Ungaria în schimb, promova activ politica de revizuire a Tratatului de la Trianon (cu toate că în 1920 a reluat relațiile diplomatice cu România) și se bucura de simpatie și susținere în cercurile politice de la Londra. Istoricul Alin Spânu, lector dr. la Universitatea din București, apreciază că Anglia a fost „*primul stat occidental care a intrat în atenția revizioniştilor unguri*”.⁹ Astfel, pentru a-și crea un suport al acțiunilor revizioniste în Anglia, Ungaria înființa în 1922 la Universitatea din Oxford „Liga pentru dreptul la autodeterminare al ungarilor”

⁷ Paul D. Quinlan, *op. cit.*, p. 12.

⁸ Lucian Leuștean, „*România, Conferința de Pace de la Paris și „Globalismul american*”, în volumul *Globalism și probleme identitare. Perspective românești*, Culegere de studii editată de Alexandru Zub și Adrian Cioflâncă, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2002, p. 269.

⁹ <https://www.romania-actualitati.ro>, *Activități subversive în Transilvania interbelică*.

și Muzeul pedagogic ungiuresc. În 1923 a început editarea în limba engleză a revistei „*The Hungarian Nation*”. Un cunoscut și controversat lord britanic, Harold Sidney Harmsworth, proprietar al publicațiilor *London Daily Mail* și *Daily Mirror*, a inițiat o intensă campanie de promovare a intereselor ungare, denumită „Dreptate pentru Ungaria”. În iulie 1927, guvernul de la Budapesta a înființat Liga revizionistă Maghiară. Până în 1940, Liga a editat un număr impresionant de volume (între care și o Istorie a Transilvaniei), precum și periodice în limbile engleză, germană, franceză, italiană, spaniolă și altele, răspândite larg atât în Europa cât și SUA, ce au avut ca țintă România și au urmărit atragerea de sprijin politic precum și susținerea opiniei publice internaționale pentru cauza Ungariei.¹⁰

Acțiunile Ungariei au generat audiență și suport în Marea Britanie. În 1933, notează Paul Quinlan, citând ca sursă pe R. Seton-Watson, (*Treaty Revision and the Hungarian Frontiers*, Londra, 1934, p. 67), „168 de membri ai Camerei Comunelor au încercat să propună o moțiune prin care guvernul britanic urma să ridice chestiunea revizuirii Trianonului în fața adunării Ligii Națiunilor cu prima ocazie.”¹¹

Abia în decembrie 1933 a apărut o replică românească prin constituirea la București a Ligii Antirevizioniste Române, care avea ca scop, între altele „să dezvolte solidaritatea și rezistența românească față de atacurile la adresa integrității teritoriale românești și a demnității poporului român”.¹²

În încercarea de a atenua din eficiența acțiunilor Ungariei, regele Ferdinand și regina Maria au întreprins o vizită de stat în Anglia în mai 1924, fiind primiți oficial de către Regele George al V-lea. Vizita a fost bine primită de opinia publică, premierul britanic a acceptat abordarea mai multor aspecte ale relațiilor economice și financiare și a reafirmat sprijinul pe care Anglia este dispusă să-l acorde problemei integrității teritoriale a României – totul părea că a generat un impuls pozitiv relațiilor bilaterale. Dincolo de aceste declarații, discursul unor oficiali britanici față de oportunitatea revizuirii prin soluții pașnice a unora din înțelegerile de la Paris și susținerea acordată Ungariei au determinat România să-și orienteze politica externă către Franța, care – în opinia Guvernului de la București – era mai fermă în respingerea tendințelor de revizuire.¹³

¹⁰ Manuel Stănescu, *Primul Război Mondial*, în *Historia*, <https://historia.ro>

¹¹ Paul D. Quinlan, *op. cit.*, p. 14.

¹² <http://enciclopediaromaniei.ro>, *Liga Antirevizionistă Română*.

¹³ Valeriu Florian Dobrinescu, *op. cit.* p. 152.

Cu toate eforturile și insistențele politice și diplomatice depuse de România după Conferința de Pace, Marea Britanie și Franța nu și-au asumat angajamente ferme cu privire la apărarea integrității teritoriale a Regatului României. Anglia nu a acceptat încheierea unui tratat de alianță cu România, iar cel semnat cu Franța în 1926 prevedea doar că se vor realiza consultări privind măsurile oportune a fi adoptate în cazul unui atac neprovocat. Situația era îngrijorătoare pentru București având în vedere și faptul că, în 1924, Comitetul Executiv Central Ucrainean a proclamat înființarea Republicii Sovietice Socialiste Autonome Moldovenești, pe malul stâng al Nistrului, în componența RSS Ucraineană, care urma să devină punctul de plecare pentru preluarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică. În hărțile sovietice, frontiera de est era trasată nu pe Nistru, ci pe râul Prut.¹⁴

Problema petrolului a avut un rol atât de important în evoluția relațiilor dintre România și Marea Britanie, încât în numeroase situații a fost factor determinant al deciziilor politice și economice engleze față de țara noastră.¹⁵

În preajma primului război mondial, capitalul străin din societățile industriale românești era de peste 80%. Pe primul loc era capitalul german (cu peste 120 mil. lei), urmat de capitalul olandez, englez, austro-ungar, belgian, francez, american (25 mil. lei) și italian. În industria petrolieră, capitalul străin reprezenta 95% (33,33% german; 16,15% englez; 15,64% anglo-olandez; 7,95% francez; 7,18% olandez; 6,67% american; 4,62% românesc). Participarea capitalului străin prin împrumuturile externe la procesul de industrializare și dezvoltare a României a căpătat o importanță majoră. Primul împrumut extern românesc a fost contractat în anul 1864 de la o bancă londoneză, iar la începutul primului război mondial, principalul creditor era Germania.¹⁶

Proiectul legii minelor pregătit de guvernul român în 1923 a constituit subiectul unei intense campanii de presă în Anglia. „*Pall Mall*”, „*Morning Post*” și „*Daily Mail*” au atacat și criticat virulent politica economică a guvernului român. În 10 mai 1923, Nicolae Titulescu îi scria lui I.G. Duca următoarele: „*impresia mea e că campania pornește de la anume indivizi*

¹⁴ <https://plural.upsc.md>, Alexandr Voronovici, Anul 1924. *Justificând separatismul: înființarea RSS Moldovenească și istoria politică în Republica Moldovenească Nistreană*, p. 1

¹⁵ Valeriu Florian Dobrinescu, *op. cit.* p.123.

¹⁶ *Modernizarea României, premisă a desăvârșirii unității național-statale. Aspecte economice*, în volumul *Vârstele unirii. De la conștiința etnică la unitatea națională*, editat de Dumitru Ivănescu, Cătălin Turluc și Florin Cântec, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, Iași, 2001, p. 202 și 203.

nemulțumiți de afacerile lor cu România....” și propunea ca guvernul român să inițieze o suită de măsuri de apărare a intereselor naționale, respectiv desfășurarea unei propagande românești serioase în Anglia, nu doar prin presă, invitarea în România a unor personalități britanice influente, crearea de posturi de conferențieri în civilizația română în cadrul universităților din Londra, Cambridge și Oxford.¹⁷ Pe ansamblu, politica liberalilor români, orientată spre susținerea intereselor capitalului autohton, a generat ample discuții cu *Foreign Office*, grupările financiare și economice britanice fiind nemulțumite de adoptarea noului tarif vamal și a legii minelor din 1924, care vizau dezvoltarea capitalului și controlului administrativ român în industria petrolieră. Cercurile de afaceri britanice au insistat în anii ce au urmat pentru modificarea legii, iar în 1928 investitorii străini au trecut la o adevărată ofensivă în acest sens.¹⁸

Nicolae Titulescu a fost un susținător al politicii de atragere a capitalului străin în România, pe care, în mod vizionar și de mare actualitate și astăzi, o vedea ca soluție de creștere a interesului internațional pentru securitatea țării. În noiembrie 1924 îi scria premierului I. G. Duca... „*cum comerțul e fapta vieții de toate zilele, cred că o grăbire a cointeresării capitalurilor străine cu cele românești – bineînțeles cu respectul suveranității noastre – e azi cel mai puternic tratat de alianță ce putem face cu celelalte popoare. Să strige și Londra și Parisul și New-York-ul și Roma, când se va atinge cineva de România. Acesta e cel mai sigur preludiu al convențiilor diplomatice viabile, și cea mai bună garanție a păcii*”.¹⁹ Este lesne de remarcat cât de puțin s-au schimbat principiile politicii internaționale și cât de actuale sunt și astăzi pentru România.

Cu toate oscilațiile intervenite în raporturile cu Anglia, Titulescu a susținut în permanență că politica de alianțe a României nu trebuie să conducă la o deteriorare a relațiilor bilaterale. Într-o scrisoare din 28 noiembrie 1924 adresată lui I. G. Duca, referindu-se la problema alianțelor europene, făcea aprecierea că „*această politică de alianță continentală apare ca o armă contra Angliei. Și aceasta ar fi cea mai mare greșeală politică. Trebuie să ne apărăm interesele continentale sprijiniți pe Franța și dacă nu se poate concursul*

¹⁷ Gheorghe Buzatu, coord., *Titulescu și strategia păcii*, Editura Junimea, Iași, 1982, p. 376.

¹⁸ Valeriu Florin Dobrinescu, *op. cit.* p. 128

¹⁹ Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 393.

britanic, ceea ce ar fi perfect, cu bunăvoința Angliei. Contra Angliei, nimic temeinic nici pentru Franța, nici pentru noi."²⁰

Gândirea diplomatică a lui Nicolae Titulescu de a nu ostiliza Anglia era deplin justificată, întrucât chestiunea revizuirii tratatelor a rămas un subiect activ nu doar cu privire la Ungaria. Spre exemplu, în 1927, David Lloyd George, care a fost unul din semnatarii Tratatelor de pace, se declara favorabil ideii de revizuire a granițelor și aprecia chiar că Rusia a pierdut prea mult din punct de vedere teritorial după primul război mondial. De altfel, David Lloyd George a fost un susținător activ al necesității reluării relațiilor Londrei cu Moscova.²¹ În octombrie 1929 s-a produs restabilirea relațiilor dintre Marea Britanie și regimul sovietic, diplomația engleză considerând că era o necesitate pentru asigurarea păcii în Europa. Anglia a urmărit cu atenție și evoluția negocierilor sovieto-române. Cu privire la rezolvarea problemei Basarabiei, opinia diplomaților britanici de la Londra era că aceasta se va face „*mai curând sau mai târziu... prin forța armelor*”.²² Un alt exemplu de declarație îngrijorătoare pentru securitatea României este cea făcută în mai 1930 de către Robert Gilbert Vansittart, secretar personal al premierului britanic, care aprecia că „*actualele frontiere ale României constituie un obstacol serios, dacă nu incomparabil, în pacificarea Europei centrale*”.²³

După instaurarea regimului condus de Adolf Hitler, relațiile României cu Marea Britanie s-au dinamizat, la aceasta contribuind atât legăturile dinastice dintre cele două monarhii, cât și activitățile diplomatice ale lui Take Ionescu și Nicolae Titulescu. Cu timpul, inclusiv atitudinea cercurilor politice britanice și a opiniei publice față de România și regele Carol al II-lea s-a schimbat, acesta fiind prezentat ca un luptător împotriva fascismului și un prieten al Marii Britanii. Aflat în vizită la Londra în luna iulie 1937, Carol al II-lea declara într-un interviu că dorește să dezvolte relațiile cu Anglia și să schimbe impresia că România este o colonie franceză.²⁴

²⁰ *Ibidem*, p. 394.

²¹ Arhiva MAE, fond 71, Anglia, vol.I, 1925-1932, f. 66, telegrama nr. 2455, 25 octombrie 1927, semnată Laptew, apud Valeriu Florin Dobrinescu, op. cit, p 118.

²² DBPF, Second Series, vol. VII, 1929-1934, p.99, apud Valeriu Florin Dobrinescu, p. 120.

²³ DBPF, Second Series, vol. VII, 1929-1934, p.847, apud Valeriu Florin Dobrinescu, p. 120.

²⁴ Paul D. Quinlan, op. cit. p. 16

„Vreme de 15 ani, raporturile politice româno-engleze au fost corecte”, concluzionează istoricul Valeriu Florin Dobrinescu, în lucrarea citată.²⁵

Să parcurgem acum câteva repere privind începutul și evoluția relațiilor cu SUA:

Statele Unite ale Americii au recunoscut Regatul României în aprilie 1881, dar primul consul american în Principatele Unite a fost numit în 1886. Deoarece schimburile comerciale dintre SUA și România erau reduse, interesele americane la acea perioadă se limitau la rezolvarea problemelor revendicate de comunitățile evreiești din România, respectiv acordarea cetățeniei române și eliminarea persecuțiilor de natură etnică. Benjamin Franklin Peixotto (avocat și fost președinte al B'nai B'rith), era sprijinit financiar de un consorțiu de evrei americani, britanici și francezi. De altfel, numirea sa a fost făcută la inițiativa comunității evreilor din Statele Unite.²⁶ Consulatul american a funcționat până în septembrie 1876. Primul reprezentant diplomatic al Statelor Unite în România a fost Eugene Schuyler, numit agent diplomatic și consul general în iunie 1880. În iulie 1882 acesta a fost promovat, devenind ministru rezident și consul general, dar era acreditat în același timp și în Grecia și Serbia.

Primul diplomat american acreditat doar pentru România a fost numit în 1921, în persoana lui Peter Augustus Jay, care a ocupat această funcție până în 1925.²⁷

România și-a înființat prima misiune diplomatică în Statele Unite în ianuarie 1918. Istoricul american Paul D. Quinlan afirmă că până la primul război mondial, „pentru americani, România era o țară îndepărtată cu țigani, scandaluri regale și țărani dansând în costume colorate. După 1929, oficialii Departamentului de Stat se așteptau ca noul ambasador român să apară la Washington în îmbrăcăminte roșie cu centură (...) Prima dată când Europa estică a devenit un factor în politica externă americană a fost în timpul primului război mondial”.²⁸

Pe parcursul Primului Război Mondial, SUA nu s-au implicat în problematica românească și, de altfel, nici nu au semnat Tratatul secret încheiat la București în 1916. Au intrat în război Împotriva Puterilor Centrale în 1917,

²⁵ Valeriu Florin Dobrinescu, *op. cit.* p. 1

²⁶ <https://ro.usembassy.gov/ro/our-relationship-ro/politica-si-istorie/>

²⁷ *Ibidem*

²⁸ Paul D. Quinlan, *op. cit.* p. 16

iar în 8 ianuarie 1918, președintele Woodrow Wilson, anticipând încheierea conflictului mondial, prezenta Congresului proiectul american pentru Europa de după război, care a devenit baza negocierilor pentru Conferința de pace de la Paris din 1919. Documentul numit „Cele 14 puncte ale lui Wilson” era rezultatul analizei și gândirii unui grup de specialiști condus de colonelul Edward M. House, consilierul președintelui pe probleme de politică externă. Prevederea referitoare la acordarea dreptului la autodeterminare devenea un principiu esențial și pentru interesele României.²⁹

Profesorul și ambasadorul român Constantin Vlad caracteriza „Cele 14 puncte” ale președintelui Woodrow Wilson (în ianuarie 2018, în cadrul unei conferințe a Academiei) ca fiind „un adevărat program de politică externă și diplomație americană pe termen lung... un document emblematic al secolului XX, definitiv atît pentru evenimentele care au marcat Europa în urmă cu un secol, cât și pentru evoluțiile ulterioare, pînă în era contemporană”.³⁰

Este evident că multe din aceste concepte se regăsesc și astăzi în politica promovată de SUA în relațiile cu Europa. Principiile americane nu erau facil de aplicat în 1919, iar puterile europene le-au acceptat treptat și nu fără rezistență. Ministrul de externe al Marii Britanii, lordul Balfour, aprecia ironic că cele 14 puncte sunt „admirabile, dar mai degrabă abstracte”, iar George Clemenceau declara, referindu-se la președintele american, că „mă exasperează cu cele 14 porunci ale sale, când bunul Dumnezeu a avut doar zece”.³¹

Pe parcursul lucrărilor Conferinței de Pace, delegația americană a avut cea mai critică poziție la adresa revendicărilor teritoriale ale României. „În problema Transilvaniei, Statele Unite îndemnau la o graniță mai estică... doreau să alătore nordul Bucovinei la un stat rutean independent și să forțeze România să returneze întreg sudul Dobrogei către Bulgaria.”³²

Relațiile româno-americane s-au tensionat în mod deosebit în a doua jumătate a anului 1919, după victoria armatei române împotriva Ungariei și ocuparea Budapestei. În ședința Consiliului Suprem din 23 august 1919,

²⁹ <https://dosaresecrete.ro/woodrow-wilson-si-romania-mare/>

³⁰ *Ibidem*

³¹ Ruth Henig, Foreign Policy, în vol. *The First World War in British History*, ed. by Stephan Constantine, Maurice W. Kirby, Mary B. Rose, London, 1925, p. 215, apud Lucian Leuștean, *România, Conferința de Pace de la Paris și „Globalismul american”*, în volumul *Globalism și probleme identitare. Perspective românești*, Culegere de studii editată de Alexandru Zub și Adrian Cioflâncă, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2002, p. 270.

³² Paul D. Quinlan, *op. cit.* p. 16

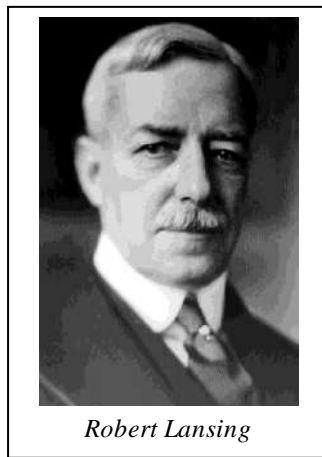

subsecretarul de stat Frank Polk a declarat că SUA au întrerupt legăturile cu România și a solicitat ca toate livrările către țara noastră să fie sistate. Frank Polk declara că, prin acțiunile sale, România sfidează Congresul. Față de această atitudine, I.I.C. Brătianu a fost foarte tranșant: „*Statele Unite, pentru că noi le refuzăm petrolul nostru, obligă Conferința să ne umilească cu jigniri publice, protejând contra noastră pe unguri, fără ca nici un text oarecare să poată justifica această atitudine*”.³³

Aceeași atitudine nefavorabilă României au avut americanii la Conferința de pace și în privința Cadrilaterului, cu privire la care insistau să fie atribuit Bulgariei. În acest scop propuneau chiar ca România să fie supusă unui șantaj, de genul „primiți Transilvania, dar cedați Cadrilaterul”.

Ilustrativă pentru această mentalitate este și atitudinea lui Frank Polk în ședința din 11 august 1919, când se discuta problema Cadrilaterului: „*Deși românii par acum independenți, în scurt timp se vor afla într-o postură dificilă, să spunem, în aproximativ șase luni, când indubitabil vor cere asistență financiară din partea Statelor Unite și a Marii Britanii*”.³⁴ Cu toate insistențele americane, Franța, Marea Britanie și Italia s-au opus ferm ideii ca unul din statele Aliate să fie silit să accepte pierderi teritoriale, printre altele datorită temerii că printr-o astfel de decizie s-ar fi creat un precedent periculos.

Secretarul de stat al SUA Robert Lansing a refuzat să accepte unirea Basarabiei cu România și insista ca puterile învingătoare să nu procedeze la modificări teritoriale ale Rusiei, motivând că regimul bolșevic va fi eliminat deoarece nu se bucură de sprijinul poporului rus. În august 1920, secretarul de stat Bainbridge Colby a anunțat că nicio dezmembrare a Imperiului Rusiei nu va fi recunoscută de SUA până când nu va fi aprobată de un guvern rus reprezentativ.

Robert Lansing

³³ Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei Române din 1918-1919*, București, 1994, p. 300, 29 apud Lucian Leuștean, „România, Conferința de Pace de la Paris și „Globalismul american”, în volumul *Globalism și probleme identitare. Perspective românești*, Culegere de studii editată de Alexandru Zub și Adrian Cioflâncă, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2002, p. 285.

³⁴ *Ibidem*

Ca atare, americanii nu au acceptat realitatea românească privind unirea cu Basarabia. La insistența și sub presiunea Marii Britanii, Franței și Italiei, Statele Unite și-au reconsiderat unele poziționări și practic noile frontiere ale României au primit recunoaștere prin semnarea de către americani în august 1921 a tratatului de pace separată cu Austria și Ungaria. Excepție a făcut atitudinea americană față de problema Basarabiei.

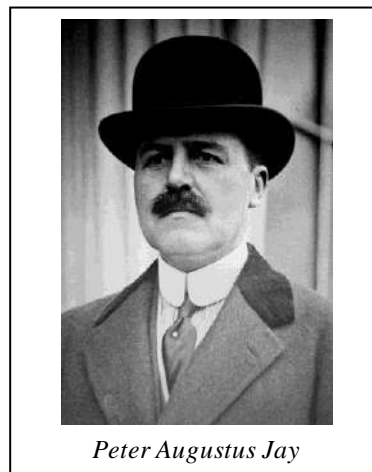
Nu sunt clare motivele atitudinii ostile a reprezentanților Statelor Unite față de interesele României. Mircea Djuvara citează un contemporan al evenimentelor din 1919, care apreciază că *„regăsim în politica americană aceleași două note atât de deosebite una față de alta: preocuparea, în anumite momente, surprinzător de mare a câștigului material, alături de credința în posibilitatea așezării în Europa a unei lumi politice noi, întemeiate pe o dreptate ideală, un fel de Eden plăsmuit pe de-a-ntregul după modelul lumii americane... Și cum acest cuget are încă toată impetuoșitatea tinereții, americanul nu înțelege că ideile sale, devenite astfel norme de înaltă politică morală, să nu fie îmbrățișate și de alții. De aici până la intoleranță și la voința de impunere cu forța la nevoie a felului propriu de a vedea, nu e decât un pas foarte mic.”*³⁵

După finalizarea lucrărilor Conferinței de pace de la Paris, relațiile României cu SUA au fost axate în principal pe reglarea unor aspecte de natură financiară și economică. O primă chestiune ce a generat discuții aprinse a fost cea a datorilor, americanii acuzând România că refuză să le onoreze. Englezii au fost mult mai îngăduitori în această privință, dar au fost presați de americani să se asocieze revendicărilor. Negocierile pe această temă s-au prelungit până în 1925, când a fost semnat un acord de plăți.

Proiectul liberal al Legii minelor, care printre altele își propunea să reducă controlul companiilor străine asupra industriei petroliere (prevedea ca 55% din capital să fie românesc, iar 2/3 din consiliul de administrație să fie români), a determinat începând cu a doua jumătate a anului 1923 numeroase dispute cu partea americană, la fel cum am prezentat mai sus că a nemulțumit și guvernul și investitorii britanici – dar americanii au fost cei mai vocali.

³⁵ *apud* Lucian Leuștean, "România, Conferința de Pace de la Paris și „Globalismul american”, în volumul *Globalism și probleme identitare. Perspective românești*, Culegere de studii editată de Alexandru Zub și Adrian Ciofîlancă, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2002, p. 286.

Investiția cea mai importantă a Statelor Unite la noi era Societatea „Româno – Americană” înființată în 1904 (o investiție a *Standard Oil of New Jersey* de circa 26 mil. de dolari – pentru a avea o imagine asupra dimensiunii precizăm că împrumuturile făcute de România din SUA pe parcursul războiului totalizau circa 44 mil. de dolari). Tensiunile dintre București și Washington cu privire la această problemă au crescut atât de mult încât la un moment dat Statele Unite au decis să procedeze la chemarea ambasadorului american din România. Treptat, relațiile s-au detensionat, la aceasta contribuind abilitatea ambasadorului american Peter Augustus Jay, precum și soluționarea de către România a unora din solicitările formulate de Statele Unite (în fapt, după adoptarea în 1924 a Legii minelor, capitalul și profitul Societății „Româno-Americană” au crescut considerabil).

Peter Augustus Jay

La refacerea relațiilor cu Statele Unite a contribuit eficient și Casa Regală. Un moment mult apreciat de americani a fost turneul reginei Maria a României, însoțită de Princesea Ileana și Principele Nicolae. Iată cum descrie Peter Quinlan acest eveniment: „În partea luminoasă (a relațiilor româno- americane - n.n.) în toamna lui 1926, regina Maria face un turneu transoceanic de bune oficii în Statele Unite, pentru a face România cunoscută – cum s-a exprimat în fața audienței americane. De-a lungul țării (SUA - n.n.) o mare mulțime, în general prietenoasă, se înghesuia să vadă o regină adevărată și alaiul regal. La New York (unde regina a fost oaspetele primarului – n.n.) a asistat la o paradă pe Broadway, iar la Washington a fost oaspetele președintelui Coolidge (președintele SUA, Calvin Coolidge – n.n.), fiind prima regină care a primit această onoare.

Regina Maria și primarul New York-ului

Când a părăsit New York-ul plecând spre casă, a primit un cadou de care mulți conducători din Balcanii timpului ar fi fost încântați – o mașină foarte modernă.³⁶

„Nicio personalitate publică din România nu a avut un comportament mai patriotic decât această regină de sânge străin”, nota *The New York Times*.³⁷

Semnarea unei serii de înțelegeri economice, alături de aderarea României la Pactul de neagresiune Briand-Kellog, au așezat o bază favorabilă relațiilor dintre Regatul României și SUA. Câștigarea alegerilor din SUA de către Franklin Delano Roosevelt a adus României posibilitatea de a relua contestațiile la adresa efectelor Declarației Colby. Șeful Diviziei pentru afaceri cu Estul Apropiat consemna într-un raport întocmit în 1932 că „...*Nu văd să câștigăm nimic particular prin aplicarea principiului Colby atât de rigid în problema Basarabiei, când a fost tratat cu oarecare ușurință în alte ocazii privind înstrăinarea teritoriului rusesc*”.³⁸

Concluziile acestei analize au fost acceptate atât de către Departamentul de Stat cât și de președintele SUA, decizându-se că recunoașterea unirii Basarabiei cu România să se facă prin includerea Basarabiei în cota de imigrație a României, ceea ce, conform secretarului de stat Cordell Hull, „*va avea efectul recunoașterii de către americani a suveranității României asupra Basarabiei*”.³⁹ Se intra astfel într-o etapă pozitivă a relațiilor româno- americane, a cărei dezvoltare a fost modificată de ofensiva nazismului și a mișcării de extremă dreapta din România. SUA au urmărit cu atenție modificările de orientare politică din România, dar nu s-au amestecat în treburile ei interne.

În concluzie, citez din lucrarea lui Paul D. Quinlan: „*În ciuda tensiunilor dintre Marea Britanie și România din timpul Conferinței de Pace de la Paris, relațiile dintre cele două țări au fost de prietenie în perioada interbelică. Interesele britanice erau limitate cu predilecție la comerț și finanțe în special în timpul anilor 1920, ca și la legăturile dinastice. Regina Maria, frumoasa și talentata soție a Regelui Ferdinand... era fosta prințesă Maria de Edinbourg, o nepoată a Reginei Victoria*”.⁴⁰

³⁶ Paul D. Quinlan, *op. cit.* p. 19.

³⁷ <https://romania-usa.ro/>

³⁸ Paul D. Quinlan, *op. cit.* p. 19.

³⁹ *Ibidem*

⁴⁰ *Ibidem*

Politica guvernului englez față de România a vizat stabilirea unor condiții favorabile pentru dezvoltarea comerțului cu petrol și a intereselor financiare. Amestecul britanic în afacerile interne ale României a fost limitat, ceea ce era în acord cu politica tradițională a Marii Britanii de a nu interveni în evoluțiile din Europa de est, deoarece aprecia că această zonă nu era vitală pentru securitatea Regatului Unit. Din acest motiv, englezii nu s-au implicat în sistemul de alianțe din estul Europei și nu s-au angajat să ofere statelor din această zonă garanții de securitate, ca atare nici României, în pofida eforturilor diplomației noastre și ale Casei Regale.

În privința relațiilor cu SUA, primul contact dintre România și conceptul americanilor despre noua ordine internațională, pus în practică la Conferința de Pace, nu a fost extrem de prietenos. Profesorul universitar Lucian Leuștean apreciază că a existat și o diferență de viziune politică și diplomatică: *„Lăsând deoparte chestiunile economice (pentru că în general afacerile nu aduc aceleași beneficii pentru toți participanții), românii erau mult prea atașați de ceea ce s-ar putea numi Realpolitik, pentru a se putea lăsa convinși de idei generoase, dar îndepărtate de practica europeană, precum cea a Ligii Națiunilor sau aceea a sistemului protectiv pentru minorități... (...) Din confruntarea româno-americană, în special în plan psihologic, ce s-a desfășurat de-a lungul anului 1919, cei care au ieșit învingători din punct de vedere simbolic, cel puțin în acel moment, au fost românii, viziunea lui Ion I. C. Brătianu fiind mai conectată la tradiția și realitățile europene decât cea a lui Woodrow Wilson (...) ... după al doilea război mondial, și mai ales după încheierea războiului rece, Statele Unite ale Americii au revalorizat gândirea wilsoniană, adaptând-o la noul context și au promovat un nou globalism american, poate nu atât de îndepărtat de cel wilsonian pe cât ar părea la prima vedere”*.⁴¹

*Va urma*⁴²

Col. (r) Radu Voroneanu

⁴¹ Lucian Leuștean, *op.cit.* p. 291.

⁴² Surse foto: <https://www.google.com/search?q=robert+lansing>, <https://en.wikipedia.org>, <https://reginamaria.org/turneul-reginei-maria-in-america-partea-i/>

MIHAI EMINESCU: MOMENTE DIN ADOLESCENȚĂ ȘI TINEREȚE

Dincolo de efervescenta generată de opera poetică și publicistică, precum și de viața lui tumultuoasă, descrisă îndeosebi cu peneluri oficiale, Mihai Eminescu a fost, întâi de toate, om ca toți oamenii, dar nu ca toți pământeni. În spatele „geniului eminescian” s-a aflat omul, Mihai cel adevărat, care s-a lăsat cunoscut cu adevărat și în profunzime doar de cei, puțini la număr, pe care-i numea „prieteni”.

Pentru a-l cunoaște în cruciș și-n curmeziș, din talpă până-n creștet, se cuvine de făcut o incursiune mentală în măreția imaginii „Luceafărului”, pe care istoria literaturii române, precum și condeie incandescente aflate în slujba vânătorii de senzațional au scos-o la vedere, cu lumini și umbre, mai ales după trecerea sa în neființă.¹

*

Cum a fost, în fapt, cu adevărat, Mihai Eminescu?

În linii mari, cei care s-au aflat în preajma lui și l-au cunoscut îndeaproape l-au descris chiar în timpul vieții sau ulterior, fără rezerve, ca fiind un om obișnuit, frumos, plăcut, cu o voce de aur, carismatic, cuceritor, discret, fumător, amator de cafea și petrecăreț, precum și patriot al cărui chip, cuget și vorbă dulce îi lumina cu mintea lui scânteietoare și-i îndruma pe drum drept pe cei aflați în dialog cu el.²

Relatările unor apropiați, făcute de regulă după trecerea lui în neființă, au oferit o imagine fidelă, comemorativă, însă aproape rotundă a „omului Eminescu”, care i-au conturat personalitatea în expresie multidimensională și etnospirituală. Dintre amintirile și relatările despre Eminescu se desprind descrierile făcute de mari personalități ale culturii române, care s-au aflat aproape de el, unii fiind „colegi de serviciu”, alții admiratori sinceri, alții din „nevoia de Eminescu”, respectiv:

- I.L. Caragiale – care a fost convins că „rareori a încăput într-un cap atâta putere de gândire”.³

¹ Ion Nica, *Mihai Eminescu. Structura somato-psihică*, Editura „Eminescu”, București, 1972.

² Eugen Todoran, *Eminescu*, Editura „Minerva”, 1972.

³ I. L. Caragiale, *În Nirvana*, în vol. *Ei l-au văzut pe Eminescu*, Antologie de texte de Cristina Crăciun și Victor Crăciun, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1989.

- Ioan Slavici – pentru care lui Eminescu „*nu-i trebuiau nici bogății, nici pozițiune, nici trecere în societate, căci se simțea fericit și fără de ele*”.⁴

- Iacob Negruzzi – pentru care, în anii tinereții Mihai Eminescu „*era omul cel mai simpatic, cu natura sa impersonală, vocea sa cea melodioasă, și zâmbetul său cel blând*”.⁵

- Alexandru Vlahuță, căruia Mihai Eminescu i s-a părut „*un zeu tânăr, frumos și blând, cu părul negru, undulat, de sub care se dezvelea o frunte mare, palid, la față cu ochii duși, osteniți de gânduri*”.⁶

Acestora li sau adăugat relatările unor foști colegi de gimnaziu la Cernăuți, precum și din perioada studiilor la Universitatea din Viena, respectiv Teodor Ștefanelli și Ștefan Cacoveanu.

Coroborând informațiile oferite de oameni de cultură ai timpului său, precum și de colegi de școală,⁷ rezultă că Mihai Eminescu:

- era „copt” înainte de vreme;
- era cititor pasionat;
- era patriot adevărat;
- era plăcut în societate;
- avea o iubire tainică - teatrul;
- avea un viciu: fumatul;
- la supărare folosea expresii sugestive;
- era cu zâmbetul pe buze și la necaz;
- era solidar cu cei aflați în necaz;
- era de un altruism fără seamăn;
- era un singuratic;
- situa demnitatea mai presus de orice;
- ținea la rigoarea scrisului;
- era lipsit de rânduială în traiul zilnic;
- pierdea noțiunea timpului;
- nu alerga după funcții și privilegii;
- n-a fost băutor/bețivan înrăit;
- nu obișnuia să înjure.

⁴ Ioan Slavici, *Amintiri*, Cultura națională, București, 1924.

⁵ Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, Editura „Minerva”, București, 1970.

⁶ Alexandru Vlahuță, *Din goana vieții - Amintiri despre Eminescu*, 1889.

⁷ *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani*, Selecție, note, cronologie și prefață de Cătălin Cioabă, Editura „Humanitas”, 2013.

Deci, Mihai Eminescu, universul uman de esență carpatină, năvalnic și încărcat cu energie celestă, a fost OM cu calități, defecte și patimi, nefiind pus pe ceartă, gâlceavă sau pe harță în versuri, în propoziții sau fraze meșteșugite și bine ticluite și țintite, nici înnebunit din dragoste, nici „sfânt” coborât din Cer printre pământeni, ci un pământean ridicat pe bună dreptate de neamul său străvechi în Cer, până la înălțimea sfinților.

Din noianul de întâmplări care i-au relevat complexitatea vieții, ne-am oprit asupra unor relatări ale celor mai buni prieteni, respectiv Teodor Ștefanelli și Ștefan Cacoveanu.

*

Năzbâții în fragedă copilărie și adolescență

Mihail Eminovici, fiul lui Gheorghe Eminovici și al Ralucăi Jurașcu, născut în Botoșani în 15 ianuarie 1850, a avut o copilărie idilică, petrecută în universul gospodăriei părintești din satul Ipotești, continuată de-a lungul și de-a latul satului, apoi pe dealurile și prin pădurile satelor Ipotești și Cucorăni și pe moșiile învecinate.

Năzbâțiile sale copilărești au fost descrise cu măiestrie de criticul și istoricul literar George Călinescu, în *Viața lui Mihai Eminescu*.⁸

Acestea au început în casa părintească de la Ipotești. Acolo, iarna era un loc mic de joacă, iar Mihail „*adesea se ascundea în câte-un saltar de scrin, ca să nu știe nimeni unde-i, or în vro ladă veche cu lumânări de seu, din care ieșea uns ca dracul*”. Năzbâțiile cele mai grozave le-a săvârșit în universul satului și împrejurimilor acestuia. Frații săi mai mari, ajungând „domnișori”, se plimbau călare sau visau la fete mari și nu se jucau cu el. I-a rămas tovarăș de joacă doar fratele său Ilie, mai în vârstă cu trei ani decât el, cu care a făcut toate năzbâțiile care i-au trecut prin minte.

Împreună dădeau iama prin ogradă, intrând în conflict cu găștele și îl călăreau pe Șoltuz, câinele de la stână, transformat *ad-hoc* în bidiviu focos. Născoceau jocuri specifice copiilor de la țară: improvizau care cu boi din coji de nucă, la care înhămau melci bătrâni, cu coarne, construiau turnuri din cărți de joc sau cetăți din lut și stuf, se angajau în lupte crâncene cu broaștele, bălăcindu-se în iaz, iar dacă era cazul, mutau războiul, sus, pe șura de paie.

---

⁸ Vezi, pe larg, George Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura „Litera”, Chișinău, 1998.

Pe timpul verii, Mihail făcea plimbări lungi în jurul satului Ipotești, străbătând dealurile, văile, luncile și pădurile. „*Uneori, lipsea zile întregi de acasă, spre îngrijorarea părinților săi. În vreme de iarnă, el umbla pe la șezători, unde îi plăcea să asculte balade, basme, doine, proverbe și zicători*”. El s-a contopit adesea cu natura care l-a înconjurat precum zidul o cetate. Imaginea naturii văzută cu ochii de copil a revenit mereu în poeziile sale.⁹

Mihail a fost un copil înzestrat cu spirit ofensiv, ajungând, în scurtă vreme, în gura satului. Bătrânii satului l-au văzut călărind animalele, sperînd puii de găină, trăgând cu praștia în tot ce mișca și făcând o gălăgie de nedescris.

El dispărea uneori de acasă, rătăcind prin satele învecinate și poposind în vreun bordei, unde se împrietenea cu vreun moșneag sfătos sau cu o femeie în etate, care îi spuneau povești fantastice, născociri populare, snoave, ghicitori și-i cântau doine. Alteori, se oprea la vreo stână sau, cu o carte sub braț, se înfunda în codru, unde ațipea în susurul izvorului, admira natura și rămânea acolo și peste noapte.

După aceste escapade urma musturarea cu „Sfântul Nicolae”, mînuit cu asprime, însă și cu blândețe părintească de „*tata Gheorghies*”. Dar durerea fizică trecea repede și Mihail, mînat de dorul copilăresc, nepotolit de ducă și de noi năzbâții, o lua de la capăt.

*

Precum se cunoaște, între anii 1858-1866 elevul Mihail Eminovici a urmat cu intermitențe Școala primară greco-orientală din Cernăuți, apoi gimnaziul la Cernăuți și Botoșani. A terminat clasa a IV-a clasificat al cincilea din 82 de elevi, după care a făcut două clase de gimnaziu. În anul 1863 a părăsit școala, revenind ca *privatist* în anul 1865 și a plecat din nou în anul 1866, după moartea profesorului Aron Pumnul.

Din această perioadă am reținut trei crâmpie copilărești ale adolescenței sale. Acestea au fost relatate cu mult umor, dar și cu regret după anii adolescenței, de către fostul său coleg de gimnaziu Teodor Ștefanelli - născut Theodor Ștefaniuc, în 18 august 1849 în Siret, aproape de Suceava, cu care Eminescu a legat o trainică prietenie, continuată și pe timpul studiilor la Viena. Acesta și-a depănat amintirile în cartea „*Amintiri despre Eminescu*”

⁹ Tudor Vianu, *Eminescu*, Prefață de Al. Dima, Editura „Junimea”, Iași, 1974.

apărută pentru prima oară în anul 1914 la Institutul de Arte Grafice „C. Sfetea” din București sub semnătura „Teodor V. Ștefanelli”.¹⁰

„Istoria” și „matematicile”

Teodor Ștefanelli avea să consemneze în *Amintirile* sale: „*Eminescu ne vorbea adese în clasă și noi îl ascultam cu plăcere, pentru că vorbea românește mai corect decât noi, și se ferea și de așa-numitele expresii pumnuliste care prinseseră rădăcină între studenți. Pe lângă aceasta avea și un dar deosebit pentru a istorisi!... Poate că și împréjurarea că era din România a fost una din cauzele că noi bucovinenii țineam atât de mult la Eminescu și că Aron Pumnul îl trata cu deosebită bunăvoință și-l lua ades la sine. Odată l-am întrebat pe Eminescu ori de are cărți pentru istoria românilor, și el îmi răspunse că nu are cărți de școală, dar are alte cărți vechi în care află ce-i trebuie”.*

Elevul Mihail Eminovici era „tare” la Istorie și Limba română. Fiindcă n-aveau cărți, școlarii învățau gramatica și celelalte materii școlare după dictat. El căpătase de la Aron Pumnul însemnările de lecțiuni și le împrumuta și la colegi, cu condiția de a nu îndoii și murdări filele. Temelia cunoștințelor sale era lectura. Pentru lectură el lăsa „în plata Domnului” problemele de aritmetică, citind pe înfundate, închis în casă, cărți din biblioteca școlii sau de la profesorul Aron Pumnul. Acolo îl găsea mai întotdeauna colegul său Teodor Ștefanelli, în duminici și sărbători, hrănindu-se cu compuneri romantico-fantastice și „*literatura română câtă îi cădea lui în mâini*”.

Acasă, tatăl său avea o bibliotecă personală, din care împrumuta cărți și prietenilor sau boierilor cu care venea în contact. Îndeosebi dulapurile cu cărți de istorie își găsiră nu numai un cititor, ci un cercetător în domeniul istoriei neamului său. Astfel, el știa de acasă slova chirilică, iar lecțiile nu le învăța după manuale, ci din cărți mai vechi, cronici pe care le avea de la Ipotești sau din biblioteca profesorului său de suflet, Aron Pumnul.

De atunci a fost atras de istoria antică. Într-o *Istorie universală (Weltgeschichte)* de Weller, plină de atracții, pe care o purta cu sine și la plimbare, și într-o *Mitologie* de G. Reinbeck, el a aflat mai multe cunoștințe despre lumea antică – despre babilonieni, asirieni, perși, inzi, egipteni, greci, romani – decât putea afla la școală. „*El avea o memorie bună, știind atât de bine istoria, încât profesorul, vorbind în clasa a II-a B despre tinerețile regelui*

¹⁰ Pentru prezentul studiu am folosit Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, Editura „Vicovia”, 2015.

Cyrus, spuse în chip de mustrare că în secțiunea A era un elev, „Eminovici”, care îi bătea pe toți. A pricinuit mirare mare în tot gimnaziul faptul că Neubauer, profesorul de istorie, om foarte sever, i-a dat cea mai bună notă, ceea ce până atunci nu se mai întâmplase”.

Însă adolescentul Mihail Eminovici, elev eminent la materiile „Limba română” și „Istorie”, nu s-a împăcat cu „matematicile”. De aceea, s-a înțeles cu Constantin Ștefanovici (care va deveni profesor de „matematici”), să-i facă temele, iar el să-i spună povești: „*Eu știu chinul ce l-am avut însumi – a mărturisit mai târziu poetul – cu matematicile în copilărie din cauza modului rău în care mi se propunea, deși în de altfel eram unul din capetele cele mai deștepte. N-ajunsesem nici la vârsta de douazeci de ani să știu tabla pitagoreică, tocmai pentru că [nu] se pusese în joc judecata, ci memoria. Și, deși aveam o memorie fenomenală, numere nu puteam învăța deloc pe de rost, încât îmi intrase-n cap ideea că matematicile sunt științele cele mai grele de pe fața pământului”.*

Eminescu - student

Solidar cu cei aflați în necaz

Același Teodor Ștefanelli a povestit în cartea lui o întâmplare cu mult haz. Din aceasta aflăm că într-o după-amiază, înainte de Paștele anului 1863, când se sfârșiseră orele de învățatură în clasa lui, iar colegii săi ieșeau afară, el s-a urcat pe catedră și a strigat cât îl ținea gura: „*Petrecere bună, domnilor!*” Dar profesorului Vyslouzil, un om nervos, care trecuse pragul ușii, nu i-a plăcut strigătul lui, s-a întors din drum și i-a dictat lui Ștefanelli „*carcer*” pentru o oră în clasa unde era. În scurt timp, acolo apăru și servitorul școlii, un anume Onufri, ca să încuie ușa. Acest Onufri era foarte popular printre elevi, pentru că îi împrumuta și cu parale când flămânzeau în școală și nu aveau bani să-și cumpere covrigi sau mere.

Teodor Ștefanelli povestește: „*Tocmai când voia Onufri să încuie ușa, trece și Eminescu prin coridor, ducându-se acasă și, zărindu-mă, mă întrebă ce-i cu mine, iar eu îi povestesc cu mare supărare nenorocirea ce a dat peste mine. Nu puturăm vorbi mult pentru că Onufri se grăbi să încuie ușa și eu rămăsei singur și foarte descurajat. Dar după vreo zece minute, aud că scârțâie cheia la ușă și văd că intră Onufri și cu Eminescu în clasă. Eminescu avea toate buzunarele pline cu covrigi. El împrumutase bani de la Onufri, cumpăraseră covrigi și-l înduplecase să-l sloboază ca să stea cu mine până mă va*

libera. Ce voios eram acuma și în profunziunea mulțumirii și zăpăcelii mele i-am promis lui Eminescu că și eu voi sta cu dânsul când îl vor închide vreodată. Acu ne trecu timpul foarte repede, căci abia sfârșisem să mâncăm covrigii și Onufri ne dete drumul, dar ne zise să nu spunem nimănui nimic, c-apoi vai de capul nostru, iar noi, amândoi, ne-am dus drept pe toloacă, unde împreună cu alți colegi am jucat mingea până pe înserate”.

Participant la „luptele” dintre găștile de tineri cernăuțeni

Tot de la Teodor V. Ștefanelli aflăm că vreme de câțiva ani acesta a locuit în strada Cuciurul-Mare din Cernăuți. Înaintea locuinței se întindea așa-numita „toloacă” a orașului, unde studenții, printre care și Mihail, jucau adesea mingea în orele libere.

Ștefanelli avea să povestească cu mult umor următoarea întâmplare: „Îmi aduc aminte că într-o vreme se iscuse mare ceartă între studenți și între ucenicii și calfele meseriașilor din oraș, fiindcă fiecare partid voia să ocupe exclusiv pentru sine terenul de joc. Au urmat și bătălii serioase, în care însă studenții rămaseră învingători, căci erau mai mulți la număr și poliția era de partea lor. Noi doi, adică eu și Eminescu, fiind prea mici, nu luam parte activă la aceste lupte, dar nici pasivi nu eram, pentru că la locuința mea se afla sub streășină un depozit de bețe și nuiele, pregătite anume pentru acest scop.

Când lupta era signalizată, eu și Eminescu scoteam armele și trecând cu dânsese numai drumul, eram pe toloacă și le împrăștiam între studenți ca să învingă. Odată însă, în învălmășeală, ne rătăcirăm între «dușmani» și numai o fugă sănătoasă ne-a scăpat de bătaia sdravănă ce ne amenința. Atuncea venise Eminescu cu o carte împrumutată din biblioteca studenților și în această învălmășeală unde amândoi căutam să ajungem cât se poate de repede sub adăpostul locuinței mele, Eminescu a scăpat cartea pe câmpul de luptă, iar dușmanii au făcut-o bucațele. Eminescu era nemângâiat, temându-se că neînapoid această carte, nu va căpăta altele. Dar a căpătat și mai departe cărți din această bibliotecă, pentru că bibliotecarul, un student – pare-mi-se Alexandru Pleșcă – a avut deosebita considerare pentru acest caz tragicomic de forță majoră”.

*

În vara anului 1866, adolescentul Mihail Eminovici, care își asumase de curând numele românesc „Mihai Eminescu” la sugestia lui Iosif Vulcan,

redactorul revistei „*Familia*”, devenit nașul său de botez literar,¹¹ a mers la Blaj pentru a-și susține unele examene „*în particular*”, a vedea locurile natale ale dascălului său de suflet, Aron Pumnul, precum și cu intenția de a ajunge la Sibiu, unde frații mai mari învățau la școlile românești de aici. Poate că și glasul strămoșilor l-or fi chemat în inima Ardealului.¹² Însă dorința lui Mihai nu s-a îndeplinit, examenele nu le-a putut susține, dar a petrecut patru luni la Blaj, în inima Ardealului, unde a căpătat o experiență amară.

*

Din această perioadă există mai multe relatări scurte ale studenților blăjeni despre Mihai Eminescu. Însă, cea mai completă și mai riguroasă este a studentului Ștefan Cacoveanu, de loc din satul Ciugudu de Sus, de lângă Blaj, care a simțit nevoia să-l cunoască îndeaproape pe adolescentul sosit din Bucovina. El avea să consemneze în cartea *Amintiri despre Eminescu*,¹³ momente de mare încărcătură sufletească: „*A doua zi după sosirea lui la Blaj, în studențime fierbea vestea și pe buzele tuturor sunau cuvintele: e aici Eminescu! e aici Emineshcu! Aceasta fu în 1866, prin luna mai, pe la sfârșit. Doritor de a-l cunoaște, am ieșit în piața dinaintea gimnaziului, locul de întâlnire al studenților. Aici i-am făcut cunoștința*”.

Ștefan Cacoveanu l-a descris astfel: „*Era un tânăr între 16-17 ani, de statură mijlocie, frumos și roșcovan. Avea un păr negru dat îndărăt și lung, părea a nu fi tuns de un an de zile. Era într-un surtuc de peruvian negru, ros, scurt în mâneci și rupt în coate; în niște pantaloni de altă culoare (gălbui mi se pare), scurți de i se vedeau de sub ei până la înfășurări ciubotele călciate și prăfuite. Pe cap purta, deși era cald deja, căciulă neagră, grea, săoasă de miel. Nu știu cum să-mi explic împrejurarea că acest exterior neglijat nu ne era bătător la ochi. Poate fiindcă la Blaj, unde studia sărăcimea, se aflau încă mulți ca el, rău situați și îmbrăcați, și apoi la un talent așa de mare cum îl țineam noi, ni se părea cumva naturală această lăpădare de sine*”.

Tot Ștefan Cacoveanu a consemnat că o zi cu soare era parcursă astfel de Mihai Eminescu: „*După ce dimineața se găta, dejunam ce da D-zeu, și de regulă el mergea de se scălda în Târnava la moara din jos de roate și se scălda*

¹¹ Ion Negoïtescu, *Poezia lui Eminescu*, 1967; Ediția a III-a, Editura „Junimea”, Iași, 1970.

¹² Ion Roșu, *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu*, vol.1, Editura „Cartea Românească”, București, 1989.

¹³ Pentru prezentul studiu am folosit Ștefan Cacoveanu, *Amintiri despre Eminescu*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 2000.

întruna pînă la amiazi, iar eu cu alți tovarăși mergeam la câmp de ne preparam pentru bacalaureatul ce aveam să-l facem prin luna lui iulie și numai la prînz ne întoreceam acasă. Atunci venea și Eminescu de la scaldă, unde punea în mirare pe toți cu manevrele ce făcea înot, corlindu-se ca aici și ieșind de sub apă târziu unde nici nu-ți aduceai aminte. Și în Blaj eram tineri buni înotători, dar cu Eminescu nici unul nu putea ține. Aceasta era părerea generală. E de însemnat însă, că se scâldea de o parte singur și cu cei dimprejur nu făcea multă vorbă, îi plăcea să iasă în piața Blajului, bogată în poame de tot felul. Își umplea căciula cu poame și apoi mîncînd sta de o parte rîzînd de ștregăriile studenților de prin piață, fără a lua însă parte la ele vreodată. În scaldat exceda. În alte era moderat. Nu bea, nu fuma, nu juca cărți, era ca o fată mare”.

Același Ștefan Cacoveanu a făcut o caracterizare sintetică a vieții, activității și personalității bunului său prieten din perioada în care s-a aflat la Blaj:

- „Să fi scris ceva cât am stat în Blaj împreună nu știu. Avut-a cărți cu sine și ce fel de cărți? nu știu; căci calabalâcul, puțin cât va fi avut, îl lăsase, așa mi se pare, la gazda unde trăsese mai întîi când sosise la Blaj. Afară de limba germană știa puțină gramatică franceză, dar nu citea nici nu vorbea în această limbă. Cât va fi știut din limbile și literaturile clasice n-am luat seama”.

- „Pe teren literar, mi-aduc aminte, că nimeni dintre noi nu putea ține cu dânsul, deși noi purtam pretențioasele stiluri de sextani, septimani, octavani și maturizanți, vezi Doamne, și această împrejurare ne jena puțin, mai cu seamă, că dânsul în hăinuțele lui rele și nu pe el croite, arăta a fi mult mai tânăr de 16 ani; pe când noi unii purtam barbă și mustăți. Și noi niște sextani, septimani, octavani, maturizanți; vezi Doamne, nu ne-am fi dat învinși de un copil de a doua clasă. E natural, că lupta era vehementă, mai cu seamă că Eminescu era arțăgos și nu ceda”.

Peste câțiva ani, Ștefan Cacoveanu l-a întîlnit pe Mihai Eminescu în București, purtând următoarea conversație: „Ce zici de Blaj? Cum ți-a plăcut? / Mi-a plăcut de măgărarul de la seminar. / Și de ce tocmai de măgărar? / Spunea povești minunate și-l ascultam cu multă plăcere!”¹⁴

*

¹⁴ Vladimir Dogaru, *Ei l-au cunoscut pe Eminescu*, Editura „Ion Creangă”, București, 1984.

Între anii 1869-1872, Mihai Eminescu a fost student la Viena. A urmat, ca „auditor extraordinar”, Facultatea de Filosofie și Drept (dar a audiat și cursuri de la alte facultăți).

A activat în rândul mișcării studențești și a reușit împreună cu Ioan Slavici și cu alți studenți patrioți, să unească cele două societăți ale studenților români și să formeze „România Jună”.¹⁵ A participat la pregătirea serbării și a Congresului studențesc la Putna cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la zidirea mănăstirii de către voievodul Ștefan cel Mare. Multe și pline de haz au fost momentele adolescente presărate cu mult haz copilăresc, în care Mihai era inițiator, protagonist sau concura la direcționarea deznodământului. Dintre acestea am selectat trei momente:

„Pițula” sau 10 crețari

Cât timp a fost „student extraordinar” la Viena, Mihai Eminescu a făcut haz de cuvântul „pițulă”, pe care-l întrebuița foarte des, dar în zeflema. În graiul românilor din Ardeal și Ungaria, „pițula” însemna o monedă de argint în valoare de zece crețari sau 24 bani românești, iar românii din Bucovina numeau acea monedă „un pușor”. El își formase un limbaj mut referitor la acea monedă, exprimat numai prin mimică.

Teodor Ștefanelli, în amintirile sale,¹⁶ a consemnat: *„Când avea nevoie de bani, și aceasta se întâmpla foarte adesea, el căuta să se împrumute cel puțin cu 10 crețari, prețul unei cafele negre. În astfel de cazuri el nu cerea 10 crețari de la cunoscuții săi, ci ridica degetul arătător al mâinii drepte și făcea... Mmm?!, fără să pronunțe un cuvânt. Aceasta însemna: ai o pițulă sau 10 crețari să mi-i împrumuți? Când ridica degetul și pronunța pe semnificativul: Mmm, Eminescu totdeauna avea un zâmbet pe buze, chiar de-ar fi fost cât de necăjit și cu bună seamă că era foarte năcăjit dacă n-avea nici zece crețari. Cunoscuții săi în astfel de cazuri pricepeau gestul lui Eminescu, și-l împrumutau și cu mai mult, se-nțelege, dacă aveau și ei, căci toți țineau la dânsul și era un obicei patriarhal la noi, că din puținul ce-l aveam, ne ajutam unul pe altul”.*

¹⁵ Ion Crețu, *Mihail Eminescu (biografie documentară)*, Editura pentru Literatură, București, 1968.

¹⁶ Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, Editura „Vicovia”, 2015.

Gestul lui Mihai Eminescu s-a lățit apoi între studenții români din Viena, încât și ei, când aveau trebuință de bani, gesticulau ca și el, dacă se adresau către un cunoscut să-i împrumute cu parole.

Laudă plăcintelor

Teodor Ștefanelli a relatat în cartea lui că în toamna anului 1870, împreună cu un coleg, Vasile Morariu, aveau în Viena o cameră în Dianagasse. Cam a patra ușă de la ei, în aceeași stradă, locuia Mihai Eminescu cu alți colegi de universitate, toți într-o cameră.

Mihai Eminescu petrecea mai adesea cu bucovinenii decât cu alți colegi. Adesea îi zicea lui Teodor Ștefanelli: *„Bucovinenii nu se deosebesc de fel de moldoveni nici în temperament, nici în caracter. Suta de ani de când v-au despărțit de Moldova nu v-a putut schimba firea. Dar mai bine ar fi fost pentru voi să aveți temperamentul impulsiv al transilvănenilor, căci ar avea nemții frică de voi și nici nu v-ar fi adormit așa de ușor, - căci zică cine ce-a zice, dar voi dormiți”*.

Teodor V. Ștefanelli avea să noteze astfel sosirea studenților români în Viena, încărcăți cu tot felul de bunătăți gastronomice: *„Fiind gata cu rânduital, aruncam priviri pline de satisfacție și mulțumire asupra acestor odoare, când iată că bate la ușă și o ciurdă de tineri care aflaseră de sosirea noastră, intrară în odaie. Era Eminescu, Ioan Luță, Pamfil Dan, Iancu Cocinschi și alții, toți juriști, filosofi, mediciști, în scurt toate breslele de știință”*.

La petrecere a apărut ca din senin Mihai Grigoroviță, pe care studenții îl numeau „bădiță Mihai”. Era și el jurist, dar mai în vârstă decât ceilalți și de aceea îi ziceau toți cam în glumă, cam într-adins: *bădiță Mihai*. *„Măi diavolilor ce-ați adus de-acasă?”*, întrebă el, și nici una nici două, dă de odoarele lor. Toți tinerii se aruncară ca lupii asupra lor și în scurt erau toate întinse pe masă. *„Minunat jambon, bună slănină, aferim unt și brânză din creerii munților! La lucru băieți!”*. *„Ce plăcinte minunate, am să le trântesc o odă ca să treacă la posteritate”*, zise Mihai Eminescu, care deși era din breasla poezilor și filosofilor, înfuleca la plăcinte cu prozaicii săi colegi, de nu rămase nici urmă din ele.

Sfârșind plăcintele, Teodor Ștefanelli l-a auzit pe Mihai Eminescu strigând iarăși: *„Ha, dulceturi și beltele, ochii văd, inima cere! I-i-i! mămulica mea, ce păcat, am dat prea târziu de ele, dar îmi rezerv dreptul pentru altă dată; să fiți ai dracului, dacă nu-mi lăsați și mie!”* Săturându-se cu toții și fiind pe înserate, „bădiță Mihai” a spus: *„Măi băieți, acum ar trebui ceva udătură,*

unde mergem?”. „*La Tata Wihl*”, zise Mihai Eminescu. „*La Tata Wihl*”, repeta și ceilalți și luându-și pălăriile se îndreptară cu toții spre restaurantul lui *Wihl* din strada Marocanilor, unde erau mai toți abonați.

Pantalonii salvatori

Tot Teodor Ștefanelli a mai povestit în cartea sa o amintire de pe la sfârșitul lunii noiembrie 1870. Pentru mulți studenți români aflați la Universitatea din Viena banii se sfârșiseră de mult și se apropia una din acele seri sinistre, când știau că nu vor mânca nimic. Cam pe la ora șase, Teodor Ștefanelli și tovarășul său de locuință, Vasile Morariu, ședeau la fereastră și se uitau pe stradă. La un moment dat l-au văzut pe Mihai Eminescu care venea de acasă trecând pe sub ferestrele lor cu capul plecat și cu mâinile împreunate în mânecile paltonului. L-au strigat pe nume, iar acesta și-a ridicat capul în sus și văzându-i, i-a întrebat:¹⁷

- *Ce faceți?*

- *Nimic!*

- *Nu ieșiți?*

- *N-avem la ce.*

- *N-aveți.. Mmm?* și ridică arătătorul mâinii drepte în sus, care avea să zică: *N-aveți o pițulă?*

- *Tufă!* - îi răspunseră.

Atunci Mihai Eminescu stătu puțin pe gânduri și le zise:

- *Îmbrăcați-vă și veniți în jos.*

Se îmbrăcară și ieșiră.

- *Of... neamul nevoii!, oftă el zâmbind, ce mizerie, să fiți și voi așa de calici și tustrei să n-avem o para!. Dar mi-a venit o idee strălucită, măi băieți. Vom mânca împăratește în această seară. Mergeți la Bischofs-Bierhalle în Wipplingerstrasse și mă așteptați. Puteți și mânca; în astă-seară vă plătesc eu”.*

Bucuria celor doi a fost mare, dar Mihai Eminescu le-a zis că trebuie să se întâlnească cu cineva și că va lipsi puțin, apoi se va întoarce pentru a lua masa împreună, el plătind masa. Astfel, cei doi prieteni ai săi se plimbară o bucată de vreme pe străzile splendid luminate ale Vienei și ajunseră pe Graben, piața feeric luminată, unde „*la plimbarea de seară mișuna lumea ca într-un furnicar*”. Acolo s-au întâlnit cu Matei Lupu, coleg de universitate, care era

¹⁷ Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, Editura „Vicovia”, Bacău, 2015.

lihnit de foame. L-au introdus și pe acesta în marele mister ce-i aștepta și l-au luat cu ei, căci vorba românului: „*Dar din dar se face rai*”.

Teodor Ștefanelli avea să consemneze că s-au dus la restaurantul Bischoff, unde s-au așezat într-un ungher și au comandat câte un gulaș, pâine și câte o sticlă de bere. Ar fi comandat mai mult, căci le era foame, dar erau cu frica în oase că nu va veni Mihai și atunci o păteau. Se făcu ora 21.00 și Mihai încă nu venise. Sticla de bere nu o goliseră de tot, rămăsese în fiecare sticlă câte ceva, căci altfel, dacă erau sticlele goale, venea chelnerul și le umplea iarăși, iar ei se temeau că nici pe aceea una nu o vor putea plăti. Chelnerul s-a uitat la ei „*cu ochii prepuelnici*”, iar onorabilii consumatori începuseră a discuta serios chestia: care din ei să-și lase zălog paltonul ca să iasă cu obraz curat din restaurant. Ochii lor erau îndreptați spre ușa de la intrare și „*nu-l așteptau jidovii pe Messia așa de dornic, cum îl așteptam noi plini de frică și speranță pe Eminescu*”.

Două ore a ținut această tortură, căci la câteva minute după ora 12.00 a intrat în restaurant Mihai și s-a așezat zâmbind lângă ei. În acel moment, prietenii lui au simțit că „*o piatră le-a picat de pe inimă*” și începură să se uite mai îndrăzneți la chelner, pe când mai înainte se fereau de ochii lui.

- *Mâncat-ați ceva băieți?, ne întrebă Eminescu.*

- *Câte un gulaș mic, răspunseră ei, respirând mai ușor.*

- *Și poate ați mai mâncat ceva?*

- *Cum nu!, numai dacă te ajunge punga.*

- *Ei chelner, adă trei porții de Frankfurter cu varză și o cană cu bere!*

Când a auzit, chelnerul a holbat ochii, auzind că trebuie să aducă bere cu cana, pe când înainte în decurs de 2 ore stătuseră cu sticlele goale! Chelnerul a adus repede ceea ce i s-a comandat, iar mesenii începură a mânca cu mare poftă. Mihai era foarte bine dispus, glumea, râdea, mânca și bea, iar ei îi țineau hangul. Fiind sătui, se puseră pe bere. Dintr-o cană sporiră mai multe și în fine făcu Mihai gluma de comandă o cibotă de bere. Astfel de cibote de sticlă se aflau mai în fiecare restaurant, rezervate pentru studenți când aceștia deveneau bine dispuși. Acum începu o conversație animată, al cărei obiect se schimba din minut în minut.

Pe la ora 3.00 după miezul nopții, mesenii s-au sculat pentru a pleca acasă. Mihai Eminescu a plătit pentru toată mâncarea și băutura lor 3 florini 20 creițari, iar chelnerului i-a dat un bacșiș de 30 creițari.

Petrecăreții s-au îndreptat spre casă. Matei Lupu și Vasile Morariu făceau gălăgie, iar Mihai Eminescu fredona cântecele sale favorite: *Eu sunt*

Barbu lăutarul și Dragi boieri din lumea nouă. Teodor Ștefanelli mergea în rând cu dânșii cu frica în oase, să nu aibă vreun conflict cu Poliția, căci el băuse puțin, deoarece abia în Viena începuse a gusta berea.

Dar, când să se despartă de Mihai Eminescu și să tragă clopotul ca să se deschidă poarta, au constatat că nu avea niciunul dintre ei nici un ban ca să plătească portarului tributul obișnuit, adică câte 10 creițari de persoană. Obiceiul acesta era un „*drept câștigat de portari prin prescriptive*”, și de aceea așa-numitul *Sperrsechserl* era spaima celor care veneau după ora 10.00 acasă, din care cauză domnea o ură instinctivă în contra portarului, care era poreclit *Cerberus*. Au ajuns la concluzia că nu le rămase decât să se plimbe pe stradă până la ora 6.00 dimineța când se deschideau regulat porțile. Vasile Morariu s-a plimbat cu Matei Lupu, iar Teodor Ștefanelli cu Mihai Eminescu. În decurs de aproape trei ore, cât a ținut această plimbare, Mihai Eminescu purta firul vorbei, povestind „*câte-n lună și-n stele*”...

Ar fi vorbit mai mult, dar era ora 6.00 dimineța și porțile se deschiseră. Se despărțiră și se duseră la culcat. Teodor Ștefanelli și Vasile Morariu au dormit până târziu, adică până aproape de amiază, căci era duminică. Baba la care locuiau și care îi și servea, intrând în cameră ca să le ia hainele la curățat, îi întrebă, ce haine vor îmbrăca în acea zi. Teodor Ștefanelli îi zise că va îmbrăca hainele cele negre.

- *Dar ce fel de pantaloni?*, întrebă ea.

- *Cum ce fel de pantaloni? Cei negri!*, răspunse Teodor Ștefanelli.

- *O lesses! Domnul voiește să glumească; doar ați trimis aseară un bilet al D-voastre prin d. Eminescu și ați cerut pantalonii cei negri fiindcă aveți trebuință de ei.*

- *Ce bilet, ce Eminescu...?*

În acea clipă, lui Teodor Ștefanelli îi plesni prin minte că Mihai Eminescu i-a jucat o festă! Repede a sărit la garderobă, dar pantalonii nu erau. Baba-i arătă biletul adus de Mihai Eminescu. Era un simplu bilet de vizită al lui Teodor Ștefanelli, care ajunsese „*cumva în mâna lui Mihai Eminescu*”. Se trezise și Vasile Morariu. Teodor Ștefanelli era dintru început supărat, dar apoi îi cuprinse pe amândoi un râs și nu se mai puteau astâmpăra, căci descoperiseră „*taina dărnicii de ieri a lui Mihai Eminescu*”: i-a luat pantalonii, i-a vândut și le-a plătit la toți mâncarea. Așa a și fost, căci întâlnindu-se cu dânșii după amiază în *cafe Troidl*, l-a tras la răspundere.

Mihai Eminescu se omora de râs și-i răspunse cu un aer nevinovat:

- *Ce eram să fac, eram doar și eu și voi lihniți de foame.*
- *Da bine se poate una ca asta? De ce nu i-ai vândut pe ai tăi ?*
- *Imposibil.*
- *Și de ce imposibil?*
- *Pentru că n-am două perechi de pantaloni, mă!*

Se strânseseră și ceilalți colegi din cafenea pe lângă ei și toți râdeau de se prăpădeau, dar nu de Mihai Eminescu, ci de Teodor Ștefanelli.

4. Ghetele de lac ale lui Ghedem

Precum se știe, serbarea de la Putna a fost ținută în 15 august 1871, deci după un an de amânare. În curtea mănăstirii și în satul Putna mișuna mulțime de oaspeți, studenți, oameni de stat, țărani, dascăli, preoți, apoi delegații din toate colțurile vetrei.¹⁸ Aceștia au fost primiți cu multă pompă la arcul de triumf ridicat la hotarul satului Putna.

Mihai Eminescu s-a întâlnit acolo cu prietenul său Teodor Ștefanelli, stând aproape unul de altul pe toată durata desfășurării serbării. Mihai i-a explicat cine erau unii dintre musafirii oameni de vază prezenți în incinta mănăstirii. Dintre aceia a reținut chipurile lui Mihai Kogălniceanu, Cerchez, primarul Iașilor, colonelul Boteanu. Apoi i-a arătat alte personalități prezente la serbare și la congresul studentesc: „*Vezi-l, cel cu mustața rasă e Alexandru Xenopol, venit din Berlin și dincolo cel ce vorbește este Grigore Tocilescu din București*”. Mergând mai departe au întâlnit doi studenți: „*Uite, cel mai bătrân cu barbișon este Ioan Brătescu și cel mai tânăr scos ca din cutie și chitit ca o fată mare, este Ghedem, delegați ai studenților din București împreună cu Tocilescu*”. Teodor Ștefanelli l-a întrebat pe Mihai ce nume e „*Ghedem*”. El a râs și i-a spus că „*acesta se iscălește Gh. Dem. Teodorescu, dar studenții îl poreclesc Ghedem. El este și corespondent al ziarului „Românul*”.

După ce s-au terminat dezbaterile la congresul studenților, Teodor Ștefanelli și Mihai Eminescu s-au întrebat unde vor dormi în noaptea respectivă. Ei au „*cercat*” să afle adăpost în vreo chilie de călugări, dar toate chiliile erau ocupate de oaspeți. Concluzia celor doi era că „*Pentru cei ce nu erau studenți se îngrijiseră, dar studenții erau lăsați în voia Domnului*”.

Teodor Ștefanelli avea să consemneze: „*Stând așa nedumeriți în poarta cea mare din zidul mănăstirii, vedem că un flăcău coboară din turnul deasupra porții cu o sarcină de fân în spate. Eminescu îl întreabă de unde aduce fânul, și*

¹⁸ Gheorghe Bulgar, *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*, Editura „Minerva”, 1971.

acesta îi spune că din turn, căci acolo este fân mănăstiresc. - Evrica!, strigă atunci Eminescu, avem acum unde dormi și amândoi ne suirăm în turn să cercetăm mai de aproape localitatea ce avea să ne adăpostească peste noapte. Luna strălucea prin obloanele turnului și lumina interiorul. - De minune!, zise Eminescu. Fân proaspăt și aer curat... Dar ne era grozav de foame. Ne coborârăm deci din turn ca să mâncăm ceva și ne duserăm în casa dinaintea zidurilor mănăstirii, despre care am vorbit. Acolo mâncau mai mulți studenți. Am mâncat amândoi pâine, slănină afumată și brânză și am băut câte un pahar de vin”.

Acolo i-au găsit pe Brătescu și Gh. Dem. Teodorescu, care mâncau bucate alese, probabil din cele aduse de acasă. Când să se ducă la culcare, Gh. Dem. Teodorescu i-a întrebat-unde dorm. Mihai Eminescu i-a răspuns: „În turnul lui Ștefan cel Mare” și i-a descris locul descoperit de el.

Teodor Ștefanelli avea să consemneze: *Se născu acu o dispută între Brătescu și Teodorescu, să doarmă și ei în turn sau ba. Brătescu se vede că era ceva bolnav, căci veșnic era învelit într-un pled. În sfârșit numai Teodorescu se hotărî să vină cu noi în turn, dar trecu timp îndelungat până se găti, căci își aduna lucrurile, un geamantan, un palton, un pardesiu, o pereche de ghete de lac, care se vede că nu aflaseră loc în geamantan; toate acestea le dete unui servitor ca să i le suie în turn. Ajunși acolo, aprinserăm un capăt de lumânare ce-l adusesem de jos și ne pregătirăm culcușul. Teodorescu alese lung timp locul de culcare, potrivi fânul, își făcu un căpătâi învelind fânul în pardesiu; își dezbracă jacheta și o așternu sub dânsul, apoi își puse în cap o șapcă neagră de mătase în forma unei tichii, își scoase gulerul, se îmbracă în palton și se întinse astfel pe patul improvizat”.*

Mihai Eminescu și Teodor Ștefanelli puseră câte un braț bun de fân sub cap, își scosese ră jiletile, le întinseră pe căpătâi și se culcară îmbrăcați cum erau. „Acu’ să am o cafea neagră - zise Mihai Eminescu - aș crede că sunt rege”. Se făcu apoi tăcere, iar după o vreme Teodor Ștefanelli l-a auzit pe Mihai Eminescu zicând: „Câte n-a văzut acest turn în decursul atâtor sute de ani, și câte ar putea povesti!”.

Poate că Mihai Eminescu țesea în gândul lui întâmplările ale căror martor prin secole fusese acest vechi turn, dar Teodor Ștefanelli și Gh. Dem. Teodorescu au adormit, obosiți de căldura și munca de peste zi. Cu toții se treziră abia dimineață când clopotul Buga chema pe credincioși la rugăciune. Mai „cercară” să doarmă, dar n-a fost cu putință, iar când soarele s-a ivit la

obloanele turnului, s-au sculat. Gh. Dem. Teodorescu avea mare supărare că nu-și afla ghetetele de lac, pe care le adusese în turn. Au răscolit tot fânul și au căutat în tot ungherul, dar în zadar. Se vedea treaba că un „*bun creștin*” îi vizitase noaptea, pe furiș, și plăcându-i ghetetele cele frumoase, le șterpelise.

Teodor Ștefanelli avea să consemneze: „*Eminescu făcea haz de necazul lui Teodorescu și-i zise:*

- *Vezi, așa ceva nouă nu ni s-ar putea întâmpla.*

- *Și de ce nu, întrebă Teodorescu supărat?*

- *Pur și simplu pentru că avem numai câte o pereche de ghete, și din picioare nu ni le poate fura.*

Ce a făcut Gh. Dem. Teodorescu în acea zi fără ghete de lac, n-au știut cei doi prieteni, căci l-au lăsat în turn, iar ei au coborât. S-au despărțit la poarta mănăstirii, mergând fiecare la lucrul său, căci și în această zi aveau multă treabă.

*

La vârsta de 22 de ani, Mihai Eminescu a plecat la Berlin pentru a-și continua studiile. El a revenit în țară la 24 de ani, stabilindu-se inițial la Iași. Activitatea lui jurnalistică s-a desfășurat între anii 1875 și 1877, la *Curierul de Iași*. În afară de aceasta, el se afirma ca patriot, angrenat în lupta clandestină pentru unitate națională.¹⁹

„Chelner, mai vrem o bere!”

Același Teodor Ștefanelli avea să-și amintească și să consemneze în *Amintiri despre Eminescu* că, pe la sfârșitul lunii septembrie – începutul lunii octombrie 1875 era „*mare fierbere*” în Cernăuți. Autoritățile austriece serbau inaugurarea Universității din Cernăuți și aniversau o sută de ani a încorporării Bucovinei la Austria. Lipsa de tact a organizatorilor acestor serbări, caracterul lor antiromânesc, precum și tendința germanizatoare a universității, propagată la toate întrunirile oficiale, jignise sentimentele naționale ale românilor bucovineni. Cu tot patriotismul încercat și mai presus de toată îndoiala a tuturor păturilor sociale românești din țară, românii hotărâră a nu lua parte la aceste serbări și a le opune o rezistență pasivă. Nobilimea românească era pe la țară, iar ceilalți români care nu puteau părăsi orașul, nu luau parte la nimic.

În acel timp, Teodor Ștefanelli era *auscultant* la tribunalul din Cernăuți și locuia în Strada Lumii, nr.9. Acesta a consemnat în cartea sa de amintiri: „*Seara înaintea serbării mă trezesc deodată cu Eminescu care sosise din Iași,*

¹⁹ Dumitru Murărașu, *Mihai Eminescu-viața și opera*, Editura „Eminescu”, 1983.

aducând cu sine în birjă un cogeamite lădoi de lemn de o greutate foarte mare. Eminescu intră în cameră cu obișnuitul său zâmbet pe buze și-mi făcu mare surprindere, căci nu-l văzusem din anul 1872.

- Bucuros de oaspeți?, mă întrebă el, întinzându-mi mâna și sărutându-mă.

- Doar n-ai venit la serbare?, îi zisei eu foarte surprins.

- Da și ba, îmi răspunse el, și apoi început a-mi istorisi că și în Iași se aranjează o contra-serbare la Beilic și că poetul bucovinean Dimitrie Petrino va ține acolo cuvântarea festivă.

Mihai Eminescu i-a spus prietenului său că a adus pentru serbarea din Cernăuți mai multe sute de exemplare din o broșură intitulată „*Răpirea Bucovinei*”, scrisă de un anonim pe baza unor documente istorice, scoase în Viena din arhivele statului. Deschise apoi lada și începu să scoată mulțime de cărți vechi, precum psaltiri, ceasloave, biblii și mulțime de alte hârtoage rupte, încât Teodor Ștefanelli a fost silit să-l întrebe ce noimă au aceste cărți pe care le trecuse peste hotar, plătind atâta de scump greutatea lor.

- Ai răbdare, zise Mihai Eminescu, apoi adaoase nemțește: das beste kommt zuletzt; uite m-am temut că-mi vor opri la graniță broșura de care ți-am vorbit; am pus-o deci dedesubt, iar deasupra am trântit cărți vechi, pe care le-am arătat la graniță. De aceste hârtoage nu s-au interesat mult impiegații voștri și astfel am trecut broșura în liniște și pace.

Erau mai multe sute de exemplare din broșura amintită, pe care Mihai Eminescu le-a așezat într-un colț al odăii. El a rămas în seara aceea la Teodor Ștefanelli și au petrecut amândoi, noaptea până târziu, bând vin, povestind, glumind și fierbând cafele negre într-un ibricaș, pe care-l avea încă din Viena de pe vremea lui de student.

Cam pe la ora 2.00 după miezul nopții îi trezi însă din povestirea lor un cântec românesc care se auzea pe stradă. Un cor de voci bărbățești intona armonios și lin cântecul „*Deșteaptă-te Române*” ca și când ar fi voit să dea acestui cântec eroic un sentiment de jale. Liniștea nopții, actualitatea dată și armonia vocilor avuseră efectul că amândoi erau foarte impresionați. Ascultară lung timp în fereastră până se depărtară cântăreții tot mai mult și se pierdu cântecul în depărtare.

Mihai Eminescu era dus pe gânduri, dar după un timp îi zise:

- Niciodată nu mi-a plăcut cântecul acesta așa de mult ca acum.

A doua zi toate broșurile erau împărțite între români. Mai mult, Mihai Eminescu avu îndrăzneala a trimite broșura prin poștă la căpeteniile serbării și la cele mai marcante persoane oficiale. Rezultatul a fost că după câteva zile de

la sosirea lui, gazeta oficială aduse ordonanța tribunalului că „*broșura este confiscată și desfacerea ei este oprită*”. Nu mai era, însă ce desface, căci Mihai Eminescu se grăbise, încât nu mai rămăsese nici un exemplar, nici măcar pentru Teodor Ștefanelli.

A doua zi după sosirea lui Mihai Eminescu, se duseră seara amândoi la hotelul *Pajura neagră*, unde Teodor Ștefanelli mânca de obicei cu abonament. Acolo fusese rezervată o masă la care încăpeau vreo 24 de persoane, unde cei doi prieteni s-au așezat alături de alți cunoscuți. Mihai Eminescu a șezut lângă preotul Alexandru Pleșcă, pe care-l cunoștea de pe vremea când locuia la profesorul Pumnul. Conversația era foarte animată, obiectul principal al conversației fiind serbarea din Cernăuți.

Toți românii „mesenii” aveau haine de toate zilele, iar la celelalte mese vedeai numai fracuri și uniforme. După o vreme se apropie de masa lor un avocat, un anume Komariner. Acesta s-a adresat către tinerii judecători prezenți la acea masă, încercând să-i convingă că nu e la locul său „*abstinența românilor, atât față de aniversarea de 100 de ani a încorporării Bucovinei, cât și față de nou creată universitate*”. Acel Komariner era în frac și cravată albă și sta drept după spatele lui Mihai Eminescu și Alexandru Pleșcă.

Teodor Ștefanelli a văzut că acestora nu le venea la socoteală conversația avocatului și că puneau ceva la cale. Mihai Eminescu începuse a-și mușca mustața, semn că era iritat. Deodată, el a luat paharul său golit de bere și ridicându-l îndărăt după spate spre fața avocatului, îi zise fără să se întoarcă la dânsul: *Kellner!, un pahar de bere!*

Atunci și Alexandru Pleșcă a întins paharul său și a zis și el: *Kellner, bere!* Komariner s-a uitat uimit la un pahar și la altul și nu știa ce să zică. Atunci Mihai Eminescu și Alexandru Pleșcă s-au întors spre avocat și i-au strigat în față:

- *Kellner, nu ți-am zis să aduci bere? Aid' pașol de ne adă!*

Un hohot de râs a izbucnit între toți mesenii și avocatul a înțeles că e luat în zeflemea; el s-a întors spre tinerii români și le zise nedumerit:

- *Nu știu ce vor acești domni de la mine.*

Ei îi explicară că acești domni nefiind din Cernăuți, l-au luat drept chelner, o greșeală care s-a putut întâmpla cu atât mai ușor, fiindcă și chelnerii astăzi sunt toți în frac și cravată albă. Avocatul Komariner s-a depărtat foarte supărat de la masa lor în râsul tuturor „*mesenilor*”, iar Mihai Eminescu era foarte satisfăcut că i-a mers gluma și că au scăpat de discursul avocatului.

În anul 1877, Mihai Eminescu, la chemarea lui Titu Maiorescu și Ioan Slavici s-a mutat la București, unde până în anul 1883 a fost redactor, apoi redactor-șef (în anul 1880) la ziarul „*Timpu*”, oficiosul Partidului Conservator. Acolo a desfășurat o activitate publicistică excepțională, care i-a ruinat însă sănătatea și a scris marile sale poeme, devenite „bun național”, în care a demonstrat că este patriarh al Limbii române, poet al României eterne și sociolog al României moderne.²⁰

În noua lui calitate a biciuit în scrierile sale racilele societății, luându-se zilnic la luptă cu sursele răului în societate – sărăcia și corupția – precum și cu cei doi dușmani primejdioși: răutatea și prostia omenească.

Referințe pentru acest fapt a oferit colegul său de redacție, Ioan Slavici, în *amintirile* sale despre Mihai Eminescu, din care am ales următorul moment al tinereții sale:

Mihai ajută un cerșetor:

Într-o zi de iarnă, Ioan Slavici și Mihai Eminescu se întorceau acasă de la redacția ziarului „*Timpu*”. Era lapoviță și Mihai Eminescu călca pe ici, pe colo prin băltoace. Trecând peste strada *Colții* (...) venea spre ei un om desculț și zdrențaros.

- *Uite - grăi Eminescu, arătându-i-l pe acel cerșetor. Iată mizeria lumii în care ne trăim zilele*”.

Rezemat apoi de unul dintre planchetele de cărămidă, el își dete silința să se descâlțeze pentru a-i da acelu nenorocit încălțăminte sa.

- *Ai căpiat, omule?, i-am zis.*

- *O să-i dai tu ghetete tale, dar rămâi însuși tu desculț?*

- *Eu?! ,răspunse el. De mine să nu-ți pese.*

Eu pot să umblu și desculț, dar el, săracul?!”.

*

Subscriu la ceea ce a afirmat, pe bună dreptate Alexandru Vlahuță, în *Amintiri despre Eminescu*, apărută în anul 1889: „*Oameni ca Eminescu răsar la depărtări de veacuri în existența unui popor*”.

Col. (r) conf. univ. dr. Aurel V. David

²⁰ Iliana Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze*, Editura „Art”, 2008.

CAZUL JOHANNA SCHRÖTTER (1915-1916): SPIOANĂ SAU ESCROACĂ?

În perioada premergătoare intrării României în Primul Război Mondial, aflul de femei străine în medii din cele mai diverse a atras, în cele din urmă, atenția asupra acestui fenomen. Erau reale ipotezele că, dintr-un motiv sau altul, ele acționează concertat pentru a penetra medii de interes? Au acționat pentru a spiona, a influența sau au fost victime ale manipulărilor construite de serviciile de informații ale Puterilor Centrale? Unele se aflau în România de mulți ani, ca soții, angajate (guvernante, profesoare, artiste etc.) sau cu rude în acest areal. Atașamentul lor față de țara de origine este laudabil, dar influența asupra soților nu a fost de bun augur. Unii au fost mutați cu serviciul, alții l-au pierdut definitiv. În sfârșit, unele femei pur și simplu nu-și puteau ține gura închisă și, fără nici un pic de tact, clamau în public atașamentul personal pentru Puterile Centrale și credința în victoria acestora.

Pe acest fond, organele de informații din România – Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (DPSG) și Biroul 5 Informații din Secțiua Operații a Marelui Stat Major – au analizat toate cazurile suspecte, chiar dacă unele date erau incomplete sau chiar evazive. Intrate în atenția DPSG, acestea au rămas în monitorizare, însă finalitatea cazurilor diferă, de la expulzare până la dispariția lor din spațiul românesc. Fie persoanele în cauză au părăsit țara, fie nu au mai existat date despre acțiunile/afirmațiile acestora.

În ultima parte a anului 1915, o informație banală vine de la șeful de tren Niță Toma. Acesta a fost acostat la 12 septembrie 1915, în trenul plecat din București cu destinația Ungaria, de un domn care s-a recomandat Albert Schrötter și care dorea „să predea abonamentul”¹ la casieria din Predeal pentru a-și recupera garanția. Între cei doi a continuat discuția și pe alte teme, iar germanul a afirmat că România „a grămădit”² armata la Dolhasca, Palanca și Bușteni pentru a lupta contra Austro-Ungariei. Ceferistul s-a arătat sceptic, însă interlocutorul s-a laudat cu prietenii lui, directorii fabricii de hârtie din Bușteni,

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), fond Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (în continuare: DPSG), dosar 1650/1915, f. 6.

² *Ibidem.*

respectiv postav din Azuga, care l-au pus în temă cu lucrările efectuate de armata română pe Valea Prahovei. La finalul călătoriei, Niță Toma a anunțat DPSG de această discuție și a întocmit un raport. Din primele cercetări a rezultat că Albert Schrötter era proprietarul unei fabrici de materiale de izolare situată în București, Șoseaua Vitan nr. 55, avea în exploatare o carieră de argilă în Rasova, la locul Coada Bălții, luată în arendă de la Ministerul Domeniilor și a fost mobilizat în armata germană, fiind locotenent în rezervă. A lăsat-o la conducerea afacerilor pe soția sa, Johanna, cu care avea un copil de câteva luni.

Două luni mai târziu, Brigada Specială de Siguranță din Cernavodă raportează că în oraș a venit Johanna Schrötter, care s-a dus la Rasova, unde avea o exploatare de argilă, pentru a face aranjamentele de transport la București a unei cantități de pământ. Afacerea s-a rezolvat rapid și a doua zi persoana a părăsit Cernavodă. A revenit la 19 noiembrie 1915, însoțită de supusul român Johan Weber și s-au cazat la Hotel Bristol. Șeful Brigăzii de Siguranță, comisarul Dumitrescu, a dispus ca un agent acoperit să se infiltreze în anturajul celor doi. Agentul a reușit să se apropie de doamna Schrötter care, „*crezându-l german i-a conșiat totul*”³ și l-a lăsat să înțeleagă „*că ea pricepe că el e trimis pentru spionaj*”⁴. Agentul s-a pliat pe afirmație și a început să facă destăinuri. S-a plâns că, deși cheltuie mulți bani, nu obține mare lucru din punct de vedere informativ. Atunci doamna s-a oferit să-i aducă informații valoroase la următoarea descindere la Dunăre (23-24 noiembrie 1915). Îi confesează agentului că „*e în legătură cu un maior din Minister, care e însărcinat cu controlul trupelor în diferite puncte*”⁵ și poate obține date extrem de interesante.

La 23 noiembrie 1916 revine în oraș doar Weber, care îl contactează pe agent și îi spune că doamna Schrötter va întârzia două zile. Între timp, îi spune interlocutorului că Albert Schrötter „*fiind în legătură cu mai mulți ofițeri de la Statul Major a comunicat în Germania toate planurile României și a fost nevoit să plece pentru a nu fi descoperit*”⁶. Pentru serviciile informativ prestate, cel în cauză a fost plătit cu 200.000 lei. După câteva pahare de vin plătite de agent, Weber a afirmat că, la începutul secolului XX, fusese interpret între șeful

³ *Ibidem*, f. 9.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, f. 10.

Marelui Stat Major, generalul Barozzi⁷, și Legația Germaniei, iar pentru serviciile sale „a căpătat mulți bani, dar i-a cheltuit”⁸. A fost suspectat de spionaj în favoarea Germaniei, arestat, însă eliberat la intervenția generalului Barozzi. În luna octombrie 1915 a fost concentrat ca sergent la Regimentul 80 Infanterie și a aflat planurile tranșelor din zona Silistra – Turtucaia – Balcic, pe care le-a comunicat „locului competent”⁹.

Doamna Schrötter apare la 25 noiembrie 1915 și are tolba plină de informații: mișcările trupelor române de la granița cu Bulgaria și Serbia se vor finaliza în următoarele două săptămâni; unități militare au început să fie transportate spre Calafat din 24/25 noiembrie 1915 și traficul va continua până la finalul lunii în curs. Pentru ce oferă, cere bani și plusează, afirmând că pentru alte date trebuie să meargă la Giurgiu, „unde cunoaște pe căpitanul Dolomida, care îl știe că e dator”¹⁰, dar și pe un maior de artilerie din minister, care se află tot acolo. În prima zi din luna decembrie 1915 directorul general al DPSG, Ion Panaitescu, dispune continuarea acțiunii de supraveghere și aprofundare a datelor obținute.

Cazul se dezvoltă după ce Johanna Schrötter revine la Cernavodă, rezolvă câteva afaceri comerciale, apoi se întâlnește cu agentul român în camera ei de hotel. Între altele, a scris și trei scrisori, dintre care una era adresată locotenentului Vasile I. Predescu din Regimentul 73 Infanterie din Tulcea. O epistolă cu iz de amor, cu felicitări pentru avansarea în grad și muștrări pentru că se văd cam rar. Îi povestește agentului că anterior a primit sarcina să se stabilească „într-o stațiune dintre Ploiești și Predeal”¹¹ și să se informeze ce trupe se află acolo și ce lucrări sunt în derulare. Datele obținute le-a ascuns în căptușeala ghetei și le-a predat la București unui ofițer german care a stat vreo trei luni în România și s-a ocupat doar cu spionajul. A fost plătită cu 8.000 lei, bani pe care i-a folosit pentru a redeschide fabrica din Șoseaua Vitan. Devoalează că are întâlnire cu locotenentul-colonel Ghenovici, comandantul

⁷ General Constantin Barozzi (n. 14 octombrie 1833, București – d. 15 aprilie 1921, București) a absolvit Școala Militară de Ofițeri (1856) și Institutul Geografic al Armatei din Viena (1857). A deținut funcția de director al Școlii Militare de Ofițeri (1862-1867), șef al Marelui Stat Major (august-octombrie 1877 și 1895-1899) și ministru de Război (martie-noiembrie 1888). Pentru mai multe detalii a se consulta: Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General Român 1859-2000*, Editura Europa Nova, București, 2001, p. 19-22.

⁸ ANIC, fond DPSG, dosar 1650/1915, f. 10.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, f. 15.

artilăriei capului de pod Cernavodă, de la care va afla multe date, deoarece „*e foarte dator și are nevoie de bani*”¹². Informația e transmisă urgent comisarului Dumitrescu, care a luat măsuri de supraveghere a hotelului. Într-adevăr, în jurul ore 21.00, Ghenovici a venit „*cu foarte mare precauțiune*”¹³ la femeia de afaceri germană, unde a stat până la ora 23.00. A doua zi, la întâlnirea cu agentul, Johanna a afirmat că, pentru 700 lei, ofițerul român i-a oferit „*toate planurile de apărare indicând punctele unde vor fi așezate tunurile, atât cele grele cât și celelalte, pentru apărarea zonei cuprinsă între frontiera bulgară și Cernavodă*”¹⁴. Pentru serviciile prestate ea a solicitat 2.000 lei în câteva zile, în caz contrar „*va căuta pe altul cu care să poată lucra*”¹⁵. După plecarea agentului român, filajul a continuat și s-a constatat că persoana a mai fost vizitată de căpitanul Georgescu de la Comenduirea Pieții și sublocotenentul Mădărescu de la Divizionul 5 Tren.

Acțiunea continuă și, la 23 decembrie 1915, se expediază raportul cu noile aspecte aflate în perioada 14-21 decembrie 1915, când Johanna Schrötter a revenit la Dunăre. În discuțiile cu agentul acoperit, îi spune că s-a întâlnit cu agenții Consulatului austro-ungar din București la Hotel Lux, unde „*predă informațiile pe care le face*”¹⁶, însă nu e mulțumită de recompensa financiară primită. A fost și la Bazargic pentru a afla ceva date, însă nu a putut obține nimic deoarece ofițerii din garnizoană „*sunt foarte discreți*”¹⁷. În seara zilei de 14 decembrie 1915 a fost vizitată de locotenentul-colonel Ghenovici, iar a doua zi a conștientizat agentului că trupele din Cernavodă vor pleca la săpat tranșee. De asemenea, între Rasova și Cochirleni, spre Siliștra, se vor executa lucrări de apărare, la care vor participa unități din București, Buzău și Cernavodă. Din cauza neîncrederii, toți ofițerii care au făcut studii în Germania vor fi trimiși în zona Siliștra. În sfârșit, Ghenovici „*lucrează la un tablou cifrat*”¹⁸, însă a promis că-i va oferi o copie împreună cu explicațiile necesare. Ofițerul revine la Johanna în seara zilei de 19 decembrie 1915, iar a doua zi aceasta avea un plan cu linia tranșeelelor aflate în execuție. A plusat afirmând că dacă nu va primi un avans de

---

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem*, f. 25.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

400 lei nu va mai lucra informativ, însă agentul a spus că așteaptă un curier de la Consulatul austro-ungar din Constanța care să aducă banii.

La solicitarea directorului DPSG Panaitescu, agentul acoperit elaborează un raport olograf privind cazul Schrötter. Aflăm astfel că se numea Emilian David și a reluat pe larg prezentarea cazului de spionaj. Noutățile din raport se referă la afirmația doamnei Schrötter, că în România „*e foarte ușor să spionezi, căci cu un bagatel afli tot*”¹⁹. Totodată, a explicat și procedeeul prin care află ce dorește: „*își face cu mulți ofițeri de lucru întrebându-i ce și cum și așa află tot*”²⁰. Despre locotenent-colonel Ghenovici s-a arătat sigură că „*pe bani îi va da tot*”²¹, iar schița tranșeeelor de la Rasova a obținut-o de la un plutonier care lucrează cu un inginer militar. În alt plan, a reușit să introducă în Liga Culturală un spion austriac sub numele Costică Niculescu, dar numele real este Jakob Wendlich. După citirea raportului, directorul Panaitescu a aprobat ca 200 lei să-i fie trimiși agentului și destinați avansului către Johanna Schrötter. De asemenea, a solicitat comisarului Vintilă Ionescu un raport de analiză în acest caz. Agentul David s-a întâlnit cu Johanna și i-a înmănat banii. Aceasta i-a spus că maiorul din Ministerul de Război i-a promis câteva schițe și că a avut loc „*un consiliu asupra mai multor chestii*”²², pe care i le va comunica doar în schimbul banilor.

O nouă escală în urbea de pe Dunăre, la finalul lunii ianuarie 1916, schimbă datele cazului. Doamna Schrötter a venit pentru a angaja lucrători la exploatarea de argilă. A mers personal la Rasova, însă la întoarcere, pe drumul care trecea pe lângă linia de tranșee din comuna Cochirleni, a fost oprită de căpitanul Plesnilă din Regimentul 39 Infanterie care „*fără multă discuție o arestează*”²³. Este drept, căpitanul Plesnilă știa de «apucăturile» doamnei de la comisarul Dumitrescu, șeful Brigăzii Cernavodă. Femeia ajunge în arestul brigăzii de siguranță, unde este interogată. S-a născut în 1889 la Câmpulung-Moldovenesc din Bucovina ca Ioana, fiica lui Ion și Agripina Țăranu. S-a căsătorit cu germanul Albert Schrötter, luând nu numai numele, dar și cetățenia germană. La anchetă minimizează tot ce a făcut și afirmă că „*se găsea într-o situație materială precară*”²⁴, ceea ce i-a dat ideea să profite de cei din jur

¹⁹ *Ibidem*, f. 29.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, f. 33.

²³ *Ibidem*, f. 43.

²⁴ *Ibidem*.

exclusiv pentru bani. Este reținut și Costică Niculescu, care declară că la întâlnirea cu David a fost convins că se află „în fața unui spion veritabil”²⁵. El a fost cel care l-a denunțat pe David maiorului Cornescu, iar acesta l-a informat pe comisarul Dumitrescu despre cazul de spionaj. Primele cercetări sunt conduse de noul șef al Brigăzii de Siguranță Cernavodă, comisarul Gheorghe Bârzescu, care îl depreciază pe David, considerându-l „lipsit cu totul de experiența cerută unui bun agent de siguranță în atari împrejurări”.²⁶ Totuși, chiar dacă atitudinea filogermană a Johannei nu era pusă la îndoială, acuzația de spionaj era una prezumtivă, nu dovedită. Unul din motive era că femeia nu a vrut niciodată să scrie ceva cu mâna ei, afirmând că are un scris foarte urât, așa că toate actele și documentele erau elaborate sau semnate de alte persoane. În plus, cazul avea multe lucruri de lămurit, de la relația ei cu locotenentul-colonel Ghenovici și alți ofițeri, legătura cu Johan Weber, până la cunoștințe destul de vaste despre spionaj (ascunderea mesajelor în căptușeala ghetei, date despre transporturi de trupe ș.a.). Ion Panaitescu preia personal cazul și solicită Brigăzii Cernavodă: „dresați acte în care să se conțină declarația numitei că a înșelat pe David și aduceți-o personal la Direcțiune. Luați măsuri ca afacerea să nu facă zgomot în localitate sau la ziare”²⁷. Johanna Schrötter a fost adusă la sediul DPSG și... afacerea de spionaj s-a încheiat. Nimic nu a răsuflat din ce s-a întâmplat cu femeia spion și nici un zgomot nu a tulburat liniștea documentelor de arhivă timp de 100 de ani. Da, Johanna Schrötter a făcut spionaj, așa cum și alte femei din statele Puterilor Centrale, chiar dacă erau de origine română, au lucrat informativ, din atașament sau pentru bani, în favoarea acestora. La vremea aceea DPSG avea un dublu interes: să-i exploateze informativ pe toți cei identificați că acționau subversiv în România și să-i izgonească sau să-i expulzeze din arealul național. Aceasta a fost și povestea acestei femei, care a fost lăsată liberă peste graniță după ce a fost «debrifată» corespunzător de specialiștii din DPSG.

Dr. ist. Alin Spânu

---

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem*, f. 54.

MEMORIE PROFESIONALĂ

CENTRALA NUCLEARĂ DE LA CERNAVODĂ: PROVOCĂRI ȘI IMPLICAȚII ÎN MUNCA DE INFORMAȚII (I)

1. Scurt istoric al proiectului CNE Cernavodă

Programul energetic nuclear a demarat în România pe la mijlocul anilor '70, la inițierea sa un rol esențial avându-l profesorul Ioan Ursu, conducătorul Consiliului Național de Știință și Tehnologie (CNST). El a fost acela care a reușit să convingă conducerea de partid și de stat de atunci de necesitatea și viabilitatea implementării unui asemenea program în România, ținând seama de dezvoltarea tot mai semnificativă pe plan mondial a rolului energiei nucleare în producerea de energie electrică nepoluantă. De asemenea, profesorul Ursu a argumentat, pe baza consultărilor cu specialiștii noștri din domeniul nucleare-energetic, că România dispune de semnificative rezerve naturale de minereu cu conținut de uraniu natural, care să poată satisface nevoile unui asemenea obiectiv energetic.

Odată acceptată această propunere, conducerea de stat a cerut să se prezinte și oportunitățile de implementare a acestui program și variantele de colaborare externă, ținând seama că România nu dispunea de un proiect de centrală nucleară. În acest sens, colectivul de specialiști de la CNST, împreună cu cei din Ministerul Energiei Electrice și din domeniul nucleare-energetic, au prezentat două variante ce puteau fi luate în considerare cu avantajele și dezavantajele lor. Una era cea în care se putea face o centrală nucleară în colaborare cu Uniunea Sovietică, cealaltă o centrală nucleară în colaborare cu Canada. Ambele țări prezentau o experiență bogată în asemenea domeniu, dispunând de proiecte, tehnologie și echipamente adecvate, problema fiind doar de a alege varianta optimă. Deși varianta prin colaborare cu partea canadiană era mai scumpă decât cea sovietică, la nivelul conducerii de partid s-a optat pentru cea canadiană, avându-se în vedere o desprindere și mai clară din punct de vedere energetic față de spațiul sovietic.

În acest moment trebuie prezentate câteva aspecte ce țin de diferențele dintre cele două tipuri de centrale nucleare și anume: tipul sovietic de reactor,

VVER – 1000 MW, aflat în funcțiune deja la Cernobâl în Ucraina din 1977 și în construcție în Bulgaria la Kozlodui, folosea grafitul ca agent moderator și apa obișnuită ca agent de răcire, fără o anvelopă completă în zona nucleară. Specialiștii noștri au arătat că acest tip de centrală implica într-adevăr costuri de construcție mai reduse decât cel canadian, dar prezenta o rată mai mare de risc nuclear din cauza lipsei anvelopei complete, dar și condiționări legate de furnizarea de combustibil nuclear. De pildă, rușii ar fi furnizat combustibilul nuclear necesar, ceea ce ar fi redus costurile noastre de fabricație, dar ar fi condiționat returnarea reziduurilor rezultate, pe care ei le puteau folosi în procesul de fabricație a plutoniului cu utilizare militară (focoase nucleare).

Proiectul canadian era cunoscut deja și funcționa la numeroase centrale nucleare proprii dar și în lume, în Argentina la Embalse și în Coreea de Sud, la Wolsung, ambele dotate cu reactoare CANDU 700 MW. Ceea ce diferențiază proiectul CANDU de cele sovietice este faptul că el folosea apa grea (D2O) ca agent moderator, dar și ca agent de răcire al circuitului primar. Ca urmare a folosirii apei grele și luând în considerație cheltuielile mari cu procesul de fabricație a agentului moderator, oferta canadiană era mai scumpă, dar în același timp mai sigură din punct de vedere al securității nucleare. Trebuie adăugat că proiectul CANDU 700 prevedea o anvelopă compactă și completă pentru protecția părții nucleare a centralei și multiple sisteme de siguranță, precum și bariere de securitate nucleară mai complexe decât cele ale sistemului sovietic.

Partenerul canadian de negociere a contractului pe parte nucleară de execuție a centralei a fost *Atomic Energy of Canada Limited* (AECL), furnizorul proiectului și al asistenței tehnice, urmând ca partea română, reprezentată de Comitetul de Stat pentru Energie Nucleară (CSEN), organism special înființat, cu atribuțiuni directe în realizarea investiției în calitate de beneficiar, să facă toate celelalte aranjamente pentru procurarea echipamentelor principale pe partea nucleară prin întreprinderea de comerț exterior Romenergo, cu firmele producătoare recomandate de AECL. În același timp, au fost demarate pregătirile pentru implicarea Ministerului Energiei Electrice, în calitate de constructor civil industrial al ansamblului de clădiri aferente celor două părți ale centralei (nucleară plus clasică), și al firmei Nuclearmontaj pentru partea de montaj echipamente pe parte nucleară.

Cu privire la realizarea părții clasice, principala problemă a fost achiziționarea turbinei de 700 Mw și nu doar achiziționarea, ci și montajul său, deoarece România nu avea capacitatea fabricării unui agregat de această putere,

fapt pentru care a fost încheiat cu firma americană *General Electric* un contract de asistență tehnică de montaj. Toate aranjamentele tehnice și comerciale de realizare a acestei importante investiții au presupus un efort financiar total pentru țara noastră estimat la început de cca. 1 miliard și jumătate de dolari, efort ce a presupus o mobilizare fără precedent pentru economia și industria națională. Acest aspect a atras unele observații ale unor specialiști din domeniul economic și energetic care au sugerat la un moment dat că poate la nivelul unei țări ca România un astfel de obiectiv era prea scump pentru a fi realizat și poate ar fi fost mai bine ca el să fie realizat prin cooperarea cu partenerul sovietic. Din mai multe puncte de vedere, de ordin strategic și de securitate nucleară, opțiunea proiectului canadian s-a dovedit în cele din urmă mai bună, cea mai concretă și mai nedorită dovadă fiind catastrofa nucleară de la Cernobâl din mai 1986, soldată cu numeroase victime umane, pagube materiale imense și cu consecințe nocive pe termen scurt, mediu și lung asupra mediului ambiant.

2. Considerații generale de ordin tehnic privind Centrala Nuclearo-Electrică de Cernavodă

La nivelul anului 1979 când au fost inaugurate primele lucrări de construcție la Cernavodă, lumea vorbea despre centrala „atomică” de parcă acolo ar fi urmat să se construiască un fel de bombă atomică, pentru ca și România să ajungă în rândul „lumii bune”. De vină pentru denumirea eronată a fost desigur slaba informare a opiniei publice asupra a ceea ce însemna o centrală nucleară, singura denumire corectă fiind cea de „centrală nuclearo-electrică”, deci nici atomică nici atomo-nucleară.

Pentru sumara informare trebuie arătat că centrala de la Cernavodă este un obiectiv energetic care însumează o parte nucleară și una clasică, în care se produce energia electrică. Multă lume s-a întrebat de ce a fost ales acest mic oraș de pe Dunăre pentru amplasarea unui asemenea obiectiv, răspunsul fiind legat de unele condiționalități ce trebuie îndeplinite din punct de vedere al securității nucleare. Prima condiție este aceea că o centrală nucleară nu trebuie așezată lângă o mare aglomerare urbană, astfel încât în cazul producerii unui accident nuclear eventualele consecințe să privească un număr cât mai mic de locuitori. O altă condiție este aceea că centralele de acest tip au prevăzute prin proiect o distanță de siguranță denumită zona de excludere, în care populația civilă să fie foarte redusă și deci ușor de evacuat în caz de urgență. O condiție la fel de importantă este aceea că centralele nucleare trebuie amplasate în zone cu

risc seismic cât mai redus, astfel încât consecințele produse de undele seismice să nu afecteze serios integritatea și buna funcționare a echipamentelor nucleare.

Din ceea ce cunosc, pot spune că au fost alese mai multe amplasamente posibile, unul din ele fiind undeva într-o zonă subcarpatică a Munteniei, care a fost abandonat în favoarea amplasamentului de la Cernavodă, aflat pe masivul de calcar compact al fostei cariere a fabricii de ciment „Ideal” Cernavodă. Este de asemenea de remarcat că în general configurația geofizică a zonei dobrogene este una foarte stabilă, veche (cea mai veche din țară) lipsită de evenimente seismice frecvente, relativ departe de zona faliei vrâncene.

În fine, o altă condiție importantă este aceea a apropierii de o sursă abundentă și constantă de apă imperios necesară pentru alimentarea circuitului secundar al centralei, respectiv cursul Dunării.

Din punct de vedere al părților componente, centrala de la Cernavodă cuprinde, așa cum am mai arătat, două părți principale, partea nucleară și partea clasică. Partea nucleară se referă la clădirea reactorului (*Reactor Building*), Turnul Reconcentrare apă grea, Corpul Diesel de avarie, Clădirea Servicii Auxiliare Nucleare (CSAN), Bazinul de Combustibil Uzat (BCU). Partea Clasică cuprinde Sala Mașini (Sala turbogeneratorului), Stația de 110 KV, Stația de 400 Kw, Stația de Tratare a Apei, Stația de Pompare a apei, Stația de pompieri, Corpul Administrativ al Centralei și canalele de evacuare a apei calde cu Micro-hidrocentrala electrică. Întreaga incintă a centralei este împrejmuită cu un gard de protecție asigurat cu pază militară a unei unități de jandarmi și cu intrare controlată pentru accesul personalului propriu.

Din punct de vedere tehnic, clădirea reactorului adăpostește principalele echipamente ce concură la obținerea energiei termice necesare încălzirii apei grele din circuitul primar până la fierbere, între acestea amintind, *Calandria* sau vasul reactorului, generatorii de aburi (schimbători de căldură), presurizorul, pompele circuitului primar etc. *Calandria* este un fel de cazan cilindric din aliaj special din oțel rezistent la temperaturi foarte înalte (temp. aburului 180 grade), cu o înălțime de peste 6 metri și o greutate de peste 200 de tone, străbătut de 380 de canale de combustibil. În interiorul acestora sunt instalate tuburile de presiune din *zircalloy*. În interiorul acestor tuburi sunt introduse fasciculele de combustibil de uraniu îmbunătățit. Prima încărcătură operațională a *calandriei* se face manual, dar în procesul de funcționare, pe ambele fețe ale *calandriei* acționează doi roboți (mașini de încărcat-descărcat combustibil MID) ce au rolul de a descărca fasciculele cu combustibil ars și de a încărca

făscicolele cu combustibil nou, ținând seama că zona chesonului *calandriei* este deja una activă, deci cu radiații de Uraniu 235 din care în procesul de ardere rezultă reziduuri de Uraniu 236 puternic radioactiv care se depozitează în containere speciale ce sunt asigurate în Bazinul de combustibil uzat. Pentru o informare generală este necesar să menționez că la finalul operațiunii de primă încărcare se obține așa numita „masă critică” a încărcăturii nucleare, ceea ce înseamnă că începe procesul de fisiune nucleară (reacție nucleară în lanț) cu eliberare de energie termică. După cum bine se știe, reacția de fisiune este una încetinită în centralele nucleare, în sensul că neutronii din atomii de U 235 sunt încetiniți cu ajutorul apei grele care este factorul moderator în cadrul proiectului CANDU 700. Întregul proces de fisiune nucleară din *calandria* este supravegheat de un calculator de proces, aflat în camera de comandă a centralei care la rândul său este dublat de un al doilea calculator de proces de rezervă, aflat în stare de veghe, gata să intervină în caz că geamănul său se defectează. Aceasta este una dintre multiplele măsuri de siguranță ale centralei impuse de proiect și necesare pentru prevenirea oricăror evenimente nedorite.

Apa grea nu este singurul agent care ajută la stăpânirea procesului de fisiune nucleară, deoarece în timpul procesului temperaturile obținute tind să capete valori ce pot avea cote înalte de peste 1000 de grade și presiuni enorme ale agentului moderator, ceea ce ar putea determina topirea miezului reactorului (fenomen care s-a produs la Cernobâl). Ca urmare, proiectantul a prevăzut și un sistem de armături (bare de control) compuse din materiale absorbante de neutroni pe bază de Cadmiu care pot fi introduse în zonele pasibile de supraîncălzire și care pot readuce procesul în limite normale și controlabile. De asemenea, tot pentru asigurarea controlului reactivității, mai există și un sistem de injecție cu anumite substanțe lichide (săruri de Bor sau Beriliu) care au și ele aceeași capacitate de a absorbi neutroni rapizi. Ambele procedee de control al reactivității sunt folosite și pentru oprirea completă a procesului, respectiv Sistemul de Oprire Rapidă 1 (SOR 1) prin barele de control și Sistemul de Oprire Rapidă 2 (SOR 2) cu injecții lichide. Oprirea completă a instalației (*shut down*) se efectuează atât pentru reviziile tehnice periodice obligatorii, cât și în diverse cazuri de urgență majoră sau incidente și accidente nucleare.

Întreaga activitate a unei centrale nucleare este supravegheată pe plan intern sub aspectul respectării cu strictețe a normelor de securitate nucleară, a specificațiilor tehnice din proiect și normelor legale de specialitate din domeniul activităților nucleare, de către Comisia Națională pentru Controlul

Activităților Nucleare (CNCAN), iar pe plan internațional de către Agenția Internațională pentru Energie Atomică (AIEA) de la Viena, al cărei membru este și țara noastră

3. Conceptul de Securitate nucleară: principii și obiective

Securitatea nucleară ca domeniu este un ansamblu de măsuri tehnice și organizatorice menite să:

- asigure funcționarea instalațiilor nucleare în condiții de siguranță;
- prevină și să limiteze deteriorarea acestora;
- asigure protecția personalului, a populației și a mediului înconjurător împotriva iradierii sau contaminării radioactive.

Pe aceste deziderate se bazează și filozofia de securitate nucleară a centralelor de tip CANDU 700. Această filozofie are la bază trei principii fundamentale, și anume :

- **Principiul Protecției în Adâncime**, care constă în atingerea unui nivel ridicat al performanțelor tehnice și de Securitate nucleară prin prevederea unor bariere fizice multiple în calea eliberărilor de radiații spre mediu, respectiv matricea combustibilului nuclear, teaca elementului combustibil, incinta sub presiune a circuitului primar, sistemul anvelopei, zona de excludere.

- **Principiul ALARA**, al cărui obiectiv trebuie să asigure protecția personalului de exploatare, populației și mediului prin stabilirea și menținerea unei protecții adecvate împotriva riscurilor radiologice.

- **Principiul Grupării și Separării**. Gruparea sistemelor cu funcții de securitate pe două grupuri adoptată în proiectul centralei prevede protecția CNE împotriva unor evenimente de cauză comună care ar produce distrugerii pe zone întinse din centrală în același moment de timp. Acest concept de securitate nucleară este valabil pentru toate țările ce dețin sau construiesc centrale nucleare, cuprinzând principii și norme care să prevină producerea de evenimente, incidente și accidente nucleare ce pot avea consecințe periculoase pentru populație și mediul ambiant. Exemple în acest sens sunt la centralele de la Three Mile Island (SUA în 1979 soldat cu topirea parțială a miezului reactorului, dar fără consecințe asupra mediului), Cernobâl (Ucraina, 1986, incendiu pornit în zona clasică, dar extins în zona activă cu pierderea răcirii și topirea miezului cu emiterea de radiații în mediu pe o suprafață întinsă), Fukushima Japonia, 2011, produs ca urmare a unui cutremur puternic, urmat de un *tsunami* care a afectat mai multe unități în funcțiune, determinând eliberarea

de radiații în mediu ca urmare a unor explozii și incendii). Accidentele de la Cernobâl și Fukushima au fost încadrate la nivelul de accident nuclear maxim 7 și au determinat regândirea unor prevederi ale normelor de securitate nucleară adaptate conform experiențelor nefericite din aceste cazuri. Trebuie spus că ambele centrale reprezintă tipuri diferite de proiect față de CNE Cernavodă, au avut erori umane în funcționare (Cernobâl) și unele deficiențe de proiectare în construcție și securitate nucleară (Fukushima). Vorbind despre sistemul CANDU de la Cernavodă, trebuie subliniat că acesta, deși este mai costisitor, prezintă elemente de siguranță multiple, sisteme de avertizare și senzori (dublate și chiar triplate), o anvelopă puternic armată cu oțel de calitate nucleară turnată din beton de cea mai mare marcă de rezistență. Pereții perimetrali au o grosime de 1,44 metri și sunt străbătuți vertical și prin contraforții anvelopei de niște canale prin care sunt întinse cabluri de oțel post-tensionate la capete, astfel încât întreaga anvelopă este transformată într-o carcasă extrem de rezistentă la șocuri și lovituri, cvasi-impenetrabilă. Ca un detaliu de interes, trebuie arătat că întreaga anvelopă a reactorului este așezată pe o fundație (formată din subradier și radier) puternic armată și betonată la aceași parametri maximi ca ai pereților perimetrali, ce protejează incinta anvelopei de orice fel de infiltrații externe. Din cele cunoscute, clădirea reactorului este proiectată să reziste la cutremure de aprox. 8 grade Richter și chiar la unele atacuri aeriene de sorginte teroristă, dar asta nu înseamnă că această construcție este invulnerabilă la orice fel de atacuri în condițiile unui conflict armat în care se folosește armament de ultimă generație cu explozibili extrem de puternici și devastatori. De aceea, așa după cum se va vedea, o centrală nucleară nu este doar un obiectiv energetic ci și unul strategic ce se cere a fi protejat și apărat împotriva oricăror acțiuni ce pot duce la afectarea structurii sale de rezistență.

4. Aspecte principale privind cooperarea cu partenerii străini în realizarea proiectului CNE Cernavodă

Având în vedere că acest proiect a fost pus la dispoziție prin contractul general încheiat între partea română, respectiv Comitetul de Stat pentru Energie Nucleară, și AECL Canada, la el a fost adăugat și un Memorandum pentru acordarea, de către partea canadiană, de asistență tehnică cu specialiști cu experiență în lucrări de construcții-montaj centrale nucleare. Acest *Memorandum of Agreement* (MOA) prevedea atât obligațiile specialiștilor

AECL, cât și drepturile de plată, cazare și masă pe toată perioada de construcție până la punerea în funcțiune a Unității nr. 1. Trebuie menționat că partea canadiană și-a asumat și obligația de a organiza și efectua pregătirea unor loturi de specialiști români atât pentru supravegherea lucrărilor de construcții cât și pentru exploatarea echipamentelor nucleare după punerea în funcțiune (PIF).

Primii doi specialiști canadieni au sosit în șantierul CNE Cernavodă la începutul anului 1980. Treptat, pe măsura avansării lucrărilor de construcții, numărul lor a crescut ajungând de la câteva zeci până la peste 100 de specialiști, care împreună cu familiile lor au format o comunitate cazată într-un campus special amenajat la un nivel de confort corespunzător standardelor prevăzute în MOA. Condițiile prevedeau cazare în apartamente confort 1, magazin pentru aprovizionare produse alimentare, hotel, sală de sport, piscină, sală de recreere, săli de clasă pentru copiii specialiștilor, transport la locul de muncă etc.

Trebuie remarcat că munca în cooperare dintre specialiștii români și cei canadieni, italieni, americani (cei canadieni reprezentau firma AECL, cei italieni firma Ansaldo Impianti, pe partea clasică, iar cei americani firma General Electric din SUA) nu a fost deloc una ușoară, în special din cauza deosebirilor de concepție de muncă, disciplină în muncă și a exigențelor impuse de programul nuclear și normele de securitate nucleară. De la bun început trebuie arătat că principalele dificultăți au apărut în special pentru că specialiștii români în construcții n-au înțeles și s-au acomodat foarte greu cu aspectele ce țineau de calitatea nucleară a materialelor, de respectarea strictă a manualelor de asigurare a calității nucleare și mai ales cu impresionanta birocrăție și cantitate de documente ce trebuiau întocmite pe fiecare operațiune și acțiune în parte. Pentru a face să se înțeleagă aceste formalități strict necesare în domeniul nuclear, atât de către marea masă a muncitorilor cât și de către factorii de decizie și conducere români, grupul de asistență tehnică a fost nevoit să depună eforturi continue și susținute pentru ca normele de securitate nucleară să fie corect implementate în procesul de execuție. Pentru a înțelege mai bine stricta necesitate a întocmirii corecte a documentației de execuție adaptate, conform specificațiilor și datelor din proiectul canadian, de proiectanții români, respectiv Institutul pentru reactori nucleare-electrici IRNE Măgurele, pe partea nucleară, și Institutul de Studii și Proiectări Energetice (ISPE) pentru partea clasică, voi reda afirmațiile făcute de un reputat specialist canadian în domeniul asigurării calității nucleare, care spunea că *„pentru a înțelege necesitatea și importanța unei centrale nucleare este bine de știut că întreaga documentație și toate formalitățile ce se întocmesc*

în procesul de construcție cântăresc aproape cât întreaga centrală nucleară cu echipamente cu tot”!!! Desigur, era o oarecare exagerare, dar într-adevăr arhiva documentației centralei de la Cernavodă este cu totul impresionantă, deoarece implică responsabilități uriașe și reglementări pe măsură.

5. Aspecte generale privind munca de culegere de informații și acțiunile întreprinse în vederea prevenirii oricăror fapte de natură să pericliteze securitatea nucleară și siguranța în exploatare a C.N.E. Cernavodă

Programul energetic-nuclear și construcția primei centrale nucleare-electrice românești a intrat în preocupările Departamentului Securității Statului (DSS) încă de la început, responsabilitatea principală fiind atribuită Direcției a II-a, Contrainformații în Sectoare Economice, condusă de gl. mr. Emil Macri, și preluată de un compartiment special constituit. La indicațiile conducerii Departamentului Securității Statului și sub coordonarea șefului Direcției a II-a, în cursul anului 1980 a fost elaborat Programul de Măsuri „Atomul”, document programatic ce prevedea un ansamblu de măsuri informativ-operative menit să coordoneze toate activitățile de prevenire necesare împiedicării oricăror acte sau fapte de natură să pună în pericol securitatea nucleară în construcția și siguranța în exploatare a instalațiilor centralei nucleare. În consecință, consider că Programul „Atomul” a constituit cel mai important și util instrument folosit în întreaga activitate desfășurată de toate unitățile de Securitate centrale și locale implicate.

La nivelul fostei Securități Județene Constanța, responsabilitatea acestei investiții a fost preluată de Serviciul II de Contrainformații în sectoare economice. La nivelul conducerii Securității județene s-a hotărât formarea unui colectiv de ofițeri care să se ocupe atât de munca de informații în zona Cernavodă, porțiunea de Canal aferentă, Ecluzele Cernavodă, Portul Nou Cernavodă, dar mai ales de Platforma CNE Cernavodă. Până în 1980, în orașul Cernavodă nu exista un colectiv de ofițeri, astfel că munca specifică era desfășurată de către lucrători din cadrul Securității orașului Medgidia. Doar după 1975, la Cernavodă au început să fie detașați ofițeri din cadrul Securității județene. Începând din 1979, au fost repartizați din Școala militară de la Băneasa, trei absolvenți din promoțiile 1979, 1980 și 1981, fără experiență de muncă practică, stabiliți în oraș împreună cu familiile lor.

Acesta a fost colectivul pe care l-am găsit în octombrie 1980, când am preluat coordonarea acestui compartiment care a fost temporar plasat în subordinea Securității Medgidia și pe care l-am transformat, în 1982-83, în

Securitatea oraș Cernavodă, ce întrunea toate profilurile de muncă. În asemenea condiții a fost nevoie să se depună eforturi pentru organizarea și planificarea muncii de informații conform Directivelor de informații, și mai ales conform Programului de Măsură „Atomul”, în a cărui implementare am fost ajutați de colectivul de profil din Direcția a II-a. Cea dintâi prioritate a fost să evaluez stadiul muncii de informații și îndeosebi a potențialului informativ, concluzia fiind că în profil de informații interne exista un oarecare număr de surse de informații, iar în sectorul de contrainformații economice, pentru obiectivul Canal Dunăre Marea Neagră existaseră ceva preocupări de recrutări de surse, însă în ce privește Centrala Nucleară potențialul informativ era zero! Am raportat conducerii necesitatea deschiderii unui dosar de obiectiv pentru Întreprinderea Nuclearo-Electrică Cernavodă, beneficiarul investiției, și întocmirea de urgență a unui plan de recrutări de surse de informații strict necesare pentru cunoașterea situației operative. În paralel, a trebuit să mă documentez în domeniul energetic nuclear și să asigur și instruirea pas cu pas din punct de vedere profesional a tinerilor ofițeri din subordine. Urmare acestor măsuri, în scurt timp s-a reușit crearea unui flux informațional valorificabil către conducerea Securității județene și Direcția a II-a, precum și către organele de partid atunci când era cazul. Un rol important s-a acordat și întreținerii unui contact permanent cu conducerile beneficiarului și ale unităților de construcții-montaj din Platforma CNE, concomitent cu informarea operativă asupra tuturor deficiențelor și aspectelor negative rezultate din informațiile obținute.

S-a acordat atenție deosebită verificărilor întreprinse asupra loturilor de specialiști români ce urmau să facă pregătire/școlarizare pe diferite specialități ale activității de exploatare a centralei nucleare. În pofida controverșelor și acuzelor ce s-au ridicat atât înainte de 1989, cât mai ales după 1989, cu privire la așa-zisa „îngrădire a libertății de circulație și încălcarea drepturilor și libertăților individuale”, această acțiune a fost strict necesară în vederea prevenirii rămânerii definitive în Canada a unor specialiști români de valoare, pentru care statul român plătea sume importante în valută pentru executarea programului de pregătire.

Am avut o cooperare excelentă și cu unitățile din cadrul structurii de informații externe implicate conform prevederilor din Programul „Atomul” în vederea executării sarcinilor specifice privind obținerea unor date utile care au fost puse la dispoziția proiectanților români de la IRNE Măgurele și ISPE, precum și din alte institute de cercetări și proiectări ale industriei naționale.

Trebuie de asemenea menționate și eforturile comune, depuse tot în conformitate cu Programul de măsuri „Atomul”, ale Unității speciale de Comerț-Protocol prin acțiunile specifice de protecție a intereselor statului român în numeroasele contracte de import de tehnologii și echipamente necesare investiției de la Cernavodă, acestea fiind derulate printre altele de către întreprinderile de comerț exterior „Romenergo” și „Uzinexportimport”.

În vederea creșterii eficienței muncii informative de prevenire a producerii de fapte ce puteau aduce atingere realizării centralei nucleare în condiții absolut sigure de securitate nucleară, o preocupare continuă a fost aceea de încadrare a colectivului cu ofițeri cu pregătire superioară, inclusiv a cel puțin unui specialist în fizică nucleară. Personal am considerat că acest lucru ar trebui rezolvat prin cooptarea unui specialist din cadrul beneficiarului investiției, respectiv Întreprinderea Nuclearo-Electrică Cernavodă (INC), dar la nivel de conducere s-a optat pentru încadrarea unui fizician de pe Platforma Petromidia. În afara faptului că cel în cauză nu a suportat ideea de a lucra la Cernavodă, departe de Constanța, respectivul nu dispunea de calitățile necesare unui bun ofițer de informații, având și probleme evidente de adaptare în colectiv și deficiențe de caracter și comportamentale. Drept urmare, la scurt timp după ce a preluat obiectivul, ne-am trezit cu numeroase reclamații și nemulțumiri din partea factorilor de conducere ai beneficiarului cu privire la întârzieri nepermise de mari în comunicarea avizelor necesare angajărilor de personal (conform regulilor de atunci pe Platforma CNE Cernavodă și îndeosebi la beneficiar nu se puteau face angajări decât cu avizul organelor de securitate, pentru a se preveni angajarea de persoane cu antecedente penale sau semnalate cu comportări sau activități suspecte de natură a pune în pericol securitatea centralei).

Aceste aspecte trebuie arătate nu doar în spiritul adevărului, dar și în intenția de a releva că procesul muncii informative desfășurate în Platforma CNE n-a fost unul ușor, presărat doar cu succese ci, dimpotrivă, unul extrem de complex, fără niciun model anterior (fiind prima și singura investiție de acest gen din țară).

Desigur că principalul obiectiv al colectivului de ofițeri din Platforma CNE a fost obținerea de informații care să pună în evidență eventuale încălcări intenționate ale prevederilor normelor de calitate nucleară în construcții și montaj echipamente, prevenirea producerii de incendii, explozii, avarii, alte evenimente cu caracter deosebit ce ar fi putut determina întârzieri în finalizarea investiției și

producerea de pagube economiei naționale. Evidențiez faptul că principalul aspect cu care ne-am confruntat pe parcursul derulării investiției a fost tendința antreprenorilor de construcții din Plafond de a neglija prevederile documentațiilor de execuție și ale prevederilor din manualele de asigurare a calității.

Adâncind cercetarea informativă asupra cauzelor acestui aspect negativ am constatat că, de cele mai multe ori, asupra constructorilor se exercita o presiune continuă din partea organelor de partid de la județ, a activiștilor trimiși spre a controla, pentru îndeplinirea cifrelor de plan fără a se ține seama de calitatea lucrărilor, de prevederile proiectelor de execuție, de normele de asigurare a calității nucleare.

De altfel, aceste noțiuni erau ignorate de acești factori de presiune, care aveau un fel de obsesie față de a raporta permanent depășiri ale planurilor de producție, de raportări de date și cifre ireale care veneau în contradicție evidentă cu aspectele reale din informările periodice pe care le înaintam către Primul Secretar al Comitetului Județean. Cum informările noastre nu puteau fi combătute, fiind susținute cu documente și fotografii, s-au creat unele animozități și acuzații de dezinformare din partea celor vizați, cărora a trebuit să le facem față. Astfel de aspecte negative au fost în mod regulat și constant raportate către Direcția a II-a, pe linie ierarhică, cele mai multe ajungând la nivelul conducerii Departamentului Securității Statului spre a face obiectul informării conducerii statului. Și aici trebuie spus că am întâmpinat o situație neașteptată și destul de complicată, deoarece informările noastre veneau în contradicție cu informațiile triumfaliste trimise pe linie de partid către ministrul Tudor Postelnicu, provocându-i acestuia explozii de furie și acuze că se „subminează activitatea politică”. Doar tactul, calmul și diplomația desăvârșită a șefului D.S.S. gl. col. Vlad Iulian ne-au determinat să continuăm să ne îndeplinim cu perseverență misiunile și atribuțiile de serviciu.

Va urma

Col. (r) Gheorghe Paraschiv

CONTRABANDA, FENOMEN DE NATURĂ SĂ ADUCĂ ATINGERE SIGURANȚEI NAȚIONALE CAZUL „ȚIGARETA II” (II)

Scenarii diversioniste lansate în spațiul public și demontarea acestora

Pentru cititorii mai puțin avizați cu terminologiile și noțiunile specifice războiului informațional, pentru că în cazul „Țigareta II” așa putem încadra cel mai potrivit contraatacul Sistemului „călcat pe coadă”, sunt necesare câteva precizări terminologice. Este util să aducem în prim plan definițiile a două instrumente cu care se operează în cadrul războiului informațional și cu care orice individ mediu informat se întâlnește aproape zilnic, în modul de prezentare, total diferit, al acelorași evenimente interne sau internaționale, de către tabere opuse. Este vorba de diversiune și propagandă.

- Prin **Diversiune**, conform DEX, înțelegem:

1. Încercarea de a schimba cursul unei acțiuni, de a abate intențiile, gândurile sau planurile cuiva; deviere, abatere;
2. Acțiune cu caracter demagogic întreprinsă cu scopul de a atrage în direcții false atenția opiniei publice abătând-o de la problemele vitale și de la adevăratele ei interese;
3. Acțiune militară făcută cu scopul de a abate atenția și forțele inamicului de la direcția principală de atac sau din zona în care se pregătesc anumite acțiuni.

Propaganda este răspândirea unor idei care prezintă și susțin o teorie, o concepție, cu scopul de a convinge și de a câștiga adepți. Termenul are o conotație mai curând negativă, referindu-se la răspândirea deliberată a unor informații, zvonuri, idei cu scopul de a dăuna altor grupuri, mișcări, credințe, instituții sau guverne.

Istoricul militar Călin Hentea propune o altă definiție: „Propaganda constă în acțiuni de comunicare persuasivă planificate, susținute de un sponsor, având drept scop final influențarea și chiar modificarea atitudinilor și comportamentelor unei audiențe-țintă selectate, pentru satisfacerea unor interese politice ale sponsorului, folosind informații și argumente false, parțial adevărate, denaturate și exclusive, alături de cele adevărate”.¹

---

¹ *Propaganda de Război*, Editura Cetatea de Scaun 2014.

În cazul „Țigaretă II”, mulți jurnaliști au căzut pradă multitudinii de informații trunchiate, deformate, asociate tendențios și lăsate să se scurgă „pe surse”, cu scopul de a crea un efect de bumerang împotriva celor „vinovați” că au devoalat un episod de contrabandă dintre multe altele, care nu zdruncinaseră societatea și ordinea de drept într-o așa mare măsură. O parte dintre diversivunile inițiate au fost regizate exploatând și comunicarea defectuoasă a SRI și a Palatului Cotroceni în faza inițială a detonării acțiunii de contrabandă. Dorind să fructifice cât mai convingător evenimentul, comunicatorii s-au grăbit să-l asocieze direct, nenuanțat, cu lupta declanșată în mod oficial și real împotriva corupției și criminalității organizate de către președintele țării, urmat de cei cu adevărat loiali acestui demers. Cei care au conceput comunicatele nu au fost însă pregătiți să ofere și răspunsuri convingătoare la toate contraatacurile tendențioase, agresive și coordonate ale „Sistemului Ocult Parazitar (SOP)”. Astfel, exploatând orice amănunt care ar fi putut fi deformat ori scos din context, cu scopul de a crea confuzie sau chiar de a realiza deturnarea grosolană de la situația reală și adevăr, scenariștii din umbră au conceput o serie de diversivuni lansate masiv și agresiv împotriva instituțiilor și mai ales a persoanelor considerate vinovate de pagubele și „deranjul” produs.

Voi analiza în continuare câteva dintre diversivunile, dezinformările și acuzațiile cu mare impact la public, respectiv :

- a) implicarea lui Dragoș Constantinescu, fiul Președintelui, în operațiunea de contrabandă;
- b) nerealizarea flagrantului pe Otopeni;
- c) existența unei casețe cu filmarea descărcării avionului IL-76;
- d) reglarea de conturi între Servicii;
- e) avionul a plecat încărcat cu armament sau tehnică specială;
- f) atacuri la S.R.I.cu reeditarea unor aspecte negative din alte perioade.

a) Diversivunea privind așa-zisa implicare a lui Dragoș Constantinescu, fiul Președintelui

Înainte de a analiza concret această problemă, trebuie să fac câteva observații referitoare la vulnerabilitatea și vulnerabilizarea factorilor de decizie de la cel mai înalt nivel, obiectiv prioritar al grupurilor de putere nelegitime, fie că sunt de natură economico-financiară transnațională, rețele de criminalitate organizată transfrontalieră sau servicii de spionaj.

După cum arătam și anterior, criminalitatea organizată poate fi un instrument foarte eficient pentru a controla și neutraliza puterea legitimă a unui stat, prin penetrarea mediului apropiat decidenților importanți ai acestuia. Problema este foarte serioasă și din păcate ignorată sau abordată în mod superficial, atât de către politicienii onești (pe cei predispuși în mod conștient la compromisuri grave sau acte de corupție nu are rost să-i aducem în discuție aici), cât și de instituțiile responsabile de Siguranța Națională. Trecerea bruscă de la o societate închisă, condusă în mod autoritarist, la una cu largă deschidere, dincolo de avantaje și libertăți individuale și colective, a generat și vulnerabilități, pericole cu care nu ne confruntasem anterior. În acest mediu trăim toți, inclusiv familiile și toți cei apropiați vremelniceilor conducători politici, care pot deveni ținte pentru categoriile de vectori enumerați mai sus. Cei potențial vizați de a fi atrași involuntar în capcane concepute în mod profesionist, pentru a fi ulterior folosiți pentru protecție sau promovarea în mod nelegitim a unor interese, trebuie preveniți și protejați, atâta timp cât nu se expun în mod conștient, entuziasmați de atenția și importanța care li se acordă în societate, uneori în mod exagerat. Apărarea fizică și contrainformativă doar a factorului de putere vizat nu este suficientă pentru deșurarea unor atacuri complexe care vizează, în fapt, pârgurile puterii, ale deciziilor de importanță majoră.

Una dintre primele măsuri contraofensive luate de către protectorii acțiunii de contrabandă a fost aruncarea imediată a unor acuzații privind vinovăția și implicații în „curtea” Președintelui, identificat cu „răul cel mare”, adică cel care a dat semnalul oficial privind declanșarea luptei anticorupție. Asocierea zvonului lansat în spațiul public privind prezența fiului Președintelui pe Otopeni, ca să recepționeze transportul ilegal de țigări, concomitent cu lansarea manipulatorie a unei minciuni bine ticluite către o personalitate cu mare credibilitate din anturajul președintelui, doamna Zoe Petre, conform căroră țigările urmau să fie duse la reședința prezidențială de la Scroviștea, pe care aceasta a făcut-o publică fără să-și dea seama de „combinație”, a condus la realizarea unei diversiuni cu mare impact de credibilitate la public. Nu întâmplător a fost aleasă drept „colportor manipulat” doamna Zoe Petre, diversioniștii vizând credibilizarea și mai puternică a dezinformării prin atacul concomitent la fiul acesteia, Dan Petre. Acesta a fost și el interferat în zvonurile lansate, ca fiind implicat în actul de contrabandă. La fel și în cazul consilierului Dorin Marian. Și în zilele noastre, oameni onești, care nu au stat „să despice firul în patru”, când aud de „Țigaretă II”, reacționează ca din reflex „afacerea

aceea a fiului lui Emil Constantinescu”. Această diversiune, lansată pe canale media și, așa cum arătam, sprijinită involuntar chiar de către doamna Zoe Petre, a fost, fără discuție, concepută de către personaje care au primit informații de amănunt din interiorul instituțiilor și din apropierea unor persoane implicate.

Nu știu dacă generalul Mihai Stan, șef al structurii informative a SPP la acea dată (și fost prim-adjunct al directorului SRI, imediat după înființarea instituției în martie 1990), cel care a lansat „intoxicarea informativă” către profesoara Zoe Petre, a fost și cel care i-a sugerat lui Truțulescu să lanseze personal dezinformări care să credibileze diversiunea cu implicarea lui Dragoș Constantinescu, însă ulterior am aflat din surse absolut sigure un aspect foarte interesant.

Astfel, colonelul Gheorghe Truțulescu, în ziua de 23 aprilie 1998, de sărbătoarea Sfântului Gheorghe (înainte de a fi convocat la Parchet la ora 13.00 de către procurorul militar lt. col. Artur Dumitrescu și de a dispărea din peisaj), „scăpa” cu nonșalanță la bufetul SPP, față de persoane necunoscute, însă aduse combinativ în preajma sa tocmai cu scopul de a prelua și colporta „informația”, faptul că el nu are nicio problemă, că este afacerea lui Dragoș Constantinescu.

„Canalul” nu a funcționat în sensul așteptat de către diversioniști, deși „informația” a fost astfel plasată ca să ajungă direct la mine. Problema a reprezentat-o faptul că, evident din interiorul SRI, anumite persoane care îmi cunoșteau sistemul relațional privat au servit aceste informații diversioniștilor, crezând că mă vor demotiva să continui investigațiile.

Pe de altă parte, în ziua de 1 mai 1998, la două săptămâni de la evenimentul Otopeni-Mogoșoaia, la sediul PSD, Gelu Voican-Voiculescu face public o „dezvăluire” pe care, ulterior, în cadrul procesului intentat de către Dragoș Constantinescu, o retractează, evident inutil, pentru că „petarda” își făcuse efectul în mentalul colectiv. Mai multe ziare preiau informația și dezlanțuie un atac devastator. Nici intoxicarea mediatică cu filmarea lui Dragoș Constantinescu pe aeroportul Otopeni nu este aleasă întâmplător, ci însăilată pe baza informației reale privind intenția nematerializată a SRI de a plasa aparatură de filmat înainte de 16.04.1998 (vezi descrierea evenimentelor din preajma actului de contrabandă). Ca în orice diversiune bine ticluită, suportul de credibilitate s-a bazat pe elemente reale interferate în mod manipulator, în situația prezentată auditoriului țintă. Acestea au constat și în anumite relații imprudent gestionate de către fiului Președintelui cu un vechi cunoscut al său, Petrovici Răzvan, un afacerist puternic implicat în zona *duty free*-urilor prin

firma GFS, inclusiv pe Otopeni. Controversatul om de afaceri era un personaj cu o anumită notorietate, pe de o parte apropiat unor persoane importante din S.R.I., iar pe de altă parte aflat într-o dispută aprigă cu alt grup puternic și influent, EDF, pentru supremația comercială pe aeroporturile din țară.

Pentru a construi o astfel de diversiune, elementele de credibilitate inserate au fost furnizate în mod evident de oameni din serviciile de informații, foarte probabil chiar de către cei care erau fie adversari, fie chiar apropiați afaceristului respectiv. Neavând posibilitatea să discut măcar odată cu vreunul dintre cei vizați de atacurile lansate de către „Sistemul Ocult Parazitar”, nu pot clarifica în ce mod funcționau anumite relații personal-instituționale dintre unii contrabandiști și cei atacați mediativ. Oricare ar fi fost acestea, pentru mine, care am analizat foarte multe amănunte, organizându-le cronologic, „necunoscutele” din aceste „ecuații” rezultă fără dubiu. La vremea consumării evenimentelor și ulterior acestora, nu a rezultat niciun indiciu privind legături active dintre vreun protagonist participant la actul de contrabandă și țintele diversiunii care de fapt îl viza pe fostul Președinte. Am analizat din primele zile de după evenimentul din 17.04.1998 *listing*-urile telefoanelor folosite de Truțulescu, Dumitru Popescu, Suci, Jamal Al Atm, ș.a. și sute de informații obținute de către ofițerii SRI din întreaga țară despre orice aspect relevant. Nici înainte, nici după sosirea avionului IL-76 și descinderea de la Mogoșoaia nu a rezultat vreun element informativ care să confirme diversiunea lansată. Asta nu înseamnă că putem exclude în mod absolut alte situații în care personaje din SPP sau mediul prezidențial ar fi inițiat și reușit „agațamente” de altă natură la persoane apropiate Președintelui, astfel încât să le folosească în diverse ocazii.

Relevant este și faptul că imediat ce au realizat că „barca lor începe să ia apă”, contrabandiștii s-au repezit la un palier de protecție real, respectiv Ministerul de Interne și Poliție, contactându-l pe colonelul Buduru Petre, nu spre Dorin Marian, Dan Petre ori Dragoș Constantinescu, mult mai influenți la acea vreme în „piramida de putere a statului”.

De altfel, nodul gordian al rețelei de contrabandă cu țigări [se afla](#) în proximitatea clubului Dinamo, unde anumite grupuri de interese colaborau strâns și dezvoltaseră un sistem de protecție puternic [reprezentat](#) în zona Poliției și Direcției Generale a Vămilelor, controlând în mod ocult aplicarea legii. Este logic că, dacă fiul președintelui sau consilierul pe probleme de apărare și siguranță națională ar fi fost implicați, direct sau indirect, mușamalizarea problemelor apărute după descinderea de la depozitul Mogoșoaia ar fi fost inițiată din această

zonă, nu intervenindu-se la președintele clubului Dinamo, care era colonel M.A.I, dar cu un statut mult mai modest decât cei din jurul Președintelui.

Ca și în numeroase alte situații, dacă problema adunării de probe pe baza informațiilor sigure, deja confirmate, ar fi rămas doar în sarcina organelor de poliție, protectorii rețelei ar fi deturnat ancheta spre aspecte colaterale, fiind de notorietate metoda folosirii în astfel de situații a unor ofițeri de încredere ai SOP, dispuși să compromită probele și să îngroape dosarul. De altfel, prim-adjunctul ministrului de interne, generalul Theodor Zaharia, conștient de forța „caracatiței” pe care formal o avea în subordine, a avut inițiativa de a devoala către presă evenimentul din 16-17 aprilie, ulterior selecționând, om cu om, ofițerii de poliție implicați în anchetarea cazului alături de procurorii militari. Generalul Zaharia a cerut S.R.I. să întreprindă operațiuni de filaj pe „ținte” care erau în domeniul său de competență, deoarece nu avea încredere că anumite „cârțițe” din sistemul M.A.I nu vor compromite misiunile.

O manevră ticluită și plasată prin Truțulescu, reprezentând niște însemnări ale acestuia printre care și un prenume Dragoș, a fost de asemenea menită să credibilizeze diversiunea cu Dragoș Constantinescu și „Țigareta II”. Aproape nimeni dintre cei care „au făcut valuri acuzative” în jurul președintelui Constantinescu nu a luat însă în calcul vreo posibilă referire la Dragoș Rusu, șeful Gărzii Financiare (dinamovist înfocat, ca și mine de altfel), pe care colonelul Buduru Petre chiar l-a contactat la un moment dat pentru a-i cere un sfat în legătură cu situația creată, fără a primi însă vreun sprijin de la acesta. Momentul întâlnirii a fost surprins de o echipă de filaj, episodul fiind lămurit în cadrul cercetărilor efectuate de procurorii militari.

Chiar din datele transmise procurorilor de către SIE, ca sprijin informativ – fapt pentru care generalul Grigoraș Corneliu a pățimit ulterior – a rezultat că Marian Chiață s-a deplasat în noaptea de Înviere la Predeal să-l anunțe pe un șef din poliție că au o mare problemă. Pe de altă parte, același Chiață se oferea să vorbească cu un adjunct al directorului SRI să-i ajute, justificând că-l cunoaște de la patinoarul Floreasca pe care îl administra și unde demnitarul venea uneori cu fiica sa. Nimic despre Cotroceni și cei de acolo. A trebuit să treacă câteva zile, să se „coacă” diversiunea și apoi au fost lansate toate „fumigenele” cu cei din jurul Președintelui, continuate mulți ani după evenimente.

Diversiunile cu astfel de subiecte au fost reluate în anul 2004, în plină activitate febrilă de devalizare a bugetului de stat prin sistemul returnărilor de TVA pentru operațiuni economice fictive, de către rețelele de criminalitate

organizată coordonate sau sprijinite de către „patrioți“ ai jafului național. Pentru că începuseră să cadă o serie de astfel de rețele și interesele politice privind imaginea publică înaintea alegerilor erau majore, unii combinatori au reîncălzit subiectele diversioniste, strecurându-le abil pentru credibilizare chiar în declarații din dosare disjuncte pe la Parchete și aflate în diverse stadii de instrumentare. Nimic semnificativ și cu substanță, ci doar rostogolirea unor afirmații nesuținute de ceva concret.

Ca atare, din păcate, evenimentele din aprilie 1998 nu au condus la anihilarea rețelei de contrabandă în ansamblu, ci doar la amputarea unui braț de execuție al caracatiței și o zdruncinare serioasă a SOP, care s-a refăcut însă rapid și a devenit mai solid pe plan intern, dar și extern.

b) A fost sau nu flagrant?

Cel mai virulent atac la directorul SRI, Costin Georgescu, a fost motivat de „nerealizarea flagrantului”. Orice judecată logică, bazată însă pe cunoașterea și lămurirea tuturor aspectelor, așa cum mă străduiesc să o fac în acest demers, conduce la concluzia că realizarea flagrantului pe aeroport, atunci când țigările erau descărcate, era imposibilă, din mai multe considerente.

Așa cum am arătat, noi încă aveam neclarități în privința celor ce urmau să se deruleze, astfel că nu puteam sesiza Parchetul doar pe baza indicțiilor obținute prin interceptarea discuției lui Popescu cu Draganov. Nu știam nici cum, nici unde se va face concret descărcarea sau despre implicarea vreunui militar. O altă procedură, care evident ar fi convenit „caracatiței”, ar fi compromis cu rapiditate cazul, dată fiind multitudinea și anvergura „senzorilor” de care rețeaua dispunea în toate instituțiile. Nici aceasta acuzație tendențioasă, legată de nerealizarea flagrantului, din interese subterane ale SRI, nu a fost bine contracarată la vremea respectivă prin comunicările oficiale.

Cred că modul în care a expus situația sub aspect operativ-juridic ministrul de Interne Gavril Dejeu a fost cel mai potrivit: în privința organizării controversatului flagrant, el (n.n. ministrul de Interne) a concluzionat că faptele întâmplare la Otopeni au constituit „o infracțiune descoperită informațional, urmărită încă înainte de a avea loc și surprinsă în flagrant, dar nu într-unul organizat”.² Evident, consilierii ministrului de Interne, polițiști și juriști calificați, au despărțit convingător „grâul de neghină” în cazul respectiv,

² Ziarul *Ziua* nr. 1174 din 05 mai 1998.

oferindu-i ministrului argumente solide să susțină că flagrantul propriu-zis s-a petrecut la depozitul din Mogoșoaia, unde instituții abilitate precum Garda Financiară și Direcția Generală a Vămilelor, informate de SRI, au surprins o operațiune ilegală în derulare (cea de depozitare și distribuire a țigărilor ilegal introduse în țară).

c) Diversiunea casetei pe care s-ar fi filmat descărcarea avionului

Atacul cu nerealizarea flagrantului a fost declanșat „la pachet” cu o manevră mai subtilă, similară celor „coapte în laboratoarele diversiunii”. Manevra a constat în lansarea prin presă a minciunii că exista o casetă video cu înregistrarea descărcării avionului, filmarea fiind făcută în interiorul bazei militare de către SRI. Regizorii acestei diversiuni au vizat în primul rând crearea unui conflict juridic între SRI și MAPN privind încălcarea consemnului bazei militare de la Otopeni și atragerea competenței comisiilor parlamentare, în mod special a anumitor parlamentari, de a se implica în caz, cât mai aproape de informații la care nu puteau ajunge pentru a-și îndeplini obligațiile față de unele personaje implicate în operațiunile de contrabandă.

Scenariștii au mizat, probabil, și pe credibilizarea diversiunii pe baza unui incident petrecut cu ani în urmă și devenit ulterior public, când un echipaj de filaj al SRI a căzut într-o ambuscadă în zona Ministerului Apărării din Drumul Taberei, ministrul de atunci, generalul Nicolae Spiroiu, acuzând că a fost obiectivul vizat de filorii respectivi. Nu voi face nominalizări, mai ales că afirmațiile mele se bazează pe analiza cronologică a diversiunii, ieșirilor publice vehemente ale unor politicieni la acea vreme și pe discuții personale, confidentiale cu unii dintre aceștia, după câțiva ani de la evenimente.

Anchetele făcute de către generalul Iulian Medrea la Poliția de Frontieră Otopeni, care „pactizase cu dușmanii” contrabandiștilor, au scos la iveală fără discuție aspectul prezenței ofițerilor SRI (eu și șefii filajului) cu câteva zile înainte de sosirea transportului de țigări și interesul nostru pentru felul cum se reflecta lumina de pe pista de aterizare, evident în scop de filmare. Dacă am întreprins sau nu acțiuni de filmare, anchetatorii polițiștilor de frontieră nu mai știau cu siguranță, însă ca piesă în construcția diversiunii, informația era utilă.

d) Scenariul conform căruia a fost o „reglare de conturi între Servicii”

Faptul că ar fi fost vorba de o reglare de conturi, determinată de „încercarea SPP de a concura SRI” în contrabanda cu țigări, este de asemenea o

diversiune care a vizat o destabilizare instituțională, un conflict între instituții militarizate. Această diversiune/ipoteză a avut de asemenea un grad de credibilitate ridicat în opinia publică, dar și în medii instituționale militare.

Cei care au marșat pe această variantă cunoșteau probabil că Truțulescu nu era un caz izolat, ca preocupări extraprofesionale, în cadrul SPP. De altfel, verificările și analizele interne declanșate la SPP după eveniment, au scos la iveală – și în rezervă – și alte cadre neimplicate direct în operațiunea respectivă, dar combinate în diverse formule cu personaje controversate din perspectiva afacerilor cu țigări. Pe de altă parte, așa cum arătam anterior, prin exemplificările unor cazuri de notorietate, nici SRI nu acumulasă o imagine care să-i confere credibilitate în materie de combatere a contrabandei cu țigări. Cu toate acestea, câteva aspecte ignorate de autorii de analize și articole având ca subiect „Țigareta II” sunt relevante. Dacă SPP-ul, instituțional vorbind, ar fi fost implicat în „Țigareta II”, colonelul Truțulescu nu venea la Otopeni cu mașina personală și nu-și aducea doi foști subalterni de la unitatea unde lucrase în cadrul MApN (plutonierii Dimitrie Silviu Eftimie și Liviu Constantin Lazăr), învoșiți de la locurile de muncă să-l sprijine în „misiunea” sa de la aeroport. Este evident că Truțulescu și-a încropit o echipă proprie din relații personale, inclusiv cadre militare din S.P.P. și M.Ap.N., pentru a asigura transportul țigărilor de contrabandă de la aeroport la depozitul din Mogoșoaia. Ca atare, el nu făcea concurență unor personaje din alte instituții militare, eventual implicate în contrabanda cu țigări, segmentul pe care acționa Truțulescu nefiind deranjant, ci mai degrabă util unor astfel de rețele cu componentă informativ-militară. Așa cum a rezultat din nenumărate date, Marian Chiață avea mai degrabă prieteni la SRI decât la SPP.

e) Diversiunea cu avionul IL-76 încărcat pe Otopeni cu armament sau alt gen de tehnică

O dezinformare grosolană, lansată mai târziu, a fost aceea că avionul care a adus țigările de contrabandă a plecat încărcat cu arme sau aparatură militară, SRI-ul având interesul să acopere acest transport. Această diversiune a apărut în perioada unor acțiuni în instanță pentru eliberarea condiționată a unor condamnați în dosar și de soluționare a dosarelor disjuncte și tergiversate timp de peste zece ani de la primele condamnări. Deci, SRI ar fi mascat un transport special, provocând deliberat un scandal pe care apoi să îl acopere în mod bizar!?

Chiar dacă par lipsite de o logică elementară, aceste aberații aruncate cu dezinvoltură și în mod repetat în spațiul public au vizat intoxicarea și alterarea cu orice preț a adevărului, defăimarea și decredibilizarea instituțiilor și persoanelor implicate în documentarea cazului. Pentru a face cât mai credibilă această dezinformare, colportorii au completat-o și cu „demonstrații” conform cărora avionul IL-76 a plecat în dimineața de 17.04.1998 mai greu decât a venit, invocand o înșiruire de parametri luați din registrele aeroportului, pentru a crea impresia de rigoare și.. adevăr bazat pe calcule „tehnico-științifice”. Similitudinea aserțiunilor cu situația ridicolă a celebrului „pixel albastru” este evidentă, prin așa-zisa „demonstrație” încercându-se convingerea opiniei publice că sutele de probe indubitabile sunt nereale (inclusiv recunoașterile celor condamnați la ani grei de închisoare) și ar trebui luată de bună varianta „științifică” a diversioniștilor. Aici trebuie să precizez că nu consider a fi atât de condamnabilă atitudinea fostului director adjunct al aeroportului Otopeni, Valentin Vasilescu care, știind cu certitudine adevărul, a acceptat să susțină în mod public varianta „tehnico-științifică”, încercând să scape din încurcătura în care a fost băgat de către autorii actului de contrabandă (el nefiind membru al rețelei, ci manipulat prin încrederea acordată în special comandantului bazei militare, colonelul Ioan Suci).

Semnificativă este nonșalanța cu care unii „analști” și „postaci”, realizând că în acest scenariu diversionist nu se ținuse seama de timpii necesari descărcării și încărcării unei aeronave de asemenea dimensiuni, au lansat, cu tupeu și dispreț pentru inteligența medie, varianta că avionul IL-76 a venit gol, fără țigări, și doar a fost încărcat cu armament în baza militară. Din păcate, nu au fost reacții ale unor formatori de opinie obiectivi care să ridiculizeze public aceste „informații” inepte, plecând de la date banale, de bun simț, fără să ai nevoie de cunoștințe deosebite, tehnico-speciale, ci doar de bună credință. Lăzile cu armament sau aparatură tehnică nu sunt baxuri cu țigări, identice ca volum și greutate, care și acestea necesită timp de încărcare mai mari decât cei de descărcare. Încărcarea unui avion de capacitatea unui IL-76 cu armament sau aparatură tehnică durează multe ore, lăzile specifice având dimensiuni și greutate diferite și necesitând amplasarea după un anumit plan de încărcare. Acest plan cuprinde aranjarea echilibrată a mărfurilor și amararea (fixarea prin ancorare a acestora). Sarcina întocmirii acestor planuri revine părții care livrează mărfurile, iar punerea sa în aplicare se face de personal specializat, sub supravegherea echipajului care execută transportul aerian, care nu stă la hotel, vine, se urcă și

pleacă cu un avion încărcat de cine știe cine și cum. Sunt elemente de bun simț care le-au scăpat colportorilor acestei diversiuni, altfel „experți“ în dinamica zborurilor. Scenariștii au ignorat total și transportul similar ca procedură din data de 23.03.1998 cu cele 1200 de baxuri cu țigări ASSOS, aduse cu un avion AN 12 pe Otopeni de către aceiași protagoniști, eveniment arhicunoscut public la data lansării acestei diversiuni, dar pentru care diversioniștii au omis să inventeze o minciună asemănătoare celei expuse mai sus.

Îmi amintesc o scenetă comică mai veche, televizată, dar cu o similitudine remarcabilă pentru analizele pseudoștiințifice la care am făcut referire. Un cuplu, format din inegalabilul Dem Rădulescu și la fel de strălucita actriță Ileana Stana Ionescu, întorcându-se acasă constată că a dispărut de pe masa din bucătărie un pachet cu 3 kg de carne scoasă din congelator să se dezghețe. Dem prinde pisica de ceafă și o pune pe cântarul de bucătărie, strigând entuziasmat către soție: „exact 3 kg, am găsit carnea!” Apoi cu o mimică întrebătoare rostește ca pentru sine: „Am găsit carnea, dar unde o fi pisica?!”

Pe de altă parte, oricât de „special” și secret ar fi un transport de armament sau tehnică, măsurile de securitate pentru a ajunge la aeroport și paza militarizată sunt absolut obligatorii, nimeni neputând renunța la ele, fie și **pentru** operațiuni speciale. Regizorii penibilei diversiuni nici nu s-au gândit să explice de ce nu s-a găsit nici o urmă de roată de mașină care să fi adus „produsele militare ultrasecrete” la Otopeni sau o urmă de persoană, militar sau civil, care să fi participat la încărcarea avionului. Cât de ignorant poți fi să accepți „demonstrațiile”, mai aberante decât cele cu „pixelul albastru”, pe care se bazează ineptia că, în noaptea de 16-17.04.1998, avionul IL-76 a venit cu țigări și a plecat cu armament sau aparatură sofisticată? Sau varianta și mai stupidă că avionul a venit gol și a plecat plin, SRI inventând și provocând un întreg scandal ca să acopere o livrare specială.

f) Alte atacuri pentru decredibilizarea acțiunii SRI, acuzat în bloc pentru implicarea în contrabanda cu țigări, în alte situații și momente

Acest atac a prins probabil în multe medii, dată fiind multitudinea de date și informații apărute în spațiul public despre tot felul de operațiuni de contrabandă și alte afaceri ilegale, unele de notorietate, petrecute după 1990 și în care au fost implicați ofițeri din serviciile secrete românești, inclusiv SRI. Zeci de articole, direcționate să discrediteze SRI în contextul evenimentelor legate de „Țigăreta II”, evocă situații cu un grad mare de notorietate, referitoare

la acțiuni de contrabandă de care ar fi fost legate persoane cu legături în SRI. Mai mult, Dumitru Popescu apelează încă din ziua de 17.04.1998 după ora 18.00, la doi prieteni, ofițeri activi SRI (un locotenent și un căpitan), care acceptă în zilele următoare să dea un interviu în presă, sub anonim, acuzând fosta conducere a SRI și conducerea unității antitero, unde lucraseră, de protejarea unor afaceri ilegale cu țigări ale firmei Business Women a lui Marian Chiață și a unor operațiuni de contrabandă derulate prin compania de transporturi aeriene JARO. Ofițerii S.R.I. identificați de noi erau încadrați la acel moment într-o altă unitate și devoalau o serie de informații care circulaseră deja în spațiul public. Sunt convins că la acel moment, cei doi nu înțeleseseră ce structură din cadrul SRI călcase mușuroiul de „furnici contrabandiste” pe care chiar ei îl considerau ca având rădăcini în propria instituție. Aceste atacuri par a fi un răspuns la acțiunea SRI din 16-17 aprilie 1998 din considerente revanșarde, ca și cum cei care au documentat actul de contrabandă ar fi încălcat un pact de toleranță și neagresiune, respectat de alții în raport cu operațiuni de același gen sprijinite de SRI. De altfel, unii autori de articole și (re)evocări ale trecutului controversat al SRI în materie de operațiuni... discutabile poate au fost de bună credință. În cadrul instituției erau și sunt mult mai mulți ofițerii care își fac datoria cu onestitate și respect pentru lege și adevăr, deranjați pentru cei care au căpușat instituțiile cu „pușculițe strict secrete”.

După momentul Otopeni-Mogoșoaia, când au fost demarate cercetările, în presă apar o serie de informații care focalizează atenția generală pe legătura lui Chiață Marian, patronul discotecii Black & White și unul dintre principalii protagoniști ai evenimentului, cu cetățeanul româno-belgian Costel Ciucă, împreună cu care deținea firma SC Cinrom Trading SRL. Despre Costel Ciucă, reprezentantul firmei belgiene Bastos, fabricanta țigărilor cu același nume, au apărut în mai multe rânduri informații publice despre apartenența la servicii de informații românești înainte și după 1989 și legături cu ofițeri de informații. Aceste informații nu au fost clarificate într-o manieră solid argumentată, însă au lăsat o anumită suspiciune în mentalul colectiv. Participanții la actul de contrabandă păreau, în contextul unor prezentări mediatice ale situației, niște victime absolut nevinovate, sacrificate de interese oculte ale celor care au documentat actul ilegal de pe Otopeni.

Oricum, predispoziția vădită de a-i ataca furibund în diverse articole, pe directorul Costin Georgescu, colonelul Ioan Rusan, generalul Dumitru Bădescu, colonelul procuror Mihail Popov, generalul Teodor Zaharia, împrășcați cu cele

mai murdare acuzații legate de trecut, familie și alte aspecte total nerelevante pentru situația din „Țigaretă II”, contrastează flagrant cu ignorarea altor personaje, cu adevărat piese importante ale SOP, care au coabitat ani și ani cu afacerile murdare din zona contrabandei, sistemului vamal și nu în ultimul rând al unor rețele din domeniul retrocedărilor imobiliare.

Problemele și responsabilitățile din cadrul M.Ap.N

Referitor la așa-zisa implicare a generalului Bucșe Gheorghe, comandantul aviației militare, în sprijinirea actului de contrabandă, concluzia mea este că, eliminând fără prea mare efort elementele diversioniste induse de către protagoniștii grupului de protecție a transportului, implicați și trași la răspundere pentru faptele comise, generalul nu a fost decât ținta unui atac mediatic. Ce i s-ar fi putut reproșa pe linie managerială ar putea fi faptul că baza militară de la Otopeni comandată de colonelul Ioan Suciu era în subordinea sa. Pe de altă parte, foarte probabil, conducerea M.Ap.N a analizat modul în care s-au făcut vinovate contrainformațiile militare, prin atribuțiunile neîndeplinite sau îndeplinite în mod defectuos, și a sancționat conducerea acestora. Dincolo de necunoașterea activităților ilegale în care se implicase colonelul Suciu de către serviciile de informații ale armatei (la acea vreme Direcția de Contrainformații Militare, DCM, se subordona ministrului apărării iar Direcția de Informații Militare, DIM, se subordona șefului Marelui Stat Major al Armatei) și activitățile inginerului Dumitru Popescu ar fi trebuit cunoscute de către aceste servicii. Fiind un gen de colaborator permanent cu mediul militar, date fiind exporturile de armament, inginerul Dumitru Popescu nu ajunsese chiar întâmplător în poziția de broker aeronautic pentru exporturile speciale și acest fapt trebuia să responsabilizeze mai serios zona de *intelligence* militar. Un aspect care demonstrează disoluția autorității inclusiv în interiorul armatei, este modul cum și-a permis colonelul Ioan Suciu să dezinformeze cu nonșalanță atât pe comandantul aviației militare generalul Bucșe, cât și pe șeful Marelui Stat Major al Armatei, generalul Constantin Degeratu.

Istoricul Alex Mihai Stoenescu, șef al Direcției Informare și Relații Publice a M.Ap.N. chiar în acea perioadă, detaliază câteva aspecte importante în ecuația cazului: „*Totodată, șeful Statului Major General, general Constantin Degeratu, îl cheamă la ordin pe comandorul Suciu, care îl minte că nu a existat nicio activitate ilegală pe Baza condusă de el. Întrucât în evidențele structurii de supraveghere a spațiului aerian român a Armatei, avionul IL 76 din noaptea*

de 16 aprilie se declarase și figura ca o cursă comercială civilă care doar străbate spațiul aerian și care a cerut o escală tehnică pe aeroportul civil de la Otopeni, nu părea a fi o problemă a instituției militare. În realitate, cum s-a dovedit în cursul anchetei, nu a existat un amestec al Ministerului Apărării Naționale în faptul că din avionul ucrainean s-au descărcat, cu largul concurs al comandorului Suciu, 3 000 baxuri de țigări, care au ajuns, protejate de ofițerul SPP Gheorghe Truțulescu, în depozitele contrabandistului Negoescu, pentru a fi distribuite apoi proprietarilor, cetățenii arabi Jamal al Atm și Hitam Silim. Afirmația lui Suciu, potrivit căreia avionul «ar fi putut» să preia o încărcătură specială trebuia să-i justifice prezența în incinta unității militare de la Otopeni. Inițial, varianta propusă de Suciu a indus în eroare conducerea MAPN, fiind preluată în raportul întocmit de generalul Gheorghe Bucșe, comandantul aviației, către ministrul Apărării Naționale”. Dincolo de elementele infracționale clare ale acțiunii comandorului Suciu, depistate ulterior de Procuratură (pe baza observațiilor Filajului), acesta a acționat efectiv ca braț de acoperire al operațiunii de contrabandă prin inducerea în eroare a conducerii Armatei că transportul respectiv ar fi putut fi o reprogramare a unui transport legal (aprobat ANCESIAC) care nu se efectuase la 1 aprilie același an. Abia când conducerea MAPN a verificat situația acelui transport militar legal (absența unei replanificări a transportului pentru data de 16 aprilie; inexistența unui ordin MAPN de execuție trimis comandantului Bazei 90; acțiunea sa voluntară fără ordin și fără raportare) a înțeles că ofițerul și-a mințit superiorii”.³

Clarificarea acuzațiilor publice privind ilegalitatea înregistrărilor convorbirilor telefonice făcute de S.R.I.

Referitor la acest aspect, pe care îl includ tot în categoria diversiuilor, consider că și acesta trebuie lămurit pentru opinia publică interesată de adevăr.

Forma în care a fost mediatizată problema în unele publicații poate influența interpretarea greșită a situației de drept și de fapt, lăsând impresia în mentalul colectiv că protagoniștii cazului „Țigareta II” și chiar și cei din cazul Naor, ar fi fost judecați și condamnați pe baza unor probe juridice îndoielnice. Este adevărat că, la data la care s-au petrecut evenimentele, legislația română privind restrângerea drepturilor cetățenești prin mandatele de autorizare a

³ Alex Mihai Stoenescu, „România în perioada Adiministrației Emil Constantinescu”, editura RAO, 2019, pag.426-427.

interceptării comunicațiilor pentru amenințări la siguranța națională nu era corelată sub toate aspectele cu cerințele europene, însă, pentru înțelegerea clară a contextului, nu era vorba de ilegalități și nici Curtea Europeană pentru Drepturile Omului nu vorbește de așa ceva.

Faptul că mandatele solicitate de serviciile de informații, în baza legii Siguranței Naționale, erau aprobate de către procurori de la PICCJ și nu de judecători anume desemnați, reprezenta o problemă, dar nu una de natură să anuleze valabilitatea tuturor probelor evaluate în ansamblul lor. Problema de bun simț, nu doar de drept penal, se punea ca aceste probe să fie confirmate de probe obținute și pe alte căi, CEDO manifestând o legitimă circumspecție față de modul cum funcționează obținerea aprobărilor pentru interceptări și cum erau gestionate acestea. Mai concret, verifică posibilele abuzuri în domeniu. Ca urmare, mediatizarea unor procese la CEDO intentate de către unii condamnați în diverse dosare, inclusiv „Țigareta II” sau cele ale magistraților corupți în jurul dosarului Naor, a fost făcută astfel încât un neavizat rămâne cu impresia că dosarele penale și condamnările ar fi fost „făcături” cu probe falsificate. Mai jos prezint extrase relevante din decizia CEDO în procesul intentat de inginerul Dumitru Popescu, decizie care, în unele articole din presa românească, apare sub titluri de genul „Dumitru Popescu a câștigat la CEDO”. Cititorului mai puțin avizat i se inoculează în mod manipulator ideea falsă că cel în cauză a fost condamnat pe nedrept în dosarul „Țigareta II” și găsit nevinovat la CEDO. Aceeași situație și în cazul avocatei lui Shimon Naor și a unor magistrați corupți de aceasta, la care voi face referire mai jos.

Iată extrasele din textul care poate fi accesat integral în Monitorul Oficial, Partea I nr. 830 din 05 decembrie 2007:

„87. Reclamantul se plânge de faptul că a fost condamnat pe baza unor mijloace de probă care nu au fost administrate legal, în temeiul dreptului intern și al art. 8 din Convenție, apreciind acest aspect ca fiind o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție, care prevede următoarele: Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil (...) a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî (...) asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.”.....

109. Curtea reliefează că nelegalitatea ascultărilor convorbirilor telefonice invocată de reclamant în fața judecătorilor naționali se raportează exclusiv la încălcarea prevederilor naționale legale, ca urmare a lipsei autorizației parchetului care să-l vizeze personal pe reclamant și a transcrierii

integrale a convorbirilor interceptate de serviciile speciale. **Reclamantul nu a negat niciodată conținutul înregistrărilor în litigiu și nici nu le-a contestat autenticitatea, nici în fața instanțelor naționale și nici măcar în fața Curții**

110. În cele din urmă, Curtea constată că, în materie de probațiune, dreptul procesual român prevede că probele nu au valoare prestabilită și nu sunt ierarhizate, forța lor probantă depinzând de intima convingere a judecătorilor în ceea ce privește ansamblul probelor administrate, fără să existe, așadar, prezumția de preeminență a unei probe față de alta. Ea consideră că în cauza de față trebuie acordată importanță faptului că înregistrările în litigiu nu au constituit singurul mijloc de probă supus aprecierii suverane a judecătorilor. Într-adevăr, **Tribunalul Militar Teritorial București și instanțele superioare au coroborat înregistrările cu alte mijloace de probă, precum declarațiile coinculpaților, mărturiile agenților însărcinați cu securitatea aeroportului Otopeni și procesele-verbale de confruntare, de reconstituire și de percheziție, elemente printre care înregistrările litigioase au contat, desigur, la luarea deciziei judecătorilor naționali de a-l condamna pe reclamant, însă fără ca ele să fi constituit elementul unic ce le-a creat convingerea intimă cu privire la vinovăția acestuia.**

111. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că **utilizarea înregistrărilor în litigiu ca probă în procesul de convingere intimă a judecătorilor naționali nu l-a privat pe reclamant de un proces echitabil și, așadar, nu a încălcat art. 6 § 1 din Convenție...**

116. Curtea apreciază că **simpliciter constatarea a încălcării art. 8 constituie o reparație suficientă a prejudiciului moral suportat de reclamant prin această încălcare.....**

Explicațiile și observațiile Curții sunt mai mult decât clare, la obiect și arată că, deși contestate, probele bazate pe interceptarea telefoanelor nu sunt cele pe care s-a fundamentat condamnarea lui Dumitru Popescu ci unele mult mai solide, rezultate din anchetă, mărturii etc. Cu toate acestea, orice contestație la CEDO a unui condamnat este prezentată în media autohtonă ca o victorie împotriva instituțiilor Statului Român care ar fi falsificat probe, condamnând oameni nevinovați. Dacă instanța europeană aplică o sancțiune gen amendă pentru anumite neconformități ale legislației române nu înseamnă că pedepsele au fost nemeritate sau faptele nedovedite temeinic. Ca urmare, unele titluri ale articolelor de presă sfidează realitatea, transmițând mesaje manipulative cititorilor referitor la faptele și vinovățiile propriu-zise.

Concluzie privind episodul Țigareta II

Evenimentul denumit mediatic „Țigareta II” a reprezentat un moment cu o semnificație importantă pentru România și instituțiile statului, supuse la acel moment unui proces de acaparare ilegitimă a atribuțiilor legale de către grupuri de interese interne și externe. Afectarea autorității statului viza inclusiv instituțiile militarizate, generând pericole mari pentru siguranța națională și riscuri majore privind aderarea țării la Uniunea Europeană și NATO.

Este semnificativ faptul că imediat după producerea evenimentului „Țigareta II”, conform unei situații prezentate public de către Ministerul de Finanțe după ședința Consiliului Suprem de Apărare Țării din 08.05.1998 **numărul de timbre solicitate de importatori de țigări scăzuse de la 1,5 miliarde în 1995, la doar 20 de milioane în 1997**. Asta înseamnă că 3 milioane de baxuri cu țigări, de 1000 de ori cât transportul din „Țigareta II”, intrau ilegal anual în România, ceea ce conturează dezastrul situației în planul evaziunii fiscale și amploarea corupției.

Schimbarea atitudinii la nivelul conducerii statului față de fenomenul corupției și demararea unor măsuri de combatere a acestuia a creat o anumită încredere în rândul cetățenilor onești și al funcționarilor cu atribuții în domeniu.

Așa cum am prezentat în detaliu, episodul „Țigareta II” a fost rezultatul unei acțiuni informativ-operative derulate de Serviciul Român de Informații pe alt domeniu, cel al contrabandării comerțului cu armament pe spații supuse embargourilor internaționale. Ca urmare, sistemul ocult infracțional, care afecta societatea românească în plan economic și penetrase în unele instituții de forță ale statului, a primit o lovitură puternică și surprinzătoare dintr-o zonă pe care nu o controla, fapt care a amplificat efectul pozitiv în ceea ce privea reinstaurarea autorității statului și impunerea legii. S-a produs o bulversare a rețelelor de contrabandă și a palierelor de protecție din interiorul instituțiilor, concomitent cu creșterea emulației lucrătorilor de poliție, procurorilor, ofițerilor de informații și altor categorii de funcționari, neînregimentați în acest mecanism subteran pe care l-am numit Sistem Ocult Parazitar, de a lupta cu mai mult curaj și determinare împotriva corupției și acțiunilor vizând știrbirea autorității statului.

Gl. bg. (r) Nicolae Pintilei

APĂRAREA ORDINII CONSTITUȚIONALE – OBIECTIV CONSTANT AL SERVICIILOR ROMÂNE DE INFORMAȚII

14. EXTREMISMUL DE FACTURĂ ETNICĂ (I)

O altă amenințare importantă la adresa ordinii constituționale în România modernă și contemporană a reprezentat-o extremismul de factură etnică.

Întrucât și la acest capitol vom folosi anumiți termeni specifici acestei problematice, vom prezenta cititorilor semnificația lor conform ultimei ediții a DEX-Dicționarul Explicativ al Limbii Române al Academiei Române, 2016.

- **Iredentism:** mișcare națională care revendică anexarea la patria mamă a unor teritorii populate de același grup etnic și care se află sub ocupație străină (p. 574).
- **Iredent:** iredentist.
- **Iredentist:** partizan al iredentismului; care propagă, susține iredentismul (p. 574).
- **Națiune:** comunitate umană caracterizată prin unitatea de teritoriu, conștiința identității istorice și culturale și, în general, prin unitatea de limbă și religie (p. 762).
- **Popor:** formă istorică de comunitate umană, superioară tribului și anterioară națiunii, ai căror membri locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală (p. 937).
- **Nationalism:** ideologie și politică derivate din conceptul de națiune, care a contribuit în secolele XVIII-XX la cristalizarea conștiinței naționale și la formarea națiunilor și popoarelor (p. 762).
- **Naționalist:** care propagă naționalismul, care are la bază sau susține naționalismul; adept al naționalismului (p. 762).
- **Separatism:** tendință de desprindere dintr-un grup social (p. 1.110).
- **Separatist:** care se separă, se izolează de majoritate; care este adept al separatismului (p. 1.205).
- **Sovinism:** ideologie și politică de ațâțare a urii și dușmăniei între națiuni și popoare, de propagare a ideii superiorității unei națiuni asupra altora, de promovare a exclusivismului și intoleranței naționale; naționalism extremist (p. 1.205).
- **Sovin:** partizan al șovinismului (p. 1.205).
- **Revizionism:** atitudine sau acțiune care urmărește revizuirea sau modificarea unei legi, a unui tratat (p. 1.050).
- **Revizionist:** adept al revizionismului (p. 1.050).
- **Minoritate națională:** grup de oameni de aceeași limbă și etnie, care se deosebește de cel al majorității locuitorilor unui stat (p. 725).

CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA CAUZELOR EXTREMISMULUI DE FACTURĂ ETNICĂ ÎN ROMÂNIA

În trecut, așezarea geografică a României în mijlocul Europei, la confluența cu trei mari imperii (Otoman, Țarist și Habsburgic/Austro-Ungar din 1867), a făcut ca granițele naționale să cunoască multe modificări în arealul locuit preponderent de români.

- Astfel, după Războiul ruso/româno-turc din anii 1877-1878, România formată din Moldova și Țara Românească, reîntegrează Dobrogea în baza Tratatului de la Berlin (1878).

- Finalul celui de-Al Doilea Război Balcanic (1913) reîntregește Dobrogea prin alipirea Cadrilaterului (Pacea de la București).

- La sfârșitul Primului Război Mondial, în contextul dezintegrării imperiilor Otoman, Țarist și Austro-Ungar, precum și ca urmare a opțiunii românilor din aceste provincii pentru autodeterminare, Basarabia (Moldova dintre Prut și Nistru), Bucovina de Nord, Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul au hotărât să revină în teritoriul național al Țării Mamă – România (la 27 martie 1918 – Basarabia, la 28 noiembrie 1918 – Bucovina de Nord și la 1 decembrie 1918 – celelalte provincii). Aceste acte de unire au fost confirmate de Tratatul de Pace de la Versailles – Paris (1919).

- La 30 august 1940, Ardealul de Nord a fost ocupat de Ungaria horthystă în baza Dictatului de la Viena. A fost eliberat de trupele române în toamna anului 1944.

- În iunie 1940, Basarabia și Bucovina de Nord au fost anexate abuziv de URSS, în urma unui ultimatum dat autorităților române să părăsească provinciile.

- În septembrie 1940, Cadrilaterul a fost redobândit de Bulgaria.

Basarabia și Bucovina de Nord au fost eliberate de trupele române în vara anului 1941, fiind însă reîntegrate în URSS după terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial.

Aceste mutații teritoriale au determinat faptul că națiunea română să fie formată preponderent din români, dar și din minorități naționale, dintre care mai numeroase au fost cele maghiară, bulgară, germană, evreiască, ucraineană, turco-tătară, sârbă, ruso-lipovenească etc.

La recensământul din 2002 a rezultat următoarea configurație etnică a populației României: total: 21.680.974 locuitori, din care români 89,5%,

maghiari 6,6%, romi (țigani) 2,5%, germani 0,3%, ucraineni 0,3%, sârbi 0,1%, slovaci 0,08%, bulgari 0,04%, croați 0,03%, evrei 0,03%, greci 0,03%, cehi 0,02%, alții (polonezi, turci, tătari, chinezi etc.) 0,5%.

De menționat că în 1930 minoritățile reprezentau un procent mai mare, respectiv 28,1%, dintre care maghiari 7,9%, germani 4,1%, evrei 4%, ruteni și ucraineni 3,3%, ruși 2,3%, bulgari 2%, țigani 1,5%, turci 0,9%, găgăuzi 0,6%, sârbi, croați, sloveni etc 0,3%.¹ Diferențele se explică prin includerea în statistică la nivelul anului 1930 a minorităților din teritoriile pierdute ulterior (Basarabia, Bucovina de Nord și Cadrilater), precum și emigrarea de după 1970 a unor minoritari, îndeosebi germani și evrei.

În același timp, circa 10 milioane de români locuiesc în prezent în afara teritoriului național: în Republica Moldova, Ucraina, Bulgaria (aromâni, vlahi), Grecia (aromâni), Serbia (vlahi), Ungaria, Croația, Macedonia ș.a. Numărul nu include migrația spre Occident din rațiuni economice de după 1990.

Minoritățile naționale au beneficiat de drepturi egale cu marea majoritate a populației.

Constituțiile României începând cu cea din 1923 au stipulat expres că românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie, se bucură de libertatea conștiinței, a învățământului, a presei, a întrunirilor de asociație și toate drepturile stabilite prin legi (art. 7 al Constituției din 1923, art. 16 al celei din 1952, art. 17 al legii fundamentale din 1965 și art. 32 al Constituției din 1991).

În același timp, legiuitorul constituțional român a stabilit fără echivoc că România este stat național, unitar și indivizibil și că teritoriul său este inalienabil (art. 1 și 2 din Constituția din 1923, art. 1 al celei din 1948, art. 1 al legii fundamentale din 1965, art. 1 și 2 din Constituția din 1991).

Totodată, s-a stipulat faptul că propaganda naționalist-șovină, ațâțarea urii de rasă sau naționale sunt pedepsite prin lege (ex. Constituția din 1965, art. 17).

Nu același tratament constituțional și legal l-au avut și minoritățile române din alte țări, care au fost și pe unele spații continuă să fie discriminate (ex. în Grecia aromânii nu au statut de minoritate națională, pe Valea Timocului – Serbia și Bulgaria, vlahii sunt supuși unui proces de deznaționalizare, în Ucraina românii nu au acces la învățământ în limba maternă etc).

Prezența minorităților etnice în România a fost benefică pentru dezvoltarea țării, pe mai multe planuri.

¹ Ioan Scurtu, *Minoritățile naționale din România 1918-1938*, <https://biblioteca-digitala.ro>.

În același timp, părți din minoritarii noștri naționali, îndeosebi din unele comunități etnice, au fost activate din exterior de către state mamă contra statului român, mergând până la separație etnică și politică sau chiar la separație teritorială. Naționalismul extremist, iredentismul și șovinismul s-au înscris în rândul riscurilor și amenințărilor la adresa siguranței statului român. De cele mai multe ori, în spatele acestor manifestări și acțiuni s-au aflat interese străine care au manevrat abil împotriva intereselor noastre naționale sub măștile panslavismului, unitarianismului, panortodoxismului etc.²

Extremismul etnic, iredentismul și revizionismul teritorial au stat permanent în atenția serviciilor de informații române, indiferent de regimul politic aflat la putere.³

APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA EXTREMISMULUI DE FACTURĂ ETNICĂ ÎN ROMÂNIA

Cum am anticipat deja, în rândul unor minorități naționale din România, îndeosebi la impulsuri externe din țările mamă sau ale unor cercuri extremiste adiacente acestora, au început să apară manifestări de șovinism, iredentism și chiar de revizionism teritorial.

În analiza noastră privind riscurile și amenințările de această factură la adresa ordinii constituționale și a intergrității teritoriale a țării noastre, vom proceda în ordinea cronologică a apariției și a manifestării lor.

1. EXTREMISMUL ETNIC BULGAR

◆ Încheierea războiului ruso/româno-turc din anii 1877-1878 sau a Războiului de Independență, cum este cunoscut în istoria românilor, a marcat nașterea a ceea ce în istoriografia bulgară apare sub numele de „problema dobrogeană”, teritoriul reîntors la România fiind considerat ca făcând parte din pământurile natale ale bulgarilor, „leagănul statului slavo-bulgar, centrul renașterii naționale din sec. XIX”.⁴

La începutul lui septembrie 1878, armata și administrația română intră în Dobrogea pentru a prelua și reîntegra această veche provincie românească.

² Sorin Aparaschivei, *Sistemul național de informații, de la Regulamentul organic și până după Războiul de întregire națională*, Ed. Militară, 2018, p. 431.

³ Alin Spânu, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Ed. Demiurg, 2010, p. 326.

⁴ V. Tonev, *Dobrogea în timpul renașterii naționale în lupta pentru libertate, 1913-1940*, Sofia, 1962, p. 18.

După proclamarea independenței, iredentismul bulgar s-a manifestat cu predilecție în Dobrogea, teritoriu revendicat de naționaliștii bulgari, precum și în regiunile din Balcani locuite de români, atât prin asociații așa-zis culturale și de ajutor reciproc, cât și prin cluburi secrete. Toate împreună alcătuiau acțiunea politică a iredentismului bulgar, dublată de brațul înarmat alcătuit din organizațiile teroriste de *comitagii*. Acestea au fost create de către serviciile secrete ruse și bulgare încă din timpul războiului ruso-româno-bulgar din 1877-1878, cu scopul de a hărțui trupele și administrația Imperiului Otoman. Mai apoi cam toate popoarele din Balcani au preluat „instituția” ca mijloc de hărțuire contra ocupantului otoman și apoi, contra vecinilor.

Dacă Bulgaria avea un avantaj pe teren informativ contra României prin minoritatea bulgară, la rândul ei Direcția Poliției de Siguranță Generală (DPSG) din România a știut să profite și a organizat rețele informative în rândul populațiilor din Balcani care aveau afinități cu poporul român.⁵

Dintre activitățile de contracarare a acțiunilor ostile statului român ale iredentismului bulgar, menționăm următoarele:

- Arestarea lui Sava Grigorescu care în noaptea de 22 iulie 1900 l-a asasinat pe profesorul Ștefan Mihăileanu de la Liceul „Sfântul Sava”, faptă instrumentată de „Comitetul secret revoluționar bulgar”, sub motivul că profesorul român ducea o campanie contra revendicărilor bulgare din Macedonia. Din investigații și cercetări a rezultat că asasinatul a fost premeditat cu mult timp înainte și că în România acționau numeroase comitete secrete bulgare, ceea ce a provocat încordarea relațiilor dintre România și Bulgaria, războiul părând inevitabil. Armatele bulgare și române au ocupat poziții de-a lungul frontierei, situația complicându-se și mai mult când s-a aflat că revoluționarii bulgari complotau să-l ucidă și pe regele Carol I. În context, spionii și sabotorii bulgari au încercat să arunce în aer podul de la Cernavodă, dar Contraspionajul român a dispus măsuri severe de pază, inclusiv la frontieră.

- Siguranța Generală a Statului a reușit să infiltreze în cadrul societății iredentiste „Bratstovo” („Fraternitatea”) pe unul dintre cei mai experimentați agenți în chestiunea bulgară. La 9 ianuarie 1905, acesta raporta informații deosebite asupra acțiunii bulgare în România, respectiv sursa fondurilor mișcării „Bratstovo”, cotizațiile lunare ale membrilor, operații bancare

---

⁵ Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, pp. 278-282.

clandestine ale Băncii Naționale Bulgare, alegerea lui Dimitroff în comitetul de conducere, agent diplomatic bulgar la București.

Societatea „Bratstovo” fusese fondată la 15 august 1892 la București, scopul declarat fiind dezvoltarea morală și intelectuală a membrilor și ajutorarea bulgarilor lipsiți de mijloace.

- O altă penetrare informativă spectaculoasă a realizat, în anii 1905-1906, tânărul agent secret de siguranță Mihail Moruzov, care a fost infiltrat în cadrul organizației de tineret a Clubului bulgar din Tulcea. Moruzov provenea dintr-o familie de origini etnice-slave (tată cazac-zaporojan și mamă bulgăroaică). Această organizație ființa din 1869, reorganizată la 9 aprilie 1895. Dovezile adunate de Moruzov probau fără dubiu implicarea clandestină a statului bulgar în susținerea iredentismului bulgar în Dobrogea românească.

În octombrie 1911, Mihail Moruzov reușește să deconspire și activitatea Comitetului bulgar din Babadag, care activa încă din anul 1887 și intrase în legătură cu guvernul bulgar în vederea acordării de sprijin pentru susținerea intereselor naționaliste bulgare în regiune.⁶

În același timp, statul bulgar cu intenții revizioniste a intensificat activitățile de spionaj pe teritoriul României. În toamna anului 1907, câțiva agenți bulgari au fost prinși cu niște hărți militare secrete ale liniei fortificate Focșani-Nămoloasa-Galați.⁷

În iunie 1911 Secția a II-a a Marelui Stat Major a intrat în posesia „indicativului cuprinzând chestiunile asupra cărora spionii bulgari trebuiau să caute informații”. Conform acestui document secret, țintele vizate erau formațiunile Armatei române din timp de pace și război; armamentul existent, magazii, depozite, arsenal și pirotehnie etc, spionii bulgari fiind interesați și de organigrama Comandamentului Armatei române.⁸

La 17 mai 1911, Serviciul de contraspionaj militar (mixt) reușește să identifice întreaga rețea de spionaj bulgar din România, atât în beneficiul bulgarilor, cât și al rușilor. Un rol de seamă în acțiune l-a avut agentul de siguranță Mihail Moruzov, special detașat la Marele Stat Major al Armatei datorită calităților și posibilităților sale în mediile ruse și bulgare.⁹

⁶ *Ibidem*, pp. 278-282, cu detalii.

⁷ *Ibidem*, p. 234.

⁸ *Ibidem*, p. 240.

⁹ *Ibidem*, p. 245.

◆ În decembrie 1911, cu câteva luni înainte de izbucnirea Primului Război Balcanic, informațiile DPSG arătau că în Bulgaria existau două curente: unul „popular”, care cerea război cu Turcia și altul militar, care propunea război cu România pentru redobândirea Dobrogei. În Bulgaria sosiseră ofițeri superiori din Rusia, care consiliau în secret pentru război împotriva României, în baza unor convenții secrete din 1902, 1904 și 1907.¹⁰

Neimplicarea României în criza balcanică în toamna anului 1912 a fost răsplătită în aprilie 1913 prin Protocolul de la Sankt Petersburg, prin care țara noastră a primit drept cordon sanitar față de Bulgaria orașul Silistra (disputat încă din 1877-1878) și un mic teritoriu limitrof.¹¹

După ce la finalul celui de-Al Doilea Război Balcanic, Dobrogea a fost reîntregită prin alipirea Cadrilaterului, centrul activităților revendicative bulgare a fost mutat de la Tulcea la Bazargic (Dobrogea de Sud), unde a luat ființă „Comitetul de conducere și propagandă”, al cărui scop declarat era câștigarea libertății „populației dobrogene”.

În aceeași perioadă, parte din intelectualii bulgari din Cadrilater, retrăgându-se în Bulgaria, au pus bazele Societății „Dobrogea”, care urmărea, în fapt, atingerea aceluiași obiective ca și „Comitetul de conducere și propagandă” din Bazargic.

Mijloacele pentru atingerea scopurilor politicii bulgare erau dintre cele mai diverse: propaganda prin răspândirea de ziare, reviste, apeluri, proteste, studii istorice, memorii, organizarea de conferințe și întruniri publice, atât în Bulgaria cât și în alte țări, pentru evidențierea „adevăratei” situații politice și etnografice a Dobrogei, organizarea și întreținerea unui Birou de informații și de legătură cu toate organizațiile naționale din Bulgaria și străinătate.¹²

Autoritățile române nu au asistat pasive la aceste demersuri antiromânești din spațiul bulgar. Pe lângă preocupările constante de a cunoaște activitatea organizațiilor „Dobrogea” și „Comitetul politic și de propagandă”, organele speciale române au acționat cu succes pentru penetrarea informativă a organelor similare de la Sofia. Un caz de excepție, în acest sens, a avut loc în anul 1910, când tânărul Mihail Moruzov a reușit recrutarea refugiatului rus Ivan Potapov Komarovski, care după un instructaj la DPSG a fost introdus la Legația

¹⁰ *Ibidem*, p. 248.

¹¹ *Ibidem*, p. 254.

¹² M. Roman, *Iredenta bulgară în Dobrogea*, Tiparul „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1935, <https://biblioteca-digitala.ro>.

Bulgariilor din București, ajungând ulterior să fie angajat ca agent al Siguranței bulgare. În scurt timp, Komarovski a furnizat informații deosebite privind agentura Siguranței bulgare cu misiuni în România.¹³

Conștient de pericolul pentru integritatea statului român al iredentismului bulgar, în octombrie 1913, după anexarea Cadrilaterului, directorul DPSG Iancu Panaitescu a constituit în acest teritoriu organe locale de siguranță. În prealabil, zona a fost cercetată și evaluată informativ de un agent special, care în raportul său a prezentat detalii referitoare la membrii iredentismului bulgar din orașele Balci, Dobrici, Turtucaia și cele 30 de sate paralele cu granița nouă Ecrene-Turtucaia. Siguranța română dispunea în Cadrilater dinaintea anului 1912 de o puternică rețea de informatori, în special printre etnicii turci.

În februarie 1914, mai mulți fruntași ai Clubului bulgar din Tulcea s-au întors în Bulgaria, comunicând celorlalți membri că în această țară se fac pregătiri militare și că, în interval de cel mult doi ani, Cadrilaterul împreună cu vechea Dobrogea și teritoriile luate de Grecia și Serbia vor fi ale Bulgariei.¹⁴

În iunie 1914, s-au obținut informații conform cărora Societatea „Dobrogea” plănuia mai multe atentate împotriva unor personalități române, în frunte cu regele Carol I, care s-au arătat potrivnice intereselor bulgare, după modelul atentatului de la Sarajevo, cu scopul de a răspândi „o adâncă teroare și în România”. La 8 iulie, o circulară secretă a DPSG către șefii polițiilor din porturi menționa ca posibili atentatori câțiva comitagi bulgari, dați în urmărire, cu semnalmente de rigoare.

Societatea „Dobrogea” era în atenția DPSG încă din martie 1914. Se declara o societate culturală și de înțajutorare a bulgarilor, scopul său real fiind ca, în teritoriul anexat de România, să-și formeze aderenți în măsură să se opună administrației române și să fie pregătită în eventualitatea unui război al Bulgariei cu România.¹⁵

Concomitent, Serviciul de informații mixt al Marelui Stat Major, condus de Mihail Moruzov, trecut la Ministerul de Război la 26 martie 1914, continua să creeze și să dezvolte rețele informative pe spațiul bulgar.¹⁶

¹³ Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, p. 273.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 283-284.

¹⁵ *Ibidem*, p. 285.

¹⁶ *Ibidem*, p. 302.

În februarie 1915, printr-o reușită de excepție a agenților români, DPSG a intrat în posesia unei copii a Legii de organizare a Poliției Capitalei Sofia (prefectura), adoptată în anul 1907, alături de alte documente importante din domeniul apărării statului bulgar.¹⁷

În aprilie 1915, atașatul militar român la Sofia a obținut, în secret, Planul de concentrare și operațiune al armatei bulgare împotriva României.¹⁸

◆ În timpul Primului Război Mondial, regiunea care a suferit cel mai mult a fost Dobrogea, mai ales prin prisma faptului că a fost ocupată și administrată timp de doi ani (1916-1918) de Armata bulgară. La vicisitudinile inerente războiului, s-a adăugat tendința de bulgarizare forțată a populației locale, prin acte reprobabile, la care și-au dat concursul inclusiv cetățeni români de naționalitate bulgară.¹⁹

◆ La finalul Primului Război Mondial, Societatea „Dobrogea” a fost reactivată și subordonată din punct de vedere militar Statului Major General al Armatei bulgare, organizația respectivă plasând reprezentanți de încredere, de regulă coloniști, în diferite puncte ale liniei de frontieră cu Cadrilaterul. Se avea în vedere strângerea legăturilor populației de etnie bulgară din întreaga Dobroge, organizarea unui aparat special de informații, înarmarea unităților de comitatii și a nucleelor de simpatizanți pe teritoriul României.

La 7 ianuarie 1918, un număr de 286 de reprezentanți bulgari dobrogeni au semnat și înaintat Puterilor Centrale „Memoriul Comitetului Central al Dobrogei”, în care se invoca apartenența ținutului de la mare la teritoriul Bulgariei și falsificarea de către autoritățile române a statisticilor oficiale cu privire la numărul populației locale. Totodată, semnatarii solicitau: 1. Să se proclame desprinderea Dobrogei de România și 2. Să se recunoască drept fapt împlinit uniunea politică a Dobrogei la Bulgaria.²⁰

În contextul generat de victoria Revoluției bolșevice în Rusia și războiul civil din această țară, revizionismul teritorial bulgar încearcă să colaboreze împotriva României cu rușii albi, ungurii și sârbii. Primind ordin să verifice și să urmărească orice înțelegere încheiată pe seama României între Anton Denikin, bulgari și sârbi, Mihail Moruzov, șef al Serviciului Special de Siguranță

¹⁷ *Ibidem*, p. 270.

¹⁸ *Ibidem*, p. 277.

¹⁹ Alin Spânu, *Op. cit.*, p. 89.

²⁰ Biblioteca Academiei Române, arhiva istorică – BARAI, Cronologia formațiunilor statale în cadrul cărora a evoluat Dobrogea de-alungul veacurilor, p. 381.

Dobrogea în acel moment, raporta la 19 octombrie 1919 că în rândul populației Bulgariei de la nord de Varna și până la frontiera noastră, se vorbea de lansarea unui atac prin surprindere cu scopul de a produce panică și a răscula populația din Cadrilater contra autorităților române. Mulți bulgari din zona respectivă erau înarmați și dispuneau de muniție considerabilă în depozite mascate.

Moruzov mai informa că în cercurile politice din Bulgaria se comenta despre o combinație făcută de către primul ministru Stambolisky cu Denikin în vederea unei cooperări militare ulterioare împotriva noastră: Bulgaria pentru Dobrogea, Rusia pentru Basarabia.

Pe de altă parte, s-au mai obținut informații că socialiștii bulgari se aflau în strânsă legătură cu cei din Ungaria, proiectând ca printr-o propagandă făcută de unguri cu ajutorul bulgarilor să provoace o revoluție în interiorul Ardealului, care, sperau ei, să se întindă și în Vechiul Regat.

Câteva zile mai târziu s-a informat că, din ordinul lui Stambolisky, 57 de ofițeri bulgari au ajuns în secret la Odesa și s-au prezentat la Denikin pentru a-l ajuta să lupte contra României pentru recuperarea Basarabiei. În context, se preciza că la Odesa se afla în plină organizare armata basarabeană a rusofonilor, evaluată la aproximativ 2000-3000 de persoane, fiind pregătită pentru o eventuală ofensivă contra României.²¹

Nuclee ale mișcării iredentiste bulgare au apărut, în anii 1917-1918, și în comunele Bolgrad, Tabac, Curci, Bulgărica, Alexandrevca, Tașbunar, Caracurt, Cubei și Cișmeaua Văruită din județul Ismail și Cetatea Albă, unde lua naștere mișcarea condusă de Haralambie Mitanov, fost deputat. Influențată de mișcarea iredentistă din Dobrogea și de organizațiile de pe teritoriul Bulgariei, această mișcare se caracterizează prin acțiuni modeste: propaganda prin educație în licee și școli, de la om la om; diseminarea foilor propagandistice; demersuri de înființare a școlilor, liceelor, judecătoriei, universității bulgare la Bolgrad; crearea partidului minorității bulgare etc. Încercarea „intelighenției” bulgare din sudul Basarabiei de a contura un nucleu al iredentismului bulgar în zonă a suferit eșec.²²

După cum se poate lesne observa, noile realități geopolitice de după 1918 nu au rezolvat problemele de securitate națională a României, ci

²¹ Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, pp. 373-374.

²² Mihai Chilaru, *Mișcarea iredentistă bulgară în sudul Basarabiei – anii 20-30 ai secolului XX*, în *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*, Ed. 10, 30-31 mai 2018, Chișinău.

dimpotrivă acestea s-au înmulțit și diversificat. În primul rând, unele state învinse, ca Ungaria și Bulgaria, nu s-au împăcat cu ideea pierderilor teritoriale și nici cu clauzele tratatelor de pace, acționând pentru eludarea prevederilor lor. Fără armate numeroase, aceste state au alocat fonduri și au întărit compartimentele informative, pe care le-au direcționat către vecini, implicit către România. A doua etapă a cuprins declanșarea unor acțiuni de spionaj clasic, la care s-au adăugat pe parcurs noi componente provocatoare de natură a defăima imaginea României și, implicit, de a-și promova interesele revizioniste.

Dovedindu-și profesionalismul și eficiența, DPSG s-a adaptat noilor condiții politice, continuând să rămână în fruntea serviciilor de profil din România și în primul deceniu postbelic.²³

Slăbiciunile sistemului politic din România au permis perpetuarea unor acțiuni antinaționale în Dobrogea. S-a permis bulgarilor să-și consolideze situația economică pentru ca, în Cadrilater, ei să se infiltreze în toate domeniile, ca și cum s-ar găsi într-o provincie a Bulgariei, provocând daune statului nostru. În al doilea plan, acțiunea iredentistă a fost încurajată de atitudinea unei administrații românești lăsată în cea mai mare parte seama elementelor, locale, care pun mai presus de toate interesele personale, fapt care trebuia să reprezinte un semnal de alarmă pentru guvernul de la București.

În ansamblu, activitatea informativă a DPSG din primul deceniu postbelic a reușit să controleze pericolele la adresa statului român, desfășurând o activitate prolifică, ofensivă, cu rezultate bune în identificarea și anihilarea persoanelor periculoase.²⁴

În anul 1929, în cadrul unor modificări produse în structura organizatorică a Direcției Generale a Poliției (DGP), se crează Direcția Poliției de Siguranță (DPS), care avea rolul cel mai important din punct de vedere informativ și contrainformativ. Aici se concentrează informațiile din țară privind ordinea publică și siguranța națională. DPS avea și un birou care se ocupa de acțiunile străinilor și ale minorităților.²⁵

O analiză a stării de siguranță, realizată de DPS în anul 1936, menționa între factorii care au compromis ordinea și liniștea publică și manifestările revizioniste ungare, bulgare și sovietice, care s-au dovedit a pune în pericol

---

²³ Alin Spânu, *Op. cit.*, p. 57.

²⁴ *Ibidem*, p. 74.

²⁵ *Ibidem*, p. 174.

siguranța internă și externă a statului, în principal prin activități subversive, identificându-se cazuri concrete de propagandă, trădare și spionaj.²⁶

Tot în anul 1936, organele DPS au descoperit o vastă organizație de spionaj bulgară, fiind urmărită, penetrată informativ și anihilată în 1938. Acțiunea subversivă a fost sprijinită de unii fruntași ai minorității bulgare din Cadrilater și subvenționată de guvernul bulgar prin Banca de Industrie și Comerț Dobrogeană din Bazargic și Banca de Credit Dunărean din Silistra. La începutul lunii martie 1938, au fost arestate 34 de persoane, dintre care 14 în București, 12 în Silistra și câte 4 în Turtucaia și Bazargic.²⁷

O implicare deosebită în activitățile de cunoaștere a extremismului de factură etnică a avut și Inspectoratul Corpul Detectivilor, Grupa a III-a având în competență și grupurile etnice.²⁸

De asemenea Serviciul Secret, care avea între obiectivele sale prioritare granița de sud a României. La începutul anilor 1930, informațiile primite de SS semnalau faptul că una dintre mișcările revizioniste bulgare, DRO, fusese acaparată de serviciul de informații italian, care era pe cale să facă la fel cu organizațiile de comitaggi din Cadrilater, scopul Romei fiind acela de a împiedica o eventuală apropiere politică între România și Bulgaria.

În urma colaborării dintre cele două mișcări revizioniste bulgare, aparent opuse, VDRO și DRO, a sporit pericolul pentru siguranța și ordinea publică din România. S-au dezvoltat, în primul rând, un aparat de propagandă capabil să acționeze în străinătate și o structură informativă bine pusă la punct cu un rol important într-un eventual război sau în cazuri excepționale. Al doilea pericol îl reprezenta posibilitatea legăturii cu cele 44 de sate bulgare din sudul Basarabiei, de unde puteau să se ivească, oricând, provocări contra ordinii și dezvoltării pașnice, atât în Dobrogea cât și, prin extensie, în toată România.

Pentru a contracara acțiunile bulgarilor, statul român a hotărât să colonizeze macedo-români în Dobrogea, oferindu-le pământ, casă și animale pentru a deveni agricultori. Rezultatele au fost nesatisfăcătoare și chiar contrare, la un moment dat conducătorii bulgarilor dobrogeni au hotărât unirea eforturilor în vederea alungării elementelor turco-tătare, împotriva cărora au dezlănțuit o adevărată teroare.

---

²⁶ *Ibidem*, p. 182.

²⁷ *Ibidem*, p. 193.

²⁸ *Ibidem*, p. 195.

Dacă până în anul 1932, bandele de comitagii au acționat oarecum dezordonat, fiind atacați uneori și cetățeni bulgari, începând din acel moment situația s-a schimbat. VDRO a preluat controlul asupra comunităților bulgare din România, precum și a bandelor de comitagii. Ca urmare, a început o acțiune teribilă a bandelor de comitagii, cu atacuri și asasinat asupra populației românești din Cadrilater și din Dobrogea. Exterminarea era realizată în urma unui plan prestabilit, în care erau vizați, pe lângă români, coloniști macedoneni socotiți periculoși și turco-tătari, în scopul ocupării terenurilor acestora. Asemenea atacuri au suferit din partea comitagilor localitățile Alfatar, Sârnabei, Conac, Mârzac, Sever Rădulescu și altele.

În anul 1935, s-a instaurat în Bulgaria un regim de mână forte condus de Ghiorgi Kyoseivanov, care și-a propus, printre altele, să desființeze toate organizațiile, mișcările și societățile naționaliste, iredentiste și subversive. Deși unele au fost, într-adevăr, scoase în afara legii, Societatea „Dobrogea” nu s-a numărat printre acestea. Mai mult, guvernul bulgar a numit în funcția, nou înființată, de comandant al Poliției din regiunea Rusciuk pe Ștefan Ștoianov zis Nicola Cujarov, pentru ca „în felul acesta acțiunea teroristă să capete o autenticitate oficială”, după cum rezultă dintr-un raport informativ.²⁹

La sfârșitul anului 1936, Serviciul Jandarmeriei a editat broșura *Studiu statistic al ... curenților subversive și iredente pe teritoriul rural al țării*, din care rezultă evoluția numărului de persoane identificate cu manifestări iredentiste în rândul minorității bulgare în perioada 1933-1936: 378 în 1933, 499 în 1934, 643 în 1935 și 578 în 1936.³⁰

◆ Regimul personal (1938-1940) al regelui Carol al II-lea a încheiat perioada monarhiei constituționale. Primele măsuri au fost numirea de prefecți militari, decretarea stării de asediu și instituirea cenzurii la nivel național, anularea alegerilor din martie 1938 și constituirea unui guvern de uniune națională, care avea misiunea de a restabili și menține ordinea în țară. La 16 februarie 1938 a fost adoptată o nouă lege pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștei publice, iar la 27 februarie a fost promulgată o nouă constituție, care cuprindea prevederi mai restrictive și pentru minoritățile naționale. Spre exemplu, la art. 4 se stipula: „*Toți românii, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, sunt datori a socoti Patria drept cel mai de seamă temei al*

---

²⁹ *Ibidem*, pp. 248-249.

³⁰ *Ibidem*, pp. 227-228.

rostului lor în viață, a se jertfi pentru apărarea independenței și demnității ei ...”. La art. 15, se prevedea că „*toți cetățenii români, fără deosebire de origine etnică și credințe religioase, sunt egali înaintea legii, datorându-i supunere și respect”.*

Menținerea ordinii și siguranței statului a trecut către autoritățile militare. La 20 iunie 1938, poliția urbană din județe a fost trecută sub conducerea comandanților legiunilor de jandarmi, care erau subordonați comandamentelor militare.

În perioada 1938-1940, Serviciul de informații al Inspectoratului General al Jandarmeriei constituia una din principalele componente ale sistemului informativ/contrainformativ național, iar activitatea sa a deservit atât Ministerul de Interne, cât și Ministerul Apărării Naționale. Între obiectivele informative prioritare ale acestei structuri cuprinse în Ordinul General de Informații pe anul 1938 se numărau și alte acțiuni subversive decât cele de factură politică, între care și cele cu motivație etnică, precum și propaganda și contrapropaganda național-culturală.³¹

Ordinul General de Informații pe anul 1939 a extins categoriile de cetățeni minoritari aflate în preocupări informative și la poloni, tătari, găgăuzi.³²

În cursul anului 1939, activitatea Secției Contrainformații a SSI a avut ca obiectiv descoperirea organizațiilor și cazurilor de spionaj. Au fost identificate 22 de noi acțiuni de spionaj, între care una bulgară, în timp ce erau în curs de anchetare alte 184 depistate anterior, 24 fiind în beneficiul Bulgariei.³³

Intensificarea acțiunilor subversive ale statelor vecine la adresa României nu a rămas fără urmări, mai ales în centrele populate de minoritari. Prima consecință vizibilă a fost creșterea numărului de dezertori din rândul alogenilor în URSS, Ungaria și Bulgaria. O a doua a fost observată în rândul concentrațiilor care, odată veniți acasă, au produs o stare de „nemulțumire și neliniște” cu efecte în slăbirea ordinii și disciplinei sociale.³⁴

◆ Organizațiile și acțiunile extremiste ale minorităților au fost în atenție prioritară și pe timpul guvernării lui Ion Antonescu (septembrie 1940 – august 1944).

Guvernarea lui Ion Antonescu începe la puțin timp după ce România pierde Ardealul de Nord, în urma Dictatului de la Viena, Basarabia și Bucovina în urma ultimatului URSS, precum și Cadrilaterul.

³¹ *Ibidem*, p. 324.

³² *Ibidem*, p. 326.

³³ *Ibidem*, pp. 350-351.

³⁴ *Ibidem*, p. 365.

La 12 noiembrie 1940, Eugen Cristescu este adus de Antonescu la conducerea SSI. Din cauza înmulțirii și extinderii amenințărilor și factorilor de risc, SSI și-a redimensionat aparatul, ajungând să aibă un număr de peste 1.000 de persoane. O structură specială avea în competență minoritățile naționale.

În ce privește stadiul extremismului etnic bulgar în noile condiții sunt relevante Instrucțiunile generale pentru activitatea informativă pe anul 1941 întocmită de Serviciul Jandarmeriei. Într-un subcapitol, în care erau precizate clar organizațiile iredentiste care activau pe teritoriul românesc în acel moment, se menționa că acțiunea subversivă bulgară nu avea o mișcare oficială, ci două cu sediul la Sofia (VDRO, cu caracter comunist și DRO, de factură naționalistă). La capitolul privind terorismul se făcea distincție între terorismul internațional, cel profesionist și cel de sorginte iredentistă, la această categorie fiind menționați și comitagiții din VDRO și DRO.³⁵

Un alt aspect de interes privește situația românilor din Valea Timocului. La jumătatea lunii iunie 1941, Eugen Cristescu îi raporta lui Ion Antonescu că, după finalul ostilităților germano-iugoslave, administrația din regiune a fost încadrată ca elemente sârbe, care căutau să se opună, pe orice căi, unei propagande românești și unei eventuale alipiri a Timocului la România. O altă problemă semnalată se referea la faptul că trupele bulgare înaintaseră până la râul Timoc, pe care îl considerau „frontieră definitivă”. De asemenea, populația română aflată în zona ocupată de trupele bulgare era somată să-și declare originea etnică bulgară, în caz contrar urmând a fi expulzată.³⁶

◆ După 23 august 1944, în perioada de tranziție spre comunism, serviciile de informații bulgare au încercat să-și reactiveze vechile rezidențe din România, în principal persoane din comunitatea bulgară din București.³⁷

Întoarcerea armelor împotriva Germaniei și eliberarea Ardealului de Nord aveau să ne readucă în teritoriul național această zonă. În schimb, interesele marilor puteri câștigătoare în cel de-Al Doilea Război Mondial au făcut ca Basarabia, Bucovina de Nord și Cadrilaterul să nu poată fi recuperate.

În noul context politic intern, marcat de lupta pentru putere, în prezența și cu implicarea ocupantului sovietic, acțiunile extremiste de factură etnică s-au estompat. În cazul minorității bulgare, potențialul extremist s-a diminuat semnificativ, după trecerea Cadrilaterului la Bulgaria.

³⁵ *Ibidem*, pp. 456-457.

³⁶ *Ibidem*, pp. 523-524.

³⁷ *Ibidem*, p. 594.

Cu toate acestea, Poliția de Siguranță avea în structura sa o secție pentru naționalități, care controla pulsul stărilor de spirit, tendințele, organizarea și activitatea populației minoritare.³⁸ La rândul său, Inspectoratul General al Jandarmeriei includea în Planul de activitate informativă pe anul 1946, între obiectivele sale prioritare, șovinismul.³⁹

◆ În perioada comunistă (1948-decembrie 1989), în prima subperioadă (1948-1964), cea a luptei de clasă și a reprimării violente a adversarilor noii orânduiri, extremismul de factură etnică a fost marginal și s-a manifestat îndeosebi prin atitudini naționalist-șovine. Dovadă în acest sens reprezintă faptul că, în documentele de organizare a activității informative, atribuțiile Securității se rezumau la descoperirea manifestărilor de acest gen. Spre exemplu, documentul privind Structura și atribuțiile direcțiilor regionale ale Direcției Generale a Securității Statului din 1951 conținea următoarea prevedere: „Demască, în vederea lichidării activitatea antidemocratică organizată de ... și de către elementele naționaliste și șovine”.⁴⁰ Mai târziu, în anul 1956, documentul „Structura organizatorică și atribuțiile Direcției a III-a” prevedea în structura acestei unități un birou care avea în preocupări descoperirea și lichidarea activității de subminare duse de naționaliști.⁴¹ Într-un alt document din același an, privind aceeași unitate, erau menționate cu probleme de această factură comunitățile germană, maghiară, iugoslavă și sionistă.⁴² Cea bulgară era la „și altele”.

Slaba dimensiune a extremismului de factură etnică în această subperioadă se explică și prin faptul că, în condițiile controlului exercitat de sovietici în țările comuniste din estul Europei, nu au prea venit către minoritățile conlocuitoare impulsuri de incitare din partea țărilor vecine. Totodată, Constituția Republicii Populare Române din 1948 conferea egalitatea în drepturi a cetățenilor minoritari cu cei români, iar Constituția din 1952 stipula că în RPR „se asigură autonomia administrativă teritorială populației maghiare din raioanele românești unde ea formează o masă compactă”.

³⁸ SRI, *Cartea Albă a Securității, Vol. I, Activitatea de informații și siguranță în perioada 23 august 1944 – 30 august 1948*, Ed. Presa Românească, 1994, p. 49.

³⁹ *Ibidem*, p. 57.

⁴⁰ CNSAS, *SECURITATEA-Structuri-cadre, Obiective și metode Vol. I. (1948-1967)*, Ed. Enciclopedia, 2006, p. 22.

⁴¹ *Ibidem*, p. 105.

⁴² *Ibidem*, p. 146.

În aceste condiții, măsurile luate de Securitate au fost puține. Relevante, în acest sens, sunt următoarele cifre: din cele 1.103 persoane arestate în perioada 1 iulie – 8 august 1958, doar 32 erau minoritari (24 maghiari și 8 sioniști)⁴³; între cele 889 persoane arestate în perioada 1 octombrie 1961 – 31 august 1962, se aflau numai 6 naționaliști.⁴⁴

◆ A doua subperioadă (1965 – decembrie 1989), este diferită de prima, mergându-se preponderent pe prevenirea săvârșirii de acțiuni ostile la adresa securității statului și renunțându-se în mare măsură la condamnări în justiție.

Această subperioadă începe cu câțiva ani (1965-1971) de relaxare a climatului intern, marcați de o diminuare a supravegherii informative, precum și a numărului intervențiilor preventive și de contracarare de securitate.

Spre exemplu, în 1967 au făcut obiectul unor măsuri preventive de securitate (avertizări și demascări) 1.789 de persoane, dintre care 219 pentru manifestări naționaliste, față de 4.565 de persoane în intervalul 1 ianuarie 1958 – 31 mai 1959, dintre care 294 pentru acțiuni naționaliste. Statisticile nu împart aceste cifre pe minorități, însă marea majoritate erau maghiari.⁴⁵

Începând cu anul 1971, când în România începe o perioadă de interdicții și restricții ideologice (accentuarea cenzurii, introducerea avizului de securitate la călătoriile în străinătate etc.), la care după 1980 s-au adăugat și criza alimentară, energetică ș.a., nemulțumirile față de regim au început să se accentueze, inclusiv în rândul minorităților naționale.

Totodată, unele nemulțumiri și revendicări au fost potențate și de evoluția modului de abordare la nivel internațional a problematicii drepturilor omului, culminând cu Actul de la Helsinki din 1975 al OSCE.

În acest context, campania anticomunistă s-a intensificat, îndeosebi în plan imagologic. Cercurile iredentiste și revizioniste maghiare, din Ungaria și emigrația specifică, au folosit prilejul pentru a intensifica acțiunile antiromânești de această factură, inclusiv pe cele de incitare și instigare a unor etnici maghiari din țara noastră. Vom detalia în numărul următor al revistei.

Și cercurile naționalist-iredentiste bulgare au reacționat. Rămânând în țara noastră o comunitate redusă de co-etnici, s-au concentrat pe agresiuni mediatice privind „dreptul istoric” al Bulgariei asupra unor zone din componența României (Dobrogea, unele zone din nordul Dunării). Au editat

⁴³ SRI, *Cartea Albă a Securității, Vol. III*, 1958 – 1968, p. 131.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 329.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 96.

cărți, studii în acest sens, au prezentat acest punct de vedere la congresele mondiale de istorie și la alte manifestări științifice internaționale, la care trimiteau delegații numeroase. Punctul cel mai înalt al acestei campanii antiromânești s-a înregistrat la mijlocul anilor 1980, când ministru al culturii la Sofia era fiica lui Todor Jivkov.

În rândul celorlaltor minorități naționale nu s-au semnalat probleme deosebite, comunitățile germană și evreiască diminunându-se consistent prin emigrările de după 1970.

Securitatea, atât cea internă cât și cea externă, a avut prioritar în atenție acțiunile naționalist-iredentiste și revizioniste antiromânești. Direcția I-a Informații Interne avea un serviciu pentru identificarea și supravegherea informativă a persoanelor cu concepții naționalist-șovine, iredentiste din rândul naționalităților conlocuitoare, Contraspionajul, inclusiv cel împotriva unor țări socialiste vecine, viza depistarea acțiunilor de această factură ale serviciilor de spionaj, iar Centrul de Informații Externe monitoriza acțiunile iredentiste și revizioniste antiromânești din străinătate.

♦ Decembrie 1989, când regimul Ceaușescu a fost înlăturat violent și cu multiplă implicare externă – sovietică, maghiară, sârbă etc. – acest proces a avut și componentă revizionistă. Cercurile antiromânești ungare au încercat să folosească momentul pentru redobândirea Transilvaniei (detalii am prezentat în revista *Vitralii – Lumini și umbre* nr. 50, pp. 46-50).

♦ Perioada post-decembristă de trecere la organizarea democratică a României a fost marcată de anarhism și extremism, de contestare violentă în stradă a puterii provizorii.

În acest context, în mai multe zone din Transilvania, începutul anului 1990 a fost marcat de o bruscă recrudescență în rândul minorității maghiare a sentimentelor naționalist-șovine și iredentiste. Pe acest fond, au fost provocate evenimentele extremiste, violente de la Târgu Mureș, care au reprezentat o nouă tentativă nereușită de segregare teritorială a Transilvaniei (am prezentat o analiză pe larg în nr. 51 al revistei noastre).

Nici în aceasă fază, persoane de etnie bulgară sau din rândul altor minorități naționale nu s-au relevat cu activități extremiste semnificative de factură etnică.

Față de noile riscuri și amenințări de factură iredentist-revizionistă, Constituția României din 1991 a venit cu unele reglementări clare: art. 1 – România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil; art. 3:

Teritoriul României este inalienabil; art. 4 (1): România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, naționalitate... ; art. 32 (3): Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale sunt garantate.

În același timp, Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României a inclus între amenințările la adresa siguranței României: a) planurile și acțiunile care au ca scop direct sau indirect suprimarea sau știrbirea suveranității, unității, independenței sau indivizibilității statului român; h) inițierea, organizarea, săvârșirea sau sprijinirea în orice mod a acțiunilor ... rasiste, antisemite, revizioniste, separatiste care pot pune în pericol sub orice formă unitatea, integritatea teritorială a României, precum și incitarea la fapte ce pot periclita ordinea statului de drept; l) inițierea sau constituirea de organizații sau grupări ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a acestora, în scopul desfășurării vreunora din activitățile enumerate la lit. a) – k).

(*va urma*)

Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

ATITUDINI

SUB SEMNUL ADEVĂRULUI

La finalul anului 2019, regizorul Tudor Giurgiu, care și-a manifestat intenția de a realiza un film artistic bazat pe evenimentele ce s-au petrecut la Sibiu în decembrie 1989, a avut întâlniri cu reprezentanți ai structurilor sibiene ale asociațiilor rezerviștilor din M.I. și S.R.I. pentru a obține informații reale referitoare la [acele](#) evenimente.

Regizorul și-a exprimat dorința de a discuta și cu mine, pentru că aflase situația dramatică prin care trecusem în acele momente. Am fost de acord și în acest context am avut mai multe întâlniri cu ocazia cărora regizorul, însoțit de asistenta sa, a realizat baza documentării. I-am relatat cu lux de amănunte experiența prin care am fost nevoit să trec în acele momente dramatice. Am rememorat și am relatat (cu retrăirea emoțiilor pe care nu le-am putut evita), cele patru ore petrecute la locul de muncă sub asediul armamentului de toate categoriile folosit împotriva noastră de militari ai M.Ap.N. sub comanda lt. col. Dragomir Aurel, timp în care ne țărăm pe burtă în sediile noastre (Miliție și Securitate) pentru a ne feri de efectele loviturilor de AG 7, mitraliere de calibre diferite, inclusiv de pe blindate de luptă, armament individual, folosite de militarii M.Ap.N. fără discernământ, dar cu o îndârjire demnă de o situație de „teatru de operațiuni din Afganistan”. Am rememorat ecourile zgometelor provenite de la proiectile, efectele acestora asupra ferestrelor, pereților, ale țevilor de termoficare care plesneau și împrășcau în jur în amestec cu moloz, timp în care noi, a căror singură „vină” era că aparțineam Ministerului de Interne, căutam cu disperare un colț în care să ne adăpostim de consecințele acestui asalt.

Am rememorat, de asemenea, momentele dramatice ale modului inuman în care colegii noștri de la Miliție, în încercarea de a scăpa de furia maselor dezlanțuite, au căutat adăpost în curtea U.M. 01512 Sibiu, încercând să sară peste gardul acestei unități, momente în care au fost împușcați mortal sau, în cazuri mai „fericite”, dezbrăcați de haine, bătuți, umiliți și deposeați de bunurile personale de către militarii acestei unități.

Am relatat și momentele relelor tratamente la care am fost supuși pe durata detenției ilegale în bazinul de înot al unității militare, lipsa asistenței medicale, maltratarea continuă, precum și episoade din această perioadă –

introducerea în bazin a unor persoane civile reținute în oraș ca fiind pseudo-teroriști și care au realizat provocări și au creat situații suplimentare de risc prin busculade sau chiar tentative de a scăpa de reținerea ilegală (situația unui fost mecanic ce prezenta labilități psihice și care a fost împușcat mortal cu această ocazie), precum și atitudinea unor „noi conducători” ai structurilor de aplicare a legii nou create – gl. Suceavă și procurorul Socaciu, cei care se ocupau cu „anchetarea” noastră.

Tot pentru documentare, i-am oferit regizorului Tudor Giurgiu și unele lucrări ce au apărut despre evenimente: „*Adevăruri incomode*”, editată de A.C.M.R.R. din S.R.I., „*Noi am fost teroriști*”, autor Vasile Constantin, „*Să nu uităm*”, autor col. (r) Neculae Tudosoiu, „*Sibiu în Revoluția din Decembrie 1989*”, autor col. M.Ap.N. Paul Abrudan, editor Casa Armatei Sibiu, 1990. Cu ocazia premierei de gală de la Sibiu, regizorul a precizat că materialele invocate mai sus i-au fost utile în realizarea filmului.

I-am intermediat legătura cu persoane civile reținute în bazin alături de noi (ex. Bleahu și Chircă – în evenimente fiul său de câteva luni a fost împușcat mortal în mod accidental, iar soția a fost rănită) și cu Cristian Ion, primul care a efectuat filmări din acea perioadă la Sibiu în care puteau fi văzute urmările dezastrului creat de armată. Aceste date și elemente pe care le-am prezentat au fost folosite de regizor în realizarea filmului „Libertate”.

Înainte de 22 decembrie 2022, am avut plăcuta surpriză ca, alături de colegi rezerviști din filialele locale ale Asociațiilor M.I. și S.R.I., să particip în calitate de invitat al regizorului Tudor Giurgiu la vizionarea primei forme a filmului „Libertate” care a avut loc la Centrul Cultural „Ion Besoiu” din Sibiu.

În sală se aflau cca. 400 persoane, în majoritate tineri care nu au trăit momentele din decembrie 1989. După vizionare, Tudor Giurgiu a inițiat un dialog cu spectatorii despre filmul în care pentru prima dată se spunea cu subiect și predicat că la Sibiu armata a folosit armamentul și a omorât și rănit oameni nevinovați.

În luna iunie 2023, la Festivalul Internațional de Film „Transilvania” de la Cluj, la Opera Maghiară a avut loc premiera filmului, cu participarea tuturor actorilor din distribuție și a staff-ului tehnic. Am avut din nou onoarea să fiu invitat, împreună rezerviști ai A.C.M.R.R. din S.R.I. filiala Cluj-Napoca. În sală, așa cum era de așteptat, din cei aproximativ 800 de spectatori majoritatea erau tineri, născuți după decembrie 1989, dar dornici să afle adevărul despre evenimente – dacă Securitatea a fost implicată, dacă armata a tras în populație.

Filmul a câștigat premiul publicului pentru cel mai popular film românesc și a fost prezentat și în cadrul Festivalului Internațional de Film de la Sarajevo, obținând Premiul Confederației Internaționale a Cinematografelor de Artă.

În data de 28 septembrie a.c. a avut loc la Sibiu premiera de gală a peliculei, ocazie cu care au fost prezenți și actori din distribuția filmului. A mai fost prezent și rectorul Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” Sibiu (fosta școală militară de ofițeri activi a M.Ap.N.). În cadrul dialogului pe care regizorul l-a avut cu spectatorii (majoritatea tineri), a răspuns și la întrebările ce i-au fost adresate, ex.: cum a fost posibil ca asemenea evenimente să se petreacă la Sibiu? Cine au fost cei din avionul Rombac care au aterizat la data de 20 decembrie 1989 la Sibiu și ce rol au avut în evenimentele din acea perioadă?

Tudor Giurgiu a subliniat în acest context că nici până în prezent nu s-au stabilit vinovățiile, iar ~~Justiția tergiversează acest proces. nu a făcut altceva decât să escamoteze adevărul și să protejeze Armata de eventuale culpabilizări.~~ A mai precizat că speră ca într-un viitor apropiat să fie trași la răspundere adevărații responsabili.

În loc de concluzii:

Deși în film, din motive lesne de înțeles, nu se fac referiri directe la instituția Securității (personajele fiind doar cadre de miliție), personajul principal este căpitanul Viorel Stănese, interpretat de un actor craiovean. În rolul său au fost incluse multe din trăirile și suferințele pe care le-am relatat regizorului. După premieră am realizat o întâlnire cu acest actor și am discutat despre situațiile în care m-am aflat.

Șefii de atunci ai U.M. 01512 Sibiu (lt. col. Dragomir Aurel și col. Irimescu Milan) sunt prezentați cu inițialele numelor, iar col. Moise, care a tras și împușcat cadre de miliție, este prezentat cu numele real.

În cadrul discuțiilor pe care le-am avut cu regizorul filmului, acesta mi-a mulțumit pentru sprijinul acordat la documentare. Sunt adresate mulțumiri (inclusiv pe genericul filmului) asociațiilor rezerviștilor M.I. și S.R.I., filialele din Sibiu.

Col. (r) Viorel-Mircea Sârbu

MI-E DOR DE „OCAUA LUI CUZA”

De curând a văzut lumina tiparului o carte despre domnia tulburătoare a lui Alexandru Ioan Cuza, primul domnitor al României moderne. Aceasta este rezultatul studiilor și cercetărilor istorice efectuate de autorul acestor rânduri pe parcursul a 30 de ani învățuți în lumini și umbre. Prezentul studiu s-a născut din nevoia de a completa, fără ură și părtinire, datele și informațiile referitoare la luminile tulburătoarei sale domnii.

*

După câtă carte-am învățat în liceu și-n facultate, pentru mine Alexandru Ioan Cuza a fost și va rămâne arhitectul providențial al statului român modern, numit pe bună dreptate „*România*”, a cărei valoare etno-spirituală crește odată cu trecerea anilor. Cuza n-a venit în vatra neamului adus de valuri sau vânturi pentru a rezolva prin forță sau persuasiune așa-numita „*problemă europeană*” în care românii erau jucați la ruleta istoriei de către imperii hrăpărețe, regate flămânde și „cai troieni”.

Alexandru Ioan Cuza a fost „omul pământului”, crescând și pășind cu curaj, înțelepciune și precauție în acerba confruntare pentru renașterea identității și refacerea unității naționale a neamului său. El s-a autodefinit „*domn și român*”, arătând că n-a cruțat „osteneala” și a întrebuițat „*toată răbdarea, toată prudența și toată moderațiunea neapărat necesare pentru consolidarea edificiului naționalității române*”. De numele și personalitatea lui se leagă impunerea numelui neamului – „*Român*” – și al statului – „*România*” – în diplomația Marilor Puteri europene, conferind dublă semnificație zilei de 24 ianuarie: ziua unirii celor două Principate românești, Moldova și Valahia, precum și denumirea oficială a statului român. De numele lui a fost legată alegerea orașului București drept capitală a statului român, un stat de necesitate istorică, însă care a cuprins între hotarele sale doar o parte a vetrei Daciei getice.

Fondarea statului român modern, în care românii din afara arcului carpatic au pus Marile Puteri ale vremii „în fața faptului împlinit”, a constituit un act de dreptate istorică pentru neamul românesc, creând cadrul pentru realizarea prin cuget și faptă, când va sosi sorocul, a proiectului *Daciei Mari*.

Numele lui Alexandru Ioan Cuza a străpuns bariera istoriei odată cu izbucnirea revoluției de la 1848 în Moldova, apoi cu ocazia reunirii în cuget și

simțiri a simbolurilor gloriei neamului românesc, la Blaj, în inima Ardealului, în ziua de 3 mai 1848. Acolo, pe „Câmpia Libertății”, el a văzut ce înseamnă „adunarea norodului”, ce semnificație are aceasta în mobilizarea energiilor națiunii române necesare obținerii de drepturi și libertăți cetățenești de la o putere politică bazată pe minciună și pe forța armelor. Acolo i-a cunoscut cu siguranță pe corifeii români ardeleni și români munteni supranumiți „*intelențele nației*”. Cu regret va fi aflat lipsa a doi revoluționari aprigi, respectiv bănățeanul Eftimie Murgu și munteanul Nicolae Bălcescu, împiedicați de autoritățile vremii să participe la marele sfat național de la Blaj. Lecția Blajului i-a produs o puternică impresie lui Alexandru Ioan Cuza, care va folosi, după ce va ajunge domnitorul țării românilor, idei din gândirea corifeilor români ardeleni privind actul de guvernare al unui popor însetat de dreptate socială și libertate politică.

Alături de Vasile Alecsandri și de alți revoluționari români de pe întreaga vatră a neamului, Alexandru Ioan Cuza a fost martor la războiul pentru numele statului român modern, între denumirea „*Dacia*” și cea de „*România*”, înainte de revoluția pașoptistă, precum și părtaș la plămădirea numelui statului român în vâltoarea revoluției pașoptiste, având de ales între denumirile „*Dacia*”, „*România*”, „*Daco-Romania*”, „*Daco-România*” sau „*România Austriacă Mare*”. El a optat pentru numele ancestral „*România*” - un stat al românilor („al băștinașilor”), independent, suveran, deși în toiul revoluției pașoptiste Rusia îi înbiase pe români „*cu un regat al României până la Tisa, sub protecțiunea sa și sub un vicerege rus*”, care „*ar cuprinde cam întreaga Dacie veche*”.

Întregul proces de făurire a statului român modern s-a desfășurat pe fondul unui „război informațional” între Marile Puteri europene, preocupate din interes ocult de „*problema românească*”. Drept urmare, pe suportul „*Poștei și Telegrafului*”, Alexandru Ioan Cuza a fondat sistemul informativ al statului român, care a contribuit la susținerea nevoii de informare, dar și la susținerea „războiului informațional” pe care statul român a fost obligat să-l poarte cu Marile Puteri ostile. El s-a trezit în fața unei stări interne precare, dar deosebit de complexe și nesigure, pe care n-o anticipase, dar pe care a trebuit să o rezolve cu forțe proprii, prin crearea, în scurt timp, a unei *agenturi interne*, atașate Domnitorului țării. Cea mai mai grea s-a dovedit lupta cu așa-zisii „supuși străini” lăsați „moștenire” statului român după războiul Crimeii.

Pentru a stârpi corupția și mita, „moștenite de la fanarioți”, el a adunat informații „direct de la surse”, chiar prin informare personală. Astfel, pe mulți nemernici și netrebnci i-a prins cu „ocaua mică”, numită de popor „ocaua lui Cuza”, după care tânjește și astăzi „talpa țării”. Prin sistemul informativ creat, statul român a reușit să pătrundă în circuitul internațional al *Telegrafului*, spărgând blocada informațională și impunând puterilor europene ostile, în special Austriei, numele de „România”.

Pentru actul de guvernare a țării, Alexandru Ioan Cuza a adus în preajma sa strălucite minți ieșite din revoluția pașoptistă. Una dintre acestea a fost Mihail Kogălniceanu, artizanul reformelor necesare întăririi fundației statului român. Acesta a fost un patriot, iubitor de neam și țară, care a afirmat că „N-aș schimba săraca Moldova nici pentru întiul tron din lume”. Calitățile sale personale, respectiv cultura vastă, puterea de muncă și talentul oratoric l-au ajutat să se afirme ca unul dintre cei mai de seamă oratori ai țării, fiind numit de către Timotei Cipariu „Demostene al românilor”. Numele lui a fost prezent în toate momentele importante din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza, însă, din cauza unor divergențe privind administrarea treburilor statului, precum și a intrigilor create de camarila din jurul lui „Vodă”, a fost demis din funcția de prim-ministru. Cu toate acestea, n-a participat la acțiunile „monstruoasei coaliții”, care l-a capturat, detronat și alungat din țară.

Alexandru Ioan Cuza a fost mentorul tainic al ideilor eminesciene privind edificarea României întregite. Copilul Mihail Eminovici avea 9 ani când a trăit, alături de consătenii săi din Ipotești, momentul unirii Moldovei cu Valahia. Ca un copil cu cuget de om matur și cu minte scânteietoare, la aflarea veștii alegerii lui Cuza ca domn al țării, el a sărbătorit acel moment istoric strigând «Ura! Trăiască Unirea!», împodobind gardul și pridvorul casei părintești cu „brad verde” și a „ghirlăndit” ferestrele cu stegulețe și flori de hârtie colorată.

Peste cinci ani, adică în anul 1864, adolescentul Mihail, în vârstă de 14 ani, l-a văzut de aproape pe domnitorul țării cu prilejul unei vizite pe care acesta a făcut-o în orașul Botoșani. Din acel moment, atât cât a putut și cât a priceput din cele citite, auzite, văzute, el a însoțit cu ochii minții și a parcurs cu cugetul faptele lui Cuza Vodă. Momentul „unirii-n cuget și simțiri” a fost întâlnirea „de taină” avută cu fostul domnitor alungat din țară și aflat în exil, când Alexandru Ioan Cuza a sugerat tainic direcțiile de acțiune ale luptei pentru întregire națională:

- realizarea consensului între români (exprimat prin voința adunării naționale sau a congresului, adică bună-înțelegere);
- unirea clădită pe înțelepciunea și forța etnospirituală a neamului (sub deviza „în unire e tăria”);
- asigurarea echilibrului organic de putere (bazat pe competențe, muncă și loialitate față de neam și țară).

Alexandru Ioan Cuza a trasat, din exil, liniile directoare ale luptei pentru unitate națională, iar la vârsta de 20 de ani, Mihai Eminescu, care avea o admirație nemărginită față de fostul Domnitor, a devenit stegarul luptei pentru realizarea unității naționale depline, adică pentru *România Întregită*. El l-a considerat unul dintre marii voievozi pe care i-au avut românii, alături de Ștefan cel Mare, Matei Basarab și Mihai Viteazul.

Alexandru Ioan Cuza este prototipul iubirii de neam și de țară. Pentru el, „România” era „o ființă de sine stătătoare”, „un produs al istoriei neamului românesc”, precum și „o manifestare a geniului popular”. De aceea, s-a consacrat cu întreaga sa ființă slujirii până la jertfa de sine a idealului unității naționale. Însă în timpul domniei sale, țara s-a aflat între teze și antiteze, adică între dragostea de țară a românilor patrioți și trădarea de țară a tagmei jefuitoare și „cailor troieni”. Curgerea veacurilor a arătat că „fidelitatea față de țară este sacră”. A rămas pe vecie în memoria socială mârșăvia unor militari privind trădarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Aceasta a fost, în fapt, trădare de țară, căci în loc de Domnitor român de viță bună, complotiștii au adus un domnitor străin de neam și de vatră. Acei trădători de țară n-au putut fi absolviți de vinovăție, oricâte canoane de drept juridic, moral sau politic au scotocit și au prezentat la judecata istoriei. Generații după generații i-au ținut minte și i-au pedepsit cu blesteme, ca pe biblicul Iuda.

Toți cei care s-au încumetat să scrie istoria faptelor lui Cuza Vodă nu au putut omite episodul blestemat și tragic al detronării lui prin complot și trădare. În această acțiune, pe care unii gânditori au numit-o „*revoluție*”, au fost angrenați „caii troieni” din mediul politic, precum și ofițeri din Armată (mai ales cu grade inferioare) și Poliție, momiți de capii conspirației, în frunte cu C. A. Rosetti, cu funcții mari în administrația statului. Conspiratorii au fost nevoiți să formeze așa-numita „*monstruoasă coaliție*” pentru a-l putea detrona, bazându-se în primul rând pe Batalionul 1 Vânători, care avea ca misiune „*paza domnească*”.

Astfel, Domnul țării, a fost arestat de ofițeri „de la Armată”, umilit de către militari complotiști, dus și ascuns la loc sigur, prezentat corpului diplomatic, apoi alungat din țară. Dintre Marile puteri europene numai Franța a

reacționat față de acel complot. Însă, Cuza Vodă a refuzat orice ajutor extern, spunând „*Niciodată nu voi face vărsare de sânge pentru a-mi recăpăta tronul*”. La Predeal, în punctul de frontieră, unde s-au oprit, pentru rezolvarea formalităților de trecere a frontierei, fostul Domnitor a văzut în odaia pichetului tabloul care reprezenta tăierea capului lui Mihai Viteazul. El le-a spus atunci soldaților ce-i dădeau onorul: „*Vedeți cum a fost trădat acest domn, așa m-ați trădat și voi. Să dea Dumnezeu într-o zi să spălați această pată de pe steagul vostru cu sângele vrășmașilor*”.

Lumea lui Cuza, cu luminile și umbrele sale, conține încă destule enigme pe care istoricii au încercat și încă mai încearcă să le descifreze. Între acestea se află „adevăruri sau neadevăruri” despre „*camarila*” și moralitatea lui Cuza („*bovnică*” Maria Obrenovici, Elena Doamna, soția lui, cei doi copii – Alexandru și Dimitrie), precum și despre cei care i-au rămas fideli până la moarte, dintre care la loc de cinste s-au aflat doi străini – belgianul Cezar Librecht, șeful serviciului secret, și francezul Balygot de Beyne, șeful cancelariei domnești.

Nu a trecut mult timp și alți „*cai troieni*” au încercat să distrugă cu ciomagul „*lumea lui Cuza*”, astfel:

- în aprilie 1866, la Iași, adepții curentului „*moldovenist*”, cu sprijinul Rusiei, au încercat să desfacă unirea celor două Principate; la salvarea României a fost martor și participant diaconul Ion Creangă;

- în august 1870, la Ploiești s-a produs o însăilare de răzmeriță, care a creat pentru câteva ore „*republica de la Ploiești*”, o „*republică podgoreană*”; martor și participant a fost Ion Luca Caragiale;

- revenirea la putere a marilor proprietari (moșierii), aflați sub tutelă străină, a generat distrugerea Legii rurale (reforma agrară) și izbucnirea unui șir de răscole în lumea satelor, care au culminat cu marea răscoală din anul 1907, înăbușită în sânge; și astăzi se poartă discuții privind numărul morților;

Însă „*lumea lui Cuza*” a reaprins dorința inteligențelor românești de rededeșteptare națională, în care s-au implicat atât oameni de stat, cât și istorici. Unul dintre aceștia a fost Spiru Haret, care a apărut în momentul în care națiunea română a avut neapărată nevoie de fii adevărați și de minți luminate. Generația lui, cu rădăcini puternice și trainice în generația pașoptistă, a asigurat legătura etno-spirituală între generația anului 1859 (generația statului român modern) și generația anului 1918 (generația României Mari).

Cel care l-a readus cu curaj și rigoare în memoria socială a fost Nicolae Iorga, devenit fără să știe dascăl de istorie pentru agenții Siguranței statului

român. Astfel, cu ocazia cursurilor de la Vălenii de Munte din vara anului 1908, el și-a încheiat seria lecțiilor analizând Epoca lui Cuza. El a afirmat cu curaj că „în Cuza se rezumă toată munca noastră de secole îndelungate și mai ales toată demnitatea și destoinicia neamului”.

Deci, Alexandru Ioan Cuza i-a chemat pe români să uite „luptele trecutului”, îndemnându-i să se unească „pe tărâm național”, unde se întâlneau „toate ambițiile, fără gelozie și fără ură”. România, dorită de generațiile trecute și înscrisă prin înțelepciune de generația lui Cuza Vodă în „datinile națiilor”, i-a dat puterea să reformeze, uneori de bună voie, alteori în forță, întregul sistem instituțional al statului român și să deschidă calea României spre modernitate. Pe Alexandru Ioan Cuza nu l-au răsturnat „greșelile personale”, ci „faptele sale mari”. El a lăsat istoriei și națiunii române dreptul de a-l judeca, fixând el însuși coordonatele acestei judecăți.

Astăzi, când România este mai mult ca oricând amenințată în înseși resursele existențiale, de satisfacție și de afirmare ale națiunii române, mi-a venit un dor:

Mi-e dor de „Ocaua lui Cuza”.

Col. (r) conf. univ. dr. Aurel V. David

COLȚUL MIZANTROPULUI

ÎNGRIJORĂRI ȘI SPERANȚE

Terifiante timpuri și-a creat omenirea! Acte de terorism și atrocități în Europa și Asia, unde sunt mitraliați cu o ură feroce grupuri de tineri, copiii și femeii, ca în cele mai negre episoade din istoria omenirii. În ultima vreme, asistăm și la recrudescența unui fenomen, aparent inexplicabil, în Statele Unite, unde persoane înarmate cu automate intră în diverse centre aglomerate, omorând la întâmplare zeci de oameni. Ce se întâmplă cu lumea noastră? Oare acestea să fie convulsii care preced nașterea unei „lumi noi” despre care se tot vorbește în ultimul timp? Oare prin ce va excela această lume nouă? Este greu de anticipat, când societățile par bolnave, lipsite de norme și criterii de comportament, inclusiv de teama de pedeapsa divină. A dispărut Dumnezeu, Allah sau Iehova? Nu cred, dar acum pare că ura guvernează o perioadă însetată de sânge și umbrește orice urmă de umanitate, de luciditate, iar „câinii războiului” vor să rupă lanțurile.

Vedem cum ușor, ușor, actualul război dintre Israel și Hamas se dorește a fi „tras” de unele grupuri interesate spre imaginea unui așa-zis conflict între creștini și islam, pentru ca astfel să se mobilizeze la luptă întreaga lume musulmană. Oare acesta ar putea fi un sens ascuns al atitudinii președintelui turc, când a afirmat, distanțându-se clar de aliații săi din NATO, că Hamas, care a declanșat recente evenimente, nu este o grupare teroristă, ci una de eliberare – oare să-și fi adus aminte de terminologia sovietică despre „mișcările de eliberare de sub jugul imperialist”?... – și că Occidentul ar fi „răspunzător” pentru cele ce se întâmplă în Gaza?

Să nu uităm că ideea de a da o turnură religioasă actualului conflict poate fi foarte periculoasă pentru unele țări occidentale cu o importantă prezență a imigranților musulmani, care, nu cu multă vreme în urmă, au fost primiți cu brațele deschise și cu condiții speciale pentru a se instala și a se integra în societate, nu întotdeauna cu succesul scontat.

Nu este de mirare că asistăm acum la noi proteste și acte violente în toată Europa occidentală, unde a sporit și riscul unei recrudescențe a actelor de terorism în marile aglomerații, pentru ca numărul victimelor nevinovate să fie cât mai mare.

Nu sunt comentator politic, dar ceea ce consemnez aici mi se pare doar o problemă de bun-simț, dictat de un elementar instinct de conservare, instinct care se pare că s-a atrofiat la unii din marii potențați ai lumii. Celebru filozof german al secolului XX, Karl Jaspers, a afirmat prin anii '60: *„Nu există o lege a istoriei care să determine în întregime mersul evenimentelor. Viitorul depinde doar de responsabilitatea deciziilor și de faptele oamenilor”*.

Trebuie să sperăm că guvernării noastre vor găsi înțelepciunea de a manevra cu cât mai multă dibăcie și luciditate corabia țării pe aceste ape care se arată tot mai învolburate și primejdioase. Nu suntem o mare putere și nu putem avea un rol decisiv în aceste conflicte, tot ce este important este să ferim poporul nostru de tragediile la care asistăm acum.

Din fericire, la noi este pace, iar preocuparea recurentă a multor politicieni pare să fie pe moment împăcarea prea multor „capre” (economia, Bruxelles-ul, alegerile de anul viitor, printre altele) cu prea puține „verze” (resursele românilor). Sper doar și, ca un Mizantrop ce mă aflu, urez cititorilor să găsească în ei și în cei apropiați resursele de sănătate și optimism pentru a depăși aceste momente și vremuri dificile.

Un an mai bun tuturor!

Col. (r) Hagop Hairabetian

ÎN SPRIJINUL CULTURII DE SECURITATE

ARTA CULEGERII INFORMAȚIILOR: ÎNTRE TRADIȚIE ȘI EVOLUȚIE TEHNOLOGICĂ

Motto: „În prezent, cel care are o viziune adevărată nu este un spion de elită și cu atât mai puțin un satelit impersonal, ci acea persoană pregătită să înțeleagă substanța unor fenomene – un analist”. Gregory F. Treverton¹

Încă din cele mai vechi timpuri, liderii au avut nevoie de informații strategice despre adversarii lor, astfel că spionajul a fost un instrument utilizat frecvent de-a lungul istoriei. Fie că vorbim despre antichitate, când marile civilizații își asigurau supraviețuirea cu ajutorul informațiilor referitoare la puterea și apărarea militară a inamicilor, despre perioada medievală, când Biserica folosea agenții de spionaj pentru a suprima disidența, sau despre spionajul contemporan, observăm că activitatea de culegere a informațiilor și-a menținut în permanență rolul crucial pentru asigurarea securității.

Inteligența artificială, *Big Data*, *cloud computingul* și Internetul au determinat schimbări fără precedent în procesul de culegere, stocare și prelucrare a informațiilor, influențând ciclul de *intelligence* de la etapa de culegere a datelor până la cea de analiză și diseminare. Spionajul a cunoscut o transformare profundă, evoluând treptat de la un instrument utilizat pentru a asigura victoria pe câmpul de luptă, prin obținerea informațiilor politice și militare, la un mijloc pentru protejarea securității statelor, extinzându-și raza de acțiune și în domenii care, anterior, nu prezentau interes.

Lumea contemporană se confruntă cu schimbări profunde, tehnologice, politice, dar și economice, fiind necesară o schimbare de paradigmă în domeniul *intelligence*, atât prin prisma oportunităților generate de noile descoperiri tehnico-științifice, cât și prin prisma provocărilor pe care acestea le implică. Comunitățile de informații sunt nevoite să se adapteze rapid la noile realități și să coopereze pentru a putea contracara amenințări tot mai diversificate și nu întotdeauna perceptibile, provenite din direcții dificil de anticipat.

---

¹ Gregory F. („Greg”) Treverton a fost președintele Consiliului Național de Informații al SUA în perioada 2014-2017 și vicepreședinte între 1993-1995. Este, de asemenea, profesor la Universitatea din California de Sud.

Secvențe dintr-o altă epocă

Să ne întoarcem puțin în timp. Nu foarte mult. Să spunem 40 de ani. Suntem, așadar, în anul 1983. În cărțile de istorie a informaticii, 1 ianuarie 1983 este considerată data de naștere a internetului. Atunci, ARPANET (*Advanced Research Projects Agency Network*), o rețea de computere imaginată pentru Departamentul Apărării al S.U.A. de părintele informaticii americane, C.R. Licklider², schimba metoda de comunicare inter-calculatoare în TCP/IP (acronim de la *Transmission Control Protocol/ Internet Protocol*). Printre marile inovații ale anului 1983 se remarcă și *IBM Personal Computer XT* – a doua generație de computere personale IBM. De asemenea, sistemul de poziționare globală, GPS, inițiat la începutul anilor '70, devenea accesibil publicului larg.

Suntem în plin Război Rece. Președintele S.U.A., Ronald Reagan, propune Inițiativa de Apărare Strategică, prin intermediul căreia se dezvoltă tehnologiile de interceptare a rachetelor inamice. Televiziunile și ziarele numesc pompos acest plan „*Star Wars*” (Războiul Stelelor).

Atunci...

Să ne imaginăm că în toamna anului 1983 în vizorul serviciului secret intra un individ „interesant” din punct de vedere operativ. Motivele pot fi multiple. Ce face, în anul 1983, serviciul secret, pentru a culege informații despre acest individ? În primul rând, organizează și desfășoară forțe umane consistente. Munca de teren este elementară și obligatorie. Serviciul de informații trebuie să aflu totul despre trecutul suspectului, motiv pentru care dispune investigații complexe în legătură cu locul unde a copilărit, unde a învățat, ce performanțe a obținut, situația familială, surse de venituri, cercul apropiat de relații, vicii, pasiuni, aspirații și preocupări prezente. Un ofițer este implantat „sub acoperire” la locul de muncă al suspectului, unde, folosindu-se de diverse pretexte, culege informații din această zonă. Ofițerul care are în coordonare directă cazul trece la recrutarea de informatori/colaboratori pentru obținerea de date sensibile, de la chestiuni de budoar până la convingeri politice și credințe intime. În paralel, obiectivul este monitorizat prin filaj. Scopul acestei măsuri poate fi: cunoașterea felului de a trăi, de a se comporta,

---

² Joseph Carl Robnett Licklider, cunoscut și sub numele de J. C. R. sau „Lick”, a fost un psiholog și informatician american care este considerat a fi printre cele mai proeminente figuri din dezvoltarea informaticii și istoria generală a calculatoarelor.

cercul de relații, adrese vizitate etc. Toate aspectele cu relevanță operativă sunt documentate prin fotografiere și filmare. Iar dacă ipoteticul nostru suspect este, așa după cum spuneam la începutul acestui exercițiu de imaginație, cu adevărat interesant pentru serviciul secret, acesta din urmă va trimite o echipă de tehnicieni pentru plantarea de mijloace tehnice la domiciliul și la serviciul obiectivului. De asemenea, corespondența internă și externă a suspectului este interceptată. Toate informațiile obținute sunt evaluate, coroborate, analizate și interpretate, sunt extrase concluziile și anticipate posibilele moduri de evoluție a situației operative. În linii foarte mari, cu mici variațiuni de la un caz la altul, astfel se desfășura munca de urmărire informativă în anii '80, cam peste tot în lume. Aceasta presupunea, așadar, utilizarea de personal specializat, dotări logistice adecvate, tehnică sofisticată și o perioadă relativ întinsă de timp.

Și acum...

Să ne întoarcem în prezent. Terminăm anul 2023 și trecem în anul următor. De data aceasta, individul „interesant” pentru serviciile secrete este conectat din plin la „viața digitală”. Posedă PC, poate chiar laptop, și *smartphone*, precum și nelipsita tabletă. Personajul este, prin urmare, hiperactiv *online*, având conturi pe majoritatea rețelelor sociale. Își actualizează periodic profilul pe Facebook. „Dă” *like*-uri și *share*-uri la chestiunile care îi plac. Difuzează conștiincios fotografii cu el și prietenii săi. Postează pe net părerea lui despre o mulțime de lucruri, de la clasa politică la biserică și efectele încălzirii globale. În sfârșit, „dă” *check-in*-uri în locurile din oraș unde se află. De pe profilul său de Facebook aflăm unde s-a născut, unde a învățat, ce locuri de muncă a avut, unde trăiește acum, ce număr de telefon mobil și ce adresă de e-mail are. Știm cu lux de amănunte când și unde pleacă în vacanță, cu cine și ce face acolo. Însă, pe lângă deja banalul Facebook, individul nostru foarte conectat trebuie să aibă cont și pe Google+. Este o condiție impusă de folosirea gigantului online! Mai nou, vrei, nu vrei, Google+ se activează automat dacă folosești orice serviciu Google (Gmail, YouTube, Google Play etc.) care presupune un *user* și o parolă. De dragul imaginației, să spunem că *check*-urile de pe Facebook nu-i satisfac întrutotul nevoile de exhibiționism *online*: astfel, ne ține la curent cu viața sa socială și prin intermediul rețelei Foursquare. Iar lista sa de interese din diverse domenii (de la auto, la design interior) trebuie să fie clar definită undeva: pentru aceasta există serviciul *online* Pinterest. Între timp, ne mai spune una-alta, condensate, pe Twitter. Iar dacă tocmai s-a angajat

sau dacă își caută de lucru, trebuie neapărat să-și facă un cont pe LinkedIn (de unde aflăm competențele sale profesionale detaliate, într-un CV virtual complet). Presupunem că are canal de YouTube bine organizat, cu liste de clipuri preferate și chiar câteva înregistrări proprii. Camera performantă de la *smartphone* îl ademenește, pe lângă fotografiat, să filmeze constant, iar pentru clipurile mici, există noul serviciu de *upload video* de la Instagram. O concluzie se desprinde: individul nostru comun are o teribilă sete de comunicare. Astfel, folosește cel puțin două servicii de e-mail (cel mai probabil, Yahoo!Mail și Gmail), iar dacă are serviciu, se poate lăuda și cu o adresă de poștă electronică de birou. Serviciul de mesagerie instant de la Yahoo!, din veche obișnuință, se deschide automat, atunci când pornește PC-ul sau *ultrabook*-ul, însă omul nostru utilizează, desigur, și messengerul integrat din Facebook (care păstrează istoricul tuturor convorbirilor). În sfârșit, din când în când, face videoconferințe (cu rudele și prietenii) pe Skype. Și, pentru că telefonia mobilă costă bani, dar wi-fi gratuit găsește la toate barurile și terasele, comunică prin Viber și WhatsApp! Omul nostru este însă și adeptul cumpărăturilor și plăților online: magazinele virtuale oferă prețuri sensibil mai mici decât cele clasice. Prin urmare, presupunem că și-a achiziționat cel puțin o lucrare de dezvoltare personală de pe Amazon, cea mai nouă pereche de bascheți o are de pe eBay, iar în vacanța *ultra-all inclusive* din Antalya a plecat cu o ofertă smart de pe Booking.com.

Să ne imaginăm, acum, că dintr-un motiv întemeiat, individul care folosește toate programele și serviciile online enumerate mai sus devine „suspect” pentru serviciul secret. Cu aproximație, toate informațiile pe care ofițerii/agenții le culegeau în urma amplelor operațiuni de filaj, interceptare, ascultare, infiltrare etc. în anul 1983, se găsesc acum, în anul 2023, la îndemână, într-un singur mediu, cel digital. O precizare: multe dintre aceste informații sunt publice, iar cele confidențiale pot fi accesate imediat, cu ajutorul specialiștilor. Dar pentru operativitate și eficientizarea activității specifice, există și programe special concepute să culeagă instant toate datele cu relevanță operativă. Să exemplificăm.

În luna octombrie 1997, FBI a pus la punct un software pentru interceptarea e-mail-urilor, care a fost instalat pe serverele furnizorilor de servicii americane pentru Internet. Atunci când FBI are indicii că o anumită persoană desfășoară activități care intră sub incidența legii, se solicită un mandat judecătoresc. Pe baza acestuia, la *providerul* de internet al

„suspectului” se instala un calculator al FBI care monitoriza întreaga activitate pe internet a unei anumite adrese IP. În etapa următoare, se selectau numai mesajele prin e-mail, care erau stocate pe un dispozitiv extern. O dată la două zile, agenții FBI veneau la providerul de Internet și preluau datele astfel obținute. De atunci, au apărut sisteme mai performante, care sunt capabile să monitorizeze simultan un număr imens de adrese IP. Iar cel mai performant dintre toate este PRISM³ (SIGADUS – 984 XN), un program de supraveghere care colectează informațiile și datele marilor companii de internet (de la e-mailuri și *search*-uri, până la conversații *chat*, istoricul cumpărăturilor online și fotografii personale – cu alte cuvinte, tot ceea ce ai făcut vreodată pe internet, în ultimii șase ani!). De asemenea, colectează date de la marii operatori de telefonie mobilă din SUA.

Cum remodelează lumea serviciilor de informații inteligența artificială

Echilibrul de putere în lupta nevăzută dintre structurile de *intelligence* se schimbă. Pentru Occident este tot mai greu să desfășoare activități specifice în țări precum China, Iran sau Federația Rusă, dar devine mai ușor pentru serviciile de informații ale acestor state să spioneze restul lumii. Pe de altă parte, datele culese din surse umane (Humint) încep să devină costisitoare, în timp ce informațiile obținute din supravegherea comunicațiilor (SIGINT) sunt tot mai valoroase, ceea ce adâncește prăpastia dintre statele cu tehnologii specifice avansate (SUA, Marea Britanie, Franța, Israel, China sau Federația Rusă) și toți ceilalți. Expertiza tehnică, mai degrabă decât investigația umană, ar putea deține cheia succesului în viitoarele activități de *intelligence*.

Noile tehnologii digitale au revoluționat, pur și simplu, în ultimele două decenii, activitatea de *intelligence*. Aceste noi tehnologii au aplicabilitate aproape în toate structurile și compartimentele activității de informații, de la culegere, verificare, procesare, la difuzarea și stocarea produsului de *intelligence*. La fel și în domeniul monitorizării. Filajul tradițional a fost înlocuit în mare parte cu sistemele video și tehnologii în mișcare, manipulate de

---

³ Intr-o selecție de diapozitive dintr-o prezentare internă, NSA descrie programul PRISM. Acest program a implicat extragerea de metadate de internet direct de pe serverele de la nouă companii de internet lider din SUA. Partenerii NSA în acest program sunt: Microsoft (din 2007), Yahoo! (din 2008), Google (din 2009), facebook (din 2009), Paltalk (din 2009), YouTube (din 2010), Skype (din 2011), AOL (din 2011) și Apple (din 2012). Aceste diapozitive descriu suportul programului pentru colaborarea FBI „în aceeași zi”, procesul de atribuire a sarcinilor PRISM și fluxul de lucru operațional al programului.

la distanță, ceea ce protejează discreția acestui gen de monitorizare, și ale căror înregistrări redau mult mai fidel o situație din teren decât vechiul raport al grupei de filaj. Se pot urmări și studia mai bine și în timp real toate detaliile, se pot formula concluzii mult mai apropiate de situația din teren sau „câmpul tactic”, după expresia altora. Înregistrările se pot arhiva, ceea ce implică o altă bază de date deosebit de valoroasă pentru analiza de *intelligence*. Și o altă constatare, aproape că a devenit o regulă: țările care dispun de informaticieni de valoare au și servicii de *intelligence* performante.

Structura informatică poate deveni critică atunci când este atacată. Se practică și terorismul informatic. Prin urmare, noile tehnologii digitale au adus cu sine și noi provocări: sisteme eficiente de securitate informatică și informațională. Războiul între spioni și contraspioni a acaparat aproape în totalitate spațiul virtual. S-au modificat, de asemenea și o serie de acțiuni speciale, care până nu demult erau de resortul exclusiv al serviciilor de *intelligence*, ca de exemplu diversiunea, intoxicarea, dezinformarea, ca să dăm doar câteva exemple. Dacă astfel de acțiuni speciale pot fi clasificate ca fiind active, adică trecute în categoria agresiunilor la adresa securității naționale, regionale sau globale, înseamnă că trebuie să acceptăm și riposta. Adică acțiuni speciale de contradiversiune, contradezinformare, contraintoxicare. Așa se dezvoltă și dicționarul activităților de *intelligence*. Prin urmare, noile tehnologii au schimbat aproape total configurația frontului secret, ca și a modului de a purta un război. În locul războaielor clasice avem de-a face cu războaie mediatice, războaie informaționale, războaie informatice, războaie de rețea, războaie asimetrice etc.

Dar noua configurație a frontului secret a adus și o altă practică a *intelligence*-ului postmodern, și anume nevoia de externalizare a unor funcții. Fără a renunța la propriile analize și estimări de securitate, serviciile secrete ale SUA au făcut tot mai des apel în ultimul timp la institute private de analiză, cum este, de exemplu, Institutul Stratfor, condus de George Friedman. Se cunoaște foarte bine în opinia publică că renumitul analist politic al relațiilor internaționale și studiilor de securitate a fost agent al CIA. Și nu este singurul. De aici rezultă o altă provocare a *intelligence*-ului post modern și anume că foștii agenți de elită ai serviciilor secrete, odată retrași la pensie, își continuă activitatea la timona unor instituții civile care sprijină din plin activitatea serviciilor secrete. Acest aspect readuce în actualitate un principiu care circulă

în lumea serviciilor secrete și anume că „ofițerii de informații nu se retrag din activitate decât odată cu decesul lor”.

Externalizări se pot face și în alte domenii ale *intelligence*-ului, ca de exemplu în producerea de tehnologie și microtehnologie performantă sau pregătirea în institute specializate în diferite domenii cu aplicabilitate în *intelligence*. Greu de crezut că ofițerii informaticieni, care în întreaga lor activitate au contribuit la succesul unor operații de *intelligence* utilizând tehnologii performante, odată ieșiți la pensie vor sta cu mâinile încrucișate și se vor uita impasibil la tot ce se întâmplă în jurul lor.

Tehnologia cunoașterii - parte esențială a cercetării IA

Mașinile pot acționa adesea și reacționează ca oamenii numai dacă au și primesc informații abundente referitoare la tot ceea ce ne înconjoară pe noi toți. Inteligența artificială trebuie să aibă acces la obiecte, categorii, proprietăți și relații între ele pentru a implementa ingineria cunoașterii.

Inteligența artificială este cunoscută astăzi sub numele de *narrow AI* (sau *weak AI*), deoarece a fost gândită cu scopul de a îndeplini sarcini restrânse (recunoaștere facială, căutări pe internet sau conducerea unei mașini). Cu toate acestea, obiectivul pe termen lung al multor cercetători este de a crea *general AI* (AGI sau *strong AI*). În timp ce *narrow AI* poate depăși performanța omului, indiferent de sarcinile sale specifice, cum ar fi șahul, jocul GO sau rezolvarea unor ecuații matematice complexe, AGI ar avea în viitor capacitatea de a-l depăși pe om la aproape toate sarcinile cognitive. AGI mai este cunoscută și sub denumirea de inteligență generală artificială, este un sistem IA cu abilități cognitive umane generalizate, astfel încât atunci când îi este prezentată o sarcină necunoscută, are suficientă inteligență pentru a găsi o soluție.

Cercetările din domeniul inteligenței artificiale (IA) au demonstrat progrese tehnice semnificative în ultimii ani, mult mai repede decât se anticipase anterior. Din câte se pare, tendințele sunt că acest progres rapid va continua și chiar va accelera. Capacitățile existente în IA au un potențial semnificativ pentru securitatea națională. De exemplu, tehnologia de învățare a mașinilor existente ar putea permite un grad ridicat de automatizare în activitățile cu forță de muncă intensă, cum ar fi analiza imaginilor prin satelit și apărarea cibernetică. Cercetările viitoare în IA au potențialul de a oferi o tehnologie revoluționară pentru „securitatea națională”, la fel cum au fost armele nucleare, aeronavele, computerele și biotehnologia. Fiecare dintre aceste

tehnologii a produs schimbări semnificative în strategia, organizarea, prioritățile și resursele alocate comunității de securitate națională. Cercetările arată că progresele viitoare în IA vor avea cel puțin același impact.

Rapiditatea cu care se desfășoară cercetările în domeniul IA vor afecta securitatea națională, determinând schimbarea în trei domenii: superioritate militară, superioritate informațională și superioritate economică, iar până la implementarea lor în aceste domenii mai este doar un pas. Pentru superioritatea informației, element cheie pentru orice agenție sau serviciu de *intelligence*, IA va spori dramatic capacitățile pentru colectarea și analiza datelor, dar și crearea de date.

Se apreciază că analiștii de informații vor avea o muncă mult mai ușoară de acum încolo, cu ajutorul inteligenței artificiale. Un element care poate veni în sprijinul celor care operează în domeniu ar putea fi reprezentat de sisteme informatice care să funcționeze ca mecanisme automate de analiză a datelor publice. Astfel de produse informaționale nu pot avea la bază decât algoritmi de inteligență artificială, aceștia fiind singurele mecanisme capabile să asigure emiterea automată a unor decizii pe baza unor reguli care se adaptează permanent – prin învățare – la dinamicitatea și gradul mare de incertitudine al datelor de intrare.

Un alt aspect care merită subliniat. Inteligența artificială reduce semnificativ volumele de muncă ale analiștilor de *malware*, iar tehnologia din spatele acestor algoritmi se adaptează constant la evoluția vectorilor de atac. Cu toate acestea, inteligența artificială nu va înlocui prea curând specialiștii în securitate cibernetică, rolul lor fiind esențial în asigurarea unei detecții cât mai apropiate de 100%. Sistemele de inteligență artificială excelează la manipularea cantităților mari de informații. Algoritmii de învățare ai mașinilor îndeplinesc eficient sarcinile, iar cercetătorii din acest domeniu antrenează algoritmi și rețele neurale. Le alimentează cu date și le lasă să învețe din ele.

Spre exemplificare, Compania Primer a dezvoltat un sistem IA care vizează sporirea eficacității unui analist de informații la o agenție de spionaj. O primă misiune a analistului este să înțeleagă lumea din jurul lui, spune Sean Gourlei, fondatorul și directorul executiv Primer. Astfel, IA poate monitoriza fluxul de date și poate selecta evenimentele semnificative dintr-o regiune. IA creată de Primer se ocupă atât cu citirea informațiilor respective, cât și cu scrierea raportului și automatizarea proceselor. Cu alte cuvinte, tipul de sarcină intensivă pe care un birou ar aloca-o unui cercetător junior va fi preluată de

Primer. Astfel, analistul în loc să se confrunte cu un flux de sute de documente, are doar un proiect de raport pe care el îl poate edita în cele din urmă. Algoritmii de inteligență artificială creează versiunea inițială a unui raport și, spre deosebire de un om, nu obosește și nu va pierde detalii pe care a fost programat să le captureze.

Tehnologia Deepfake

Dacă luăm în considerare intențiile ostile ale diferitelor guverne privind folosirea IA în scop de manipulare, un exemplu elocvent este fenomenul *fake news*, folosit atât în plan intern, cât și internațional. Șeful Direcției Digitale din CIA a declarat în anul 2019, că „ne aflăm într-o bătălie existențială pentru adevăr în mediul digital... există un conflict digital în acest spațiu de confruntare”. Tot el a adăugat că „abia începem să înțelegem magnitudinea problemei”.

Deepfake-urile sunt medii sintetice, inclusiv audio, imagini sau videoclipuri, care au fost manipulate și modificate pentru a înfățișa în mod fals persoane care spun sau fac lucruri pe care de fapt nu le-au făcut niciodată.

Apariția *deepfakes* este o ilustrare concretă a creșterii exponențiale a inteligenței artificiale și a provocărilor pe care le ridică atât pentru guvernarea națională, cât și pentru cea internațională. Tehnologia *deepfake*, alimentată de inventarea, în 2014, a rețelelor generative adversariale (GAN) – un tip de cadru de învățare automată – are ca scop crearea de conținut nou prin confruntarea a două rețele neuronale una împotriva celeilalte în mod competitiv.

Până în 2018, GAN-urile au avansat până în punctul în care pot genera, de exemplu, imagini extrem de realiste ale unor persoane care nu au existat niciodată în realitate, scrie *The National*. În mai puțin de doi ani, aproape 15.000 de videoclipuri *deepfake* au fost identificate *online*, un procent alarmant de 96% dintre acestea intrând în categoria de conținut. Implicațiile sunt profunde, prezentând riscuri nu numai pentru viața privată a persoanelor, ci și pentru diverse sectoare, inclusiv pentru sănătate și securitate națională.

Accesibilitatea din ce în ce mai mare a inteligenței artificiale generative prezintă nu numai oportunități, ci și riscuri imense, inclusiv manipulări specifice la nivel individual.

Acest lucru ar trebui să servească drept semnal de alarmă pentru guverne, deoarece deschide ușa unor potențiale campanii de subversiune la scară largă și dă naștere unei noi forme de război – războiul cognitiv – în care opinia publică este înarmată pentru a influența politicile și a destabiliza

instituțiile publice. Inteligența artificială generativă și instrumente precum ChatGPT ar putea fi considerate în curând arme de înșelăciune în masă.

Previțiunea strategică, capacitatea de a prevedea și de a acționa în funcție de viitorul potențial ar trebui să devină o procedură standard pentru orice organizație angajată în guvernanta națională și globală.

Consiliul de Securitate al ONU s-a reunit pentru prima dată în luna iulie a.c. pentru a discuta despre potențialele amenințări pe care inteligența artificială le reprezintă pentru pacea și securitatea internațională. ONU abordează deja anumite aspecte ale acestei probleme, de exemplu, prin intermediul Grupului guvernamental de experți (GGE) privind armele autonome letale (LAWS).

Secretarul General al ONU și-a exprimat recent sprijinul pentru înființarea unei agenții pentru inteligența artificială, asemănătoare Agenției Internaționale pentru Energie Atomică.

O astfel de agenție, axată pe cunoaștere și înzestrată cu competențe de reglementare, ar putea spori coordonarea între inițiativele în plină expansiune în materie de IA la nivel mondial și ar putea promova guvernanta globală în acest domeniu. Totuși, pentru a reuși, ONU trebuie să depășească limitele cadrului interguvernamental tradițional și să includă comunitatea științifică, sectorul privat (principala sursă de inovații în materie de inteligență artificială) și societatea civilă în noi cadre de guvernanta, inclusiv parteneriate public-privat.

Aspecte ale utilizării IA în domeniul informațiilor de securitate

În era informațională, abundența de informații sugerează faptul că IA își găsește cele mai importante aplicații acolo unde există foarte multe informații de accesat, selectat și ordonat, în vederea exploatării, deci cât mai aproape de mediul informațional. Astfel, în *intelligence*, cea mai intensă utilizare a IA vizează etapa de culegere de informații.

IA își găsește un teren generos de aplicare în disciplinele tehnice de culegere de informații, inclusiv în exploatarea surselor deschise (OSINT), disciplină care a devenit preponderent tehnică după generalizarea mass media electronice în dauna presei tipărite. Aici, intervenția IA este ușor de intuit, este vorba despre super-motoare de căutare, detectare de tendințe și corelări între informații disparate, toate în timp record și în volume enorme de materiale informaționale (*big data*). În Statele Unite, comunitatea de *intelligence* a înființat sistemul numit *Open Source Enterprise*, destinat acoperirii volumului imens de informații disponibile în spațiul public, în diferite limbi, pe întreg globul.

Domeniul OSINT a fost înființat încă din anul 1941, după atacul de la Pearl Harbor, când a luat naștere în S.U.A. structura *Foreign Broadcast Monitoring Service* (FBMS), inițial subordonată Comisiei Federale pentru Comunicații.

- În domeniul Internetului, IA este utilizată în OSINT pentru explorarea tiparelor de trafic inclusiv în *Deep Web*, dincolo de posibilitățile rețelor neurale. Mai nou, față de rețelele neurale, unde sistemul/programul setează propriile ponderi statistice, programele de IA folosesc așa-numiții „algoritmi genetici”, inspirați din biologie, care evoluează secvențial așa cum evoluează organismele vii (dat fiind că acești algoritmi oferă o aplicabilitate mai largă, subiectul va fi tratat mai jos). De asemenea, nivelul *Deep Learning*, cunoscut și sub numele de „învățare ierarhică”, este un sub-domeniu din *machine learning* care folosește rețele neurale mari. *Deep Learning* a fost utilizat în aplicații de vedere computerizată, recunoașterea vorbirii, filtrarea rețelor de socializare și alte aplicații complexe, de multe ori cu rezultate superioare celor obținute de experți umani și mult mai repede.

- Între disciplinele tehnice de culegere de informații se numără și cercetarea radio/SIGINT, unde IA ajută operatorii să extragă informațiile necesare din aparentul haos al semnalelor din spectrul electromagnetic. O descriere a SIGINT este oferită de departamentul NSA/CSS (*National Security Agency/Central Security Service*) din Statele Unite, care arată că „SIGINT presupune colectarea informațiilor străine din sisteme de comunicații și informații și furnizarea acestora către beneficiarii guvernamentali americani, cum ar fi înalți oficiali civili și militari”, scopul acestei activități fiind de „protejare a trupelor, susținere a aliaților, combatere a terorismului, a criminalității internaționale și a traficului de droguri, susținere a negocierilor diplomatice și promovarea altor obiective naționale importante”.

Creșterea rolului și impactului acestui instrument de *intelligence* se datorează, în mare măsură, Revoluției Industriale 4.0, în care bariera dintre offline și online dispare, iar utilizarea tehnologiilor moderne revoluționează întregul concept de interconectare prin oferirea de soluții alternative „*wireless*” în detrimentul celor „cu fir”. În consecință, noi concepte descriu societatea puternic tehnologizată, între acestea numărându-se și acela de „Smart” („*Smart City*”, „*Smart Home*”, „*Smart Car*” etc.) care desemnează interconectarea prin semnale radio a diverselor dispozitive electronice. Spectrul radio, într-o lume tot mai digitalizată, reprezintă puntea de legătură dintre mediul real și cel virtual și totodată o verigă vulnerabilă.

În timp, progresul tehnologic a dus la apariția a două subdomenii ale SIGINT, respectiv ELINT (*Electronic Intelligence*) și COMINT (*Communications Intelligence*). Domeniul ELINT oferă cunoaștere pornind de la caracteristicile semnalelor electrice, reușind să determine inclusiv „modelul” echipamentului tehnic. Partea ofensivă a acestui domeniu este specifică războiului electronic (EW – *Electronic Warfare*), în care sunt derulate acțiuni de bruiere a semnalelor electrice „inamice” sau de reproducere a acestora în scopul creării fenomenului de „*Fog of War*”.

Agenția americană NSA utilizează IA în domeniul SIGINT pentru a identifica, înțelege și prefigura tipare de comportament al unui actor în spectrul electromagnetic. În acest fel, IA operează asupra informațiilor extrinseci privind undele electromagnetice emise de actori de interes, nu asupra informațiilor intrinseci, adică nu asupra conținutului informativ al comunicărilor. Programele de IA utilizate în SIGINT supraveghează spectrul electromagnetic și identifică anomalii de comportament, învață caracteristici comportamentale în spectrul electromagnetic valabile pentru diferite situații (schimbări doctrinare, crize, pregătire operații, mod de operare în operații de război electronic).

- O altă disciplină de culegere unde este utilizată IA este IMINT, respectiv informațiile provenite din imagini. IMINT este o disciplină de culegere tot mai importantă pentru *intelligence*, ca și pentru alte domenii ale vieții sociale, datorită dezvoltării și „democratizării” posibilităților tehnologice de captare de imagini de toate categoriile. În acest sub-domeniu, instituțiile americane au depus o muncă impresionantă pentru clasificarea a circa 14 milioane de imagini ale diferitelor obiecte, pe care le-au ordonat în 200.000 de categorii de obiecte. Acest „catalog de forme” constituie taxonomia bazei de date de referință în vederea identificării formelor prezente în imaginile de interes.

În această etapă a ciclului de *intelligence*, în alte discipline de culegere este mai puțin loc pentru aplicarea IA, întrucât nivelul de automatizare inferior IA rezolvă satisfăcător cerințele actuale. Un exemplu este exploatarea surselor umane, HUMINT, disciplină de culegere unde primează contactul direct cu sursa umană și aspectele psihologice.

- În ciuda progreselor tehnologice, HUMINT va continua să ocupe un rol esențial în obținerea de informații de către serviciile de *intelligence*, în vederea asigurării securității naționale. Planurile și intențiile adversarilor pot fi cunoscute doar prin recrutarea surselor umane. Accesul la informațiile stocate

digital este favorizat prin intermediul factorului uman. Și chiar după extragerea datelor există încă nevoia de a le interpreta și de a le încadra într-un context mai larg. Ființele umane sunt esențiale pentru toate procesele și operațiunile, indiferent dacă sunt publice sau private.

Senzorul tehnic nu are capacitatea de a rezona cu emoția umană, de a intuit/ fundamenta motivațiile ascunse în spatele unor afirmații, declarații sau acțiuni. Analistul – sau o capacitate analitică bazată pe inteligență artificială – poate să construiască cursuri de acțiune probabile în baza informațiilor de natură tehnică, dar fără acuratețea oferită de substratul uman al deciziei adversarului de a acționa și de a răspunde la întrebările: „cine?”, „ce?”, „când?”, „unde?” și „cum?”. Dialogul pe viu dintre ofiterul care culege informațiile și sursa sa este calea cea mai bună de colectare a informațiilor referitoare la intențiile inamicului. Etosul clasic al ofițerului care adună informații este cel al cuiva care știe cum să recruteze surse, cum să le controleze și cum să le pună întrebări.

Chiar și informațiile vehiculate sau stocate într-un mediu virtual necesită deseori intervenție umană pentru extragerea unor elemente specifice sau pentru interpretare și punere în context. Dincolo de aceasta, comunicarea în mediul online reprezintă o altă provocare căreia elementele HUMINT trebuie să îi facă față în identificarea indicatorilor privind amenințările de securitate, dincolo de procesarea tehnologică a informațiilor prin sisteme de inteligență artificială.

- O altă categorie de măsuri și operații bazate pe produse de *intelligence* care utilizează IA este activitatea de protecție a informațiilor, la nivelul de *cyber-security*, pentru detectarea, identificarea și tratarea riscurilor de compromitere a sistemelor computerizate proprii. Companii producătoare de *software* anti-virus folosesc de ani buni IA pentru detectarea de tipare și anomalii ce prevestesc atacuri cibernetice, iar o companie americană folosește IA (*natural language processing*) pentru a supraveghea continuu rețelele de socializare în vederea detectării pregătirilor unor atacuri cibernetice de către grupuri infracționale, sau pentru identificarea unor amenințări viitoare. De altfel, experții recomandă supravegherea activității *hackerilor* pe rețelele de socializare, pentru a ține pasul cu inventivitatea lor și pentru a înțelege din timp ce fel de atacuri sunt în pregătire, pentru contracararea imediată a atacurilor.

Pericolul major al folosirii IA în scopuri ostile este agravat de perspectiva ca sistemele IA să preia coordonarea unor procese care sunt deja automatizate. Iar dacă discutăm despre intenție ostilă, riscul cel mai mare este,

bineînțeles, nu de la hackeri individuali, ci de la guverne ostile, care dispun de resurse considerabile și se pot ascunde perfect în spatele anonimatului oferit de domeniul cibernetic. După unele opinii, singurul motiv pentru care IA poate nu a evoluat pe cât ar putea este faptul că metodele clasice încă funcționează mulțumitor, cu un raport convenabil preț/valoare.

Această trecere succintă prin gama de utilizări ale IA în informațiile de securitate aduce laolaltă fascinația domeniului *intelligence* și fascinația ciberneticii și aduce aminte de eforturile criptanalizatorilor englezi de la Bletchley Park pentru penetrarea codurilor mașinii naziste de cifrare *Enigma*. Survin, însă, complicații majore din cauza faptului că era informațională a democratizat informațiile, iar revoluția tehnologică a trimis viața cotidiană către viteze amețitoare în toate domeniile. În acest caz, responsabilitatea domeniului *intelligence* și a factorilor de decizie privind securitatea mediului informațional general al societății impune abordarea integrată a problematicii IA. Separarea activității din *intelligence*, atât de prețioasă tuturor operatorilor din acest domeniu, își pierde substanța.

Esența problemei este că agențiile care luptă pentru penetrarea informațiilor secrete ale adversarului ajung la concluzia că integritatea datelor (în sens larg) devine un sanctuar ce trebuie salvagardat la nivel mondial, pentru că reversul presupune consecințe greu de imaginat. Acțiunile de viciere a datelor includ „otrăvirea”, coruperea, falsificarea sau interzicerea accesului, iar mijloacele IA folosite în aceste scopuri cauzează o situație în care „adevărul” accesibil informațiilor guvernamentale poate fi diferit de „adevărul” datelor publice, ambele fiind, însă, în pericol de compromitere.

Viitorul spionajului într-o lume super-tehnologizată va fi unul în care agenții de informații vor folosi tehnologia pentru a colecta și analiza date într-un mod mai eficient decât oricând înainte. Acest lucru va permite agențiilor de informații să obțină o mai bună înțelegere a intențiilor și activităților adversarilor lor, ceea ce îi va ajuta să ia decizii mai bune cu privire la modul de a răspunde la aceste amenințări.

Drepturile omului, mai presus de noile tehnologii

Inteligența artificială ar putea stimula progresul științific, democratiza accesul la cunoștințe, îmbunătăți previziunea și prognoza strategică și crește capacitatea de procesare a volumelor masive de date. Însă, pentru a realiza pe

deplin acest potențial, trebuie să stabilim limite și să ne asigurăm că avantajele depășesc pericolele.

Limitele înseamnă reglementare. Orice soluție sau legislație trebuie să se bazeze pe respectarea drepturilor omului pentru a fi adecvată și pentru a pune oamenii în centrul dezvoltării noilor tehnologii.

Legile trebuie să impună evaluări ale amenințărilor la adresa drepturilor omului și ale efectelor sistemelor de inteligență artificială înainte, în timpul și după utilizare. În special atunci când statul utilizează tehnologii de IA, sunt necesare garanții de transparență, monitorizare independentă și acces la căi de atac eficiente.

Tehnologiile care nu pot fi utilizate în temeiul legislației internaționale privind drepturile omului trebuie interzise sau suspendate până la instituirea unor protecții adecvate.

Este necesară punerea în aplicare a reglementărilor și a garanțiilor deja existente în afaceri, cadrele pentru protecția datelor, legislația privind concurența și reglementările sectoriale specifice, cum ar fi cele pentru sănătate, tehnologie sau piețele financiare.

Toate companiile și sectoarele legate de tehnologiile emergente trebuie să își asume responsabilitatea pentru produsele pe care le lansează pe piață. În cele din urmă ar putea merita crearea unui organism consultativ internațional pentru tehnologiile cu risc ridicat.

Colonel (r) Liviu Găitan

NOTE DE LECTURĂ ȘI EVENIMENTE

AMY B. ZEGART: SPIONI, MINCIUNI ȘI ALGORITMI: ISTORIA ȘI VIITORUL INTELLIGENCE-ULUI AMERICAN

În noua sa carte, *Spioni, minciuni și algoritmi: istoria și viitorul intelligence-ului american*, savantul de la Universitatea Stanford, dna. prof. Amy B. Zegart analizează evoluția comunității de informații americane, felul în care tehnologia îi schimbă modul de funcționare și dificultățile de adaptare ale comunității la noile provocări.

Prof. Zegart ne împărtășește într-o manieră academică, analitică, foarte minuțios documentată și atent structurată, cunoștințele sale despre cele mai complexe provocări cu care se confruntă comunitatea de informații din SUA,

inclusiv modul în care noile tehnologii transformă fundamental capacitățile și viziunea serviciilor de informații tradiționale.

Noile pericole vin din partea tehnologiei, nu a teroriștilor, iar tehnologiile emergente, precum inteligența artificială și platformele de comunicare socială, impactează viteza de răspuns a agențiilor de *intelligence*.

Totodată, autoarea urmărește modul în care spionajul american a evoluat de-a lungul secolelor și care este miza viitorului său, pe măsură ce tehnologia se schimbă rapid și transformă toate aspectele guvernului și societății.

Spioni, minciuni și algoritmi: istoria și viitorul intelligence-ului american a fost lansată în luna februarie 2022, sub egida Editurii Universității Princeton, SUA. Este o carte cuprinzătoare despre trecutul, prezentul și viitorul *intelligence*-ului american, care se bazează pe mai bine de treizeci de ani de cercetare a activității serviciilor de informații americane și sute de interviuri cu actuali și foști oficiali ai serviciilor de informații.

Deși prof. Zegart a fost și membră a Consiliului Național de Securitate al SUA, oferind consultanță în domeniul *intelligence* atât factorilor decizionali, cât și oficialilor din comunitatea de informații, aceasta afirmă că este mai degrabă un vizitator al lumii secrete de *intelligence* și nu un locuitor al acesteia, considerându-se „*un antropolog ce observă culturile străine ale unui clan rar și secret format din oameni numiți ofițeri de informații*” (Zegart, 2022, p. 14). Prof. Zegart a studiat inclusiv influența pe care spionii fictivi au avut-o asupra americanilor, de la studenții din sala de clasă la eșaloanele superioare ale guvernului. Ideea acestei cărți i-a venit prof. Zegart în timp ce predă un curs despre agențiile americane de informații în teorie și practică la Universitatea din California, Los Angeles (UCLA), materializându-se abia în anul 2022, după o cercetare riguroasă, ce transpare și din paginile noii sale cărți. Cartea începe cu o analiză a crizei educaționale în domeniul *intelligence* din SUA, prof. Zegart argumentând că spionii fictivi modelează opinia publică și politicile de *intelligence*.

Majoritatea americanilor știu prea puține despre lumea secretă a *intelligence*-ului tocmai din cauză că nu au interacționat niciodată cu ea, însă Hollywoodul își face simțită prezența tot mai puternic, alimentând teorii ale conspirației și influențând factori decizionali, de la Curtea Supremă de Justiție la soldații de pe fronturile de luptă.

De asemenea, conform autoarei, criza educației în domeniul *intelligence* este provocată și de faptul că puțini profesori studiază sau predau *intelligence*, în principal din lipsa accesului la documentele clasificate, autentice, ceea ce îi

privează de suficiente resurse pentru realizarea unor cercetări consistente. Reluând conceptul de *spytainment* – divertismentul cu tematică de spionaj – , prof. Zegart susține că, în ciuda proliferării acestuia, mulți americani, inclusiv factori de decizie politică ai țării, știu puține despre comunitatea de informații din SUA și, adesea, interpretează în mod greșit ceea ce află în acest sens. Comunitatea de *intelligence* își continuă tradiția de a sta ascunsă de cetățeni, care cad pradă mult mai ușor *spytainment*-ului, deformându-și concepția despre spioni, acțiuni secrete sau clandestine și operațiuni secrete specifice.

De la prima apariție a lui James Bond în romanul lui Ian Fleming în 1953, până la emisiunile TV Homeland sau 24, desenele animate destinate copiilor, de pe site-ul CIA sau eroii-spioni din cărțile pentru adolescenți, *spytainment*-ul a acaparat societatea civilă în asemenea măsură încât cetățenii nu pot discerne realitatea de ficțiune și nici nu se mai pot îndepărta de efectele sale. *Spytainment*-ul a ajuns să înlocuiască educația și este „tot ce le-a mai rămas americanilor” în ceea ce privește cunoașterea în domeniul *intelligence* (Zegart, 2022, p. 22).

În *Spioni, minciuni și algoritmi: istoria și viitorul intelligence-ului american* este abordat și spionajul american, din secolul XVIII până în prezent, alături de o analiză minuțioasă a fundamentelor *intelligence*-ului, identificând-se tiparele recurente, evenimentele cheie și organizațiile din comunitatea de informații care au influențat modul în care *intelligence*-ul american funcționează în prezent.

Cartea explorează și felul în care este produsă analiza de *intelligence*, de ce este atât de dificil să analizezi informațiile și cum se ajunge la erori de analiză: de la atacul surpriză al Chinei în războiul din Coreea la rapoartele greșite referitoare la armele de distrugere în masă din Irak, identificând cauze comune, cele mai importante dintre acestea fiind numite de prof. Zegart „*cele șapte prejudecăți mortale sau capcanele cognitive*”, care pot duce chiar și cele mai inteligente minți în rătăcire.

În analiza de *intelligence*, un rol important îl deține și inteligența artificială, alături de noile tehnologii care vin în întâmpinarea analiștilor de informații, automatizând mare parte din activitatea acestora. Totodată, sunt puse în balanță avantajele și dezavantajele algoritmilor avansați de inteligență artificială, precum și aspecte de natură etică. Autoarea atrage atenția asupra necesității ca agențiile de informații să țină pasul cu evoluțiile tehnologice și cu noutățile din domeniu, fie ele algoritmi de AI, de codare sau decodare. În ceea ce privește algoritmi de criptare,

prof. Zegart este de părere că aceștia se aseamănă cu o sabie cu două tăișuri, oferind protecție informațiilor din ambele tabere. A identifica vulnerabilitățile algoritmilor de criptare sau a erorilor de codare, cu un pas înaintea adversarilor este vital pentru securitatea națională, în timp de criptarea a continuat să fie un joc furios de-a șoarecele și pisica (Zegart, 2022, p. 81).

În acest sens, aflăm că experții estimează că în termen de zece ani, calculatoarele cuantice vor putea decripta cele mai greu de decriptat coduri în prezent, China deja face investiții semnificative în acest domeniu, fiind urmată de cercetările realizate de Google, Microsoft și IBM.

Nici dezertorii ori agenții dubli nu sunt lăsați deoparte, fiind analizate motivele pentru care anumiți ofițeri de informații ajung să devină trădători, odată cu discutarea tehnicilor și metodelor de recrutare a spionilor sau de identificare a agenților dubli în era digitală.

Prof. Zegart ne oferă și o analiză a contraspionajului american modern, aceasta identificând și exemplificând cele trei provocări majore cu care se confruntă contraspionajul american: încrederea prea mare – care poate împiedica identificarea trădătorilor, încrederea prea mică – ce poate alimenta comportamentul de tip paranoid, în detrimentul scepticismului sănătos, precum și evoluțiile tehnologiei – care pot face loc noilor vulnerabilități și breșelor de securitate.

De asemenea, cartea *Spioni, minciuni și algoritmi: istoria și viitorul intelligence-ului american* oferă și o analiză a operațiunilor secrete, cu exemple din istoria recentă a SUA, alături de un exercițiu de dilemă morală analizată din mai multe perspective. Autoarea examinează și lumea controversată a controlului exercitat de Congres asupra activității serviciilor de informații americane, adâncindu-se și în dezbateri privind programul de interogatoriu și detenție al CIA, programul de interceptare fără mandat al Agenției Naționale de Securitate (NSA) – două dintre cele mai aprinse subiecte din istoria intelligence-ului american, din perspectiva controlului din partea Congresului. Lumea emergentă a amenințărilor nucleare la adresa securității naționale a SUA, modul în care agențiile americane de intelligence au estimat evoluția amenințărilor nucleare în trecut și factorii care influențează prezentul sunt supuși, de asemenea, analizei în această carte.

În opinia prof. Zegart, umanitatea se confruntă cu trei mari provocări existențiale de politică externă: pandemii globale, modificări climatice și anihilare nucleară. Datorită evoluțiilor tehnologice și a Internetului, a sateliților comerciali și a automatizării activității de analiză, intelligence-ul nuclear nu mai

este doar apanajul guvernelor, ci indivizi și organizații din afara guvernelor transformă modul în care activitățile nucleare ilicite sunt urmărite. Totodată, atunci când vine vorba despre detectarea amenințărilor nucleare de la o entitate străină, nu este suficient să ne bazăm doar pe inteligența artificială pentru a informa factorii decizionali, ci este absolut necesar să intervină filtrul analistului de informații, care să poată trage concluzii și să formuleze scenarii de acțiune.

Cartea abordează, în final, amenințările cibernetice, realizând o analiză a acestora din perspectiva definirii lor, a evoluției și a provocărilor cheie pe care le ridică. Astfel, aflăm că în multe privințe, spațiul cibernetic este cel mai bun câmp de luptă de tipul *cloak-and-dagger* (capă și spadă), unde actorii folosesc înșelăciunea, subterfugiul și tehnologiile avansate pentru furt, spionaj, război informațional și multe altele. Principalele amenințări cibernetice la adresa securității SUA vin din China, Rusia, Iran și Coreea de Nord, iar aceste amenințări piratează atât mașinile, cât și mințile, acesta fiind doar începutul.

Prof. Zegart este de părere că niciun set de amenințări nu s-a schimbat atât de repede și nu a provocat atât de mult comunitatea de *intelligence* americană, iar lipsa de autenticitate a materialelor fotovideo de tip *deepfake* poate fi imposibil de detectat cu ajutorul inteligenței artificiale. Comunitatea de *intelligence* americană se confruntă cu o eră digitală, care abundă în provocări, complexitate și diversitate. Fie că se dorește capturarea trădătorilor sau desfășurarea unei operațiuni secrete pentru a preveni sau contracara amenințări nucleare ori cibernetice, succesul ofițerilor de informații depinde de modul în care aceștia își adaptează abordarea într-o lume cu totul nouă și de felul în care reușesc să analizeze informațiile obținute din sursele deschise, colectate prin instrumente moderne de informatică cuantică și inteligență artificială.

Soluția propusă de prof. Zegart se referă la revenirea la fundamentele *intelligence*-ului și depolitizarea acestuia. Totodată, este esențială schimbarea paradigmei de gândire prin adaptarea la evoluțiile tehnologice, iar cartea Spioni, minciuni și algoritmi: istoria și viitorul *intelligence*-ului american reprezintă o resursă valoroasă pentru experții în domeniul *intelligence*.

recenzie de **Ana-Maria Surugiu***

---

* Doctorandă în cadrul Școlii Doctorale Limbi și Identități Culturale, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București, absolventă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București, specializarea engleză-italiană, și a Facultății de Relații Internaționale și Studii Europene, Universitatea Spiru Haret, București. Articolul a fost publicat și în <https://sri.ro/assets/files/publicatii/Buletin-SLI-nr.2-online.pdf>

CULTURA DE INTELLIGENCE IN MASS-MEDIA

1. Emisiunea „*De ce citim*”, din 7 octombrie 2023, realizată de scriitorul Flaviu George Predescu, difuzată pe **platformele online ale DC News și DC News TV**, l-a avut ca invitat pe col. (r) dr. Tiberiu Tănase, secretar al Departamentului de Istorie a Științei din cadrul Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (DIS-CRIFST) al Academiei Române.

După un prim sezon de 100 de emisiuni dedicate exclusiv literaturii române, emisiunea a trecut la un nou format, scriitorul Flaviu George Predescu având în fiecare emisiune un invitat diferit, din domenii precum: literatură, psihologie, istorie, teologie științe politice sau drept.

Dialogul dintre cei doi a scos în evidență rolul important pe care îl are studiul informațiilor în general și interpretarea acestora în diferite domenii de activitate și circumstanțe. S-a arătat pe această cale că activitatea de *intelligence* nu e strict legată doar de domeniul serviciilor de informații, ea având o largă aplicabilitate și la nivel economic, folosind competitivitatea prin studiul și interpretarea informațiilor astfel încât să permită organizațiilor să ia decizii mai bune și să acționeze în cunoștință de cauză.

S-a subliniat, totodată, că actualele programe educaționale ar trebui să cuprindă și teme specifice *intelligence*-ului tocmai datorită evoluției societății, dând posibilitatea integrării persoanelor din mediul civil și nu doar din cel militar, exemplificând cu metodele de studiu implementate în țări precum SUA, Anglia, Franța și Germania în facultăți de istorie, sociologie, jurnalism etc.

Emisiunea s-a dorit a fi un punct de plecare în înțelegerea necesității studierii *intelligence*-ului, studiul devenind un obiectiv strategic și cultural și pentru cei din mediul civil, pregătind noile generații spre o abordare analitică a diferitelor situații și încercând, pe cât posibil, evitarea manipulării atât de actuală zilelor noastre. (Loredana Vrâncianu)

2. **Agencia de știri on-line MagnaNews** a difuzat la 09 noiembrie 2023 un interviu cu colegul nostru col. (r) dr. Tiberiu Tănase intitulat „De unde au venit conflictele din Orientul Îndepărtat”. Emisiunea poate fi urmărită la adresa <https://magnanews.ro/2023/11/video-profesorul-tiberiu-tanase-de-unde-au-venit-conflictele-din-orientul-indepartat/>

„Paginile Literare” cuprind contribuții ale membrilor ACMRR și ale veteranilor din serviciile de informații care au preocupări și prezențe publicistice în acest domeniu.

MIRCEA DORIN ISTRATE

PERPETUUM CĂLĂTOR

Pe Eminescu călător
Îl căutăm în cele stele,
Din vis făcut-a naltu-i zbor
Iar nouă, aripi pentru ele.

Pe Eminescu călător
Îl căutăm în doruri grele,
El în al inimii pridvor
Le-a tăinuit, acol' să-mi steie.

Pe Eminescu călător
Îl căutăm pe lac cu iele,
El vrăji făcut-a la izvor
Și-n apă pus-a praf de stele.

Pe Eminescu călător
Îl căutăm în cea iubire,
El înseamnă al nostru dor
Cu sâmbure de fericire.

Pe Eminescu călător
Îl osândim la veșnicie,
Ne fie vis și dor de dor
În scurta noastră viațuire.

Pe Eminescu călător
L-om dăltui în nemurire,
Ne fie-n veci rătăcitor
Și parte fie-ne-n iubire.

IOAN FLORIAN

RĂNIT DE RAZA LUNII

Rănit de raza lunii, plâng -
În câmp troienele mă înconjoară,
Urlete de lup tot mai aproape ning
Și, răstignit, îmi apăr visul să nu moară.

P
A
G
I
N
I
L
I
T
E
R
A
R
E

TABLOU DE IARNĂ

Ninge să ne-aducă aminte de alb,
Ninge să-mi aducă aminte de tine;
Parcă plutește-n aer un abur diafan,
Iar liniștea se-așterne peste mine.

Se sting pe rând și amintirile duioase,
Să lase loc uitării să inunde.
Aripi de îngerii se lasă-ncet pe case;
Doar Lupul singuratic se aude.

GEORGE VLAICU

DE-ASEARĂ

te-aștept
în pragul fiecărei înserări
să vii

nimic nu-ți voi spune
buzele noastre
vor mărturisi totul

de-aseară chiar
peste surâsul înghețat al răbdării
ninge fără oprire
cu speranțe mari
cât sărutările noastre

COSTICĂ DOGARU

CASETA AMINTIRILOR

chiar și vecinii m-au uitat!
răscolesc prin caseta amintirilor,
mă uit pe albume prăfuite
de aripa timpului necruțătoare.
sunt uimit cât de tânăr și
frumos... eram...
cu chip frumos
și ochi albaștri,
păr ondulat, sprâncene dese...
de ce, Doamne, ne strivești
când încă mai avem lumină-n
suflet?!

IOAN GRIGORAȘ

SĂRUTUL NOPTILOR DE IARNĂ

Un ceas târziu și tu mai ningi copilă
Pe colțul inimii ascunse-n piept,
Acolo am construit balcon la vilă,
Piscină cu etaj și te aștept.

Să-mi dai sărutul nopților uitate
Când enigmatic printre ele treci
Cu toate ne-ntâmplările și toate
Secundele în care nu-mi mai pleci.

Mai ningi în suflet cu zăpadă verde
Ca iernile să-mi treacă mai ușor,
Ca timpul să nu plângă de își pierde
Și depărtări și necuprins și dor.

La ceas târziu te caut și te strig
Înzăpezit, bolnav de amândoi,
Balada mea de iarnă și de frig
Să-și cânte anotimpul dintre noi.

MARIANA DAVID

LENTILA PERIFERICĂ

Mereu m-au fascinat
Ramurile.
Mai ales cele oglindite
În lac.

M-a intrigat
Imposibilitatea de a le atinge.
Am fost tot timpul
Pe malul celălalt.

Condamnat la iubire
Ca victimă, vinovat,
Martor, complice
Sau călău...

Drumul meu.

ȘTEFAN CEAUȘESCU TĂTULESCU

CARPAȚII

Carpații noștri-s brâu de piatră
Arc de triumf străbunilor eroi
Ne sunt statornică pavăză de vatră
Sub cer senin, arșiță, ger și ploi.
Cu păduri și flori îmbietoare
Și rădăcini în eternitate
Carpații noștri-s patrie și soare
Sub drapelul nostru pentru libertate.
Carpații noștri sunt săruturi de zăpezi
Și-ntregii țări înălțătorul dor
Visând mereu în noapte spre amiezi
Luminile de pace-n tricolor.
Carpații-s plaiul nostru mioritic
Martori ai zămislirii românești
În drumul milenar și mitic
Al nemuririi omenești.
Carpații noștri-s brâu de piatră
Arc de triumf străbunilor eroi
Ne sunt statornică pavăză de vatră
Sub cer senin, arșiță, ger și ploi.

GHEORGHE MICLE DE COPALNIC

DESCÂNTEC

Nu-ți mai călca pe zâmbet că te doare,
Nu mai fugi de tine, străino, că ți-e frig,
Mai bine prinde-ți vălul subțire de ninsoare
Și te oprește-n visuri albe când te strig.

Închide-n paranteze petale peste ochi
Cu tremur de felină răzvrătit.
Îți voi citi, frumoaso, descântul de deochi
Să-ntorc în arcul gurii surâsul risipit.

Când va-nflori bobocul matur în diamante
Și s-or desface tainic pupilele spre nori
Mă vei primi, iubito, ca pe-un parfum de plante
Ce te adoarme seara, apoi dispare-n zori.

ALEXANDRU ENE

DRUMUL CĂTRE AMINTIRI

Sunt trubadur al cronicilor scrise
Și cânt pe tonul scufundat în povestiri,
Pe ritmurile celor mai frumoase vise
Mărșăluind pe *drumul către amintiri*.

Aș vrea să-ntorc azi timpul înapoi,
Să-mi văd din nou copilăria-n derulare,
S-asculț poveștile de-atunci pe versuri noi,
Convins că viața-i o avere mare.

Chiar dacă azi nu se mai poate
Ca vremurile vechi să le trăim,
Am înțeles că omu-i ca o carte,
Pe care, uneori, n-o mai citim.

Să mă întorc din nou ar fi miraculos,
Pe drumul către amintiri,
Să-mi văd adolescența ca pe-un vis frumos,
Și să trăiesc momentul acestei întâlniri.

Aș da oricât să-ntorc privirea
Spre bucuria vieții-n povestiri,
Să mă-ntâlnesc din nou cu fericirea,
Pe drumul către amintiri.

THEODOR BORCAN

EMANCIPĂRI

S-au emancipat românii!
Au schimbat din mers macazul
Și-au plusat pe prețul pâinii
Cum că, ea, consumă gazul.

Covrigul, la rang mai mare,
Îl poți înșira pe ață
Fiind și gol, ... la fiecare
Prețul chiar îți face greață.

Mulți „experți” sunt la pupitru,

Aruncați de val – de hulă;
„Înțelepți, deștepți” – prin sceptru,
Mari isteți precum e Bulă.

Când se „războiesc” românii,
Râd naivii – pe-nfundate.
S-au emancipat donjuanii,
Cu show-uri împrumutate.

PETRU POPIȚA

CATRENE

266

Că dacii mi-s strămoși dintotdeauna
Mi-a spus-o bunul și mi-a spus-o buna.
Despre romani mi-au spus adeseori,
Că nu-s de-aici, deși-s învingători.

203

M-ai blestemat să nu te uit nicicând,
Făptura să ți-o port mereu în gând.
Azi, mai presus de fire-i voia ta,
Că oricât vreau, eu nu te pot uita!

431

Iubirea încă mai pulsează-n mine,
N-au domolit-o zile, nopți ce curg,
Mi-e dor și-acum, mi-e tare dor de tine,
Lăcrimez în fiecare amurg.

DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA ACMRR-SRI

CRONOLOGIE: AUGUST – NOIEMBRIE 2023

- *17 august:* Un grup de membri ai **Sucursalei Dâmbovița** au participat la o excursie în cursul căreia a fost vizitat Palatul brâncovenesc de la Potlogi, recent restaurat.
- *28 - 30 august:* Din inițiativa col.(r) Nițoi Adrian, **Sucursala București** a organizat o excursie, cu participarea a 34 de membri, în nordul Dobrogei. Au fost vizitate podgoria Murfatlar, municipiul Tulcea și Delta Dunării, într-o excursie organizată cu sprijinul colonel (r) Paraschivescu Dumitru, membru al Sucursalei Tulcea. La întoarcere au fost vizitate mănăstirile Cocoș, Celic Dere și Saon, precum și bazilica paleocreștină și cripta de la Niculițel, după care s-a traversat Dunărea, pe noul pod spre Brăila. Participanții și-au manifestat dorința de a se organiza și alte asemenea activități și întâlniri, inclusiv împreună cu membri ai sucursalelor din țară.
- *03-08 septembrie:* La o jumătate de veac de la începerea cursurilor, Promoția 1976 a Școlii de ofițeri de informații de la Băneasa s-a reunit într-un program organizat de gl. bg. (r) Adrian Prundurel, președintele Sucursalei Dâmbovița, și gl. mr. (r) Doru Dumitrescu, din Ministerul Afacerilor Interne. Programul a cuprins o croazieră pe Dunăre în zona Cazane-Portile de Fier, cu vizitarea celor două maluri ale fluviului, a hidrocentralei Portile de Fier-1 și a Muzeului din Drobeta-Turnu Severin. În partea a doua, au fost vizitate zona Rânca și peșterile Polovragi și Muierilor.
- *28 septembrie:* A avut loc o întâlnire a cadrelor care de-a lungul anilor au lucrat pe profil antiterorist în structura **Sucursalei Dâmbovița**. Participanții au evocat amintiri privitoare la munca pe care au desfășurat-o, au consolidat raporturile de camaraderie, bucurându-se de revedere.
- *05 și 16-19 octombrie:* conducerea **Sucursalei Dâmbovița** a organizat pentru membrii acesteia două excursii: prima pe platoul Padina-Peștera din Munții Bucegi și a doua în localitatea brașoveană Șirnea. Participanții au

admirat peisajul minunat al Munților Piatra Craiului și Bucegi și au apreciat efortul conducerii Sucursalei privind organizarea celor două activități.

- *30 octombrie*: La inițiativa conducerii D.R.I. Transilvania-Sud-Sibiu, a fost organizată, sub coordonarea gl. bg. (r) Nechifor Ignat, vicepreședinte al ACMRR-SRI, și gl. bg. (r) Victor Cristea, președintele Sucursalei Alba, o **reuniune informală cu membri ai Sucursalelor Alba, Hunedoara și Sibiu**. Șeful D.R.I. Transilvania-Sud-Sibiu a fost însoțit de reprezentanți ai profilelor logistică, resurse umane și medical, care au clarificat problemele rificate de rezerviștii din cele trei județe. S-a stabilit ca astfel de reuniuni să fie organizate și în județele Hunedoara și Sibiu.
- *1 noiembrie*: **Sucursala Argeș** a organizat la Biblioteca municipală din Câmpulung Muscel o acțiune culturală prilejuită de lansarea de către **maior (r) Dobre Florin** a cărții sale „*Spovedanie urmașilor pentru binele lor*”. La acțiune, desfășurată sub coordonarea **cpt. (r) Enache Victor**, au participat circa 60 de persoane, cadre militare în rezervă din Sucursală dar și membri ai societății civile și reprezentanți ai mass-media locale. În aceeași zi, **cpt. (r) Enache Victor**, care este președinte al Asociației „Centrul Cultural Muscelan”, a organizat la sediul Casei de cultură din localitate o serată muzical-literară, intitulată „*Versuri sub așternut de brumă*”, în cursul căreia și-a prezentat volumul de poezii „*Fantezii celeste*”.
- *21 noiembrie*: în organizarea **Sucursalei București**, sub coordonarea **generalului de brigadă (r) Nicolae Pintilei**, vicepreședinte al Biroului Executiv al Sucursalei, în sala de festivități a căminului de garnizoană, în prezența a peste 60 de participanți, a avut loc o **întâlnire cu istoricul Alex Mihai Stoenescu, consultant științific al revistei Vitralii – Lumini și Umbre**. Cu acest prilej, domnul Stoenescu a făcut o largă expunere privind personalitatea și opera ilustrului istoric Nicolae Iorga, menționând că, din însărcinarea Academiei Române, elaborează o amplă sinteză referitoare la întreaga operă a istoricului, din care a și editat primele trei volume. În partea a doua a expunerii, istoricul a răspuns la numeroasele întrebări ale participanților, iar în final a prezentat unele aspecte privind evenimentele din decembrie 1989, pe baza documentelor studiate.

Cu aceeași ocazie, **general de brigadă (r) Nicolae Pintilei** a prezentat lucrarea sa „*Originile «Statului Paralel» în România*”, oferind autografe cititorilor.

- *21-22 noiembrie*: 47 de membri ai **Sucursalei București**, sub coordonarea colonel (r) Nițoi Adrian, au efectuat o excursie în municipiul Craiova, vizitând obiective turistice și culturale din centrul istoric al orașului, inclusiv Târgul de Crăciun. Membrii grupului au avut ghid pe colonel (r) **Gheorghe Olariu, președintele Sucursalei Dolj**, membru al Consiliului Director al Asociației. La acțiunea de socializare au participat și 23 de membri ai Sucursalei Dolj.
- Și în acest trimestru **au fost sărbătoriți colegii noștri care au împlinit vârste multiplu de cinci**, începând cu 55 de ani. Sărbătoriții s-au bucurat de reîntâlnire, au evocat evenimente semnificative din activitatea profesională, urându-și pe mai departe sănătate și mulți ani de viață.

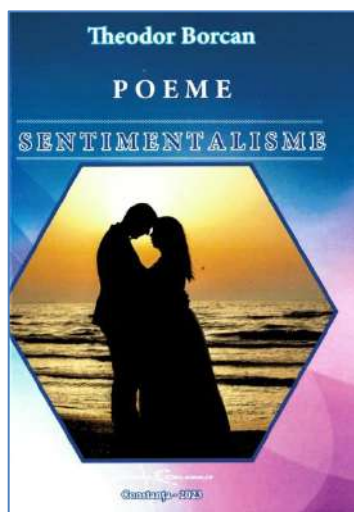
NOI APARIȚII EDITORIALE

- Poetul **Theodor Borcan**, din Sucursala Constanța, este prezent în librării cu un nou volum de versuri, intitulat **„Sentimentalisme”**, o plăcută revelație după volumul **„Pe țărmul mării mele”**. Redăm mai jos fragmente din prefața-invitație semnată de colegul nostru, col. (r) Hagop Hairabetian:

„Orice s-ar spune, se pare că litoralul Mării Negre a fost și este un minunat mediu de inspirație; iată cum la umbra lui Ovidiu, aripa muzei Euterpe a atins un autentic poet, un sentimental de modă veche, dar și un

critic și fin observator al societății actuale cu toate influențele ei nefaste, Theodor Borcan transpunând în versuri o adevărată cronică a prezentului.

Lecturând aceste versuri simțim că ni se adresează fie romanticul care își mărturisește iubirea, fie părintele ce împărtășește din înțelepciunea vieții, fie privitorul critic al libertinismului și mass-mediei. Stilul autorului este unul direct, sincer, fără urmă de reținere atât când abordează teme cu nuanțe optimiste, („*La braț cu morile de vânt*”, „*Omenie*”, „*E firesc*”, sau „*Timpul le rezolvă pe toate*”) cât și atunci

când critică diverse aspecte ale unor subiecte de actualitate („*Gânditorii*”, „*Întrebări*”, „*Binefaceri*”, „*Pamflet*”, „*Emigranții*” și „*Pe Transfăgărășan*”). El constată cu tristețe existența în societatea noastră a unor semne de înstrăinare, pe care cu siguranță le resimte și cititorul („*Izolare*”, „*Debusolare*”, „*Dispute în derută*”, „*Meandrele vieții*”, „*Timpul vorbește*” și „*Atitudini*”). Din vasta paletă atinsă de poet am mai reținut amuzanta „*Adnotări la o broșură despre plante*”. Poate că singura ipostază în care autorul rămâne optimist și extrem de sentimental este cea a unui constant elogiator al femeii și al iubirii, atingând chiar nuanțe voluptuoase („*Catrene*”). Este un adevărat îndrăgostit de Marea Neagră, generatoarea sensibilităților sale, care poate fi blândă și liniștită, dar și răzvrătită și învolburată, la fel ca și sufletul poetului. Nu e un versificator „de curte”, ci un om al zilelor noastre, un sentimental răătăcit într-o lume tot mai rece și blazată; vibrează și suferă ca o vioară, găsindu-și unicul refugiu în familie, alături de nepoți.

În această nouă plachetă a lui Theodor Borcan, după ce citim ultima poezie cădem pe gânduri și înțelegem de ce autorul și-a intitulat culegerea „*Sentimentalisme*”, care este de fapt un apel de revenire la structurile sentimentale ale poporului nostru, la puritatea „spiritului Putnei”, viciate acum de importurile toxice. Sunt convins că autorul va ajunge la inima cititorilor, indiferent de vârstă”.

- Scriitoarea **Maria Someșan**, din Sucursala Cluj, este prezentă în librării cu un frumos și emoționant roman de dragoste intitulat „*O iubire de la răsărit până la apus*”, apărut la editura Ecou Transilvan. Romanul beneficiază de o frumoasă prezentare a publicistului dr. Victor Constantin Măruțoiu, intitulată „Despre iubire și devenire întru împlinirea cuvântului *a fi*”, pe care o redăm mai jos:

„A trece prin timpuri, a fi părtaș la curgerea anilor, nu este, întotdeauna, clăditor. Dar, a construi ceva în forma artelor, în datul literaturii, poate oferi, atât creatorului, cât și cititorilor, puterea de a trece mai departe, de a

ființa, de a deveni întru cele frumoase ale Cuvântului, ale înălțării. În acest sens, se situează și prezentul volum de proză al doamnei scriitoare Maria Someșan, sugestiv intitulat, *O iubire de la Răsărit până la Apus*.

Cele două personaje principale, Sofia și Alexandru, întruchipează sensul creaționist principal, ca o refacere a cuplului primordial, Adam și Eva. Numele nu sunt alese la întâmplare, ci ele poartă semnul înțelepciunii și pe cel al curajului. Destinul lor este frânt de ceea ce a rupt Occidentul de Orient timp de peste patru decenii, această alienare care a distrus oameni, chipuri, sentimente, marcată de Cortina de Fier. Traumatizantă a fost și plecarea din patria mamă, Alexandru nu a putut să-și găsească împlinirea decât prin întoarcerea în țară, prin reluarea legăturii cu prietenul Darius și prin reînnoirea legăturii de iubire cu Sofia. Tot acest periplu existențial parcă poartă simbolul mării încercări, mării căutări, a acelui drum inițiativ de regăsire.

Volumul a primit Marele Premiu „Anișoara Odeanu” pentru proză la Festivalul Literar Internațional „Seri Culturale la Pădureni”, Ediția a V-a, Pădureni-Timiș, 15-17 septembrie 2023, și *Premio Speciale di Merito*, Sezione B Esterno, Festival Mondiale di Poesia e Narrativa, Castellammare di Stabia, Italia, 29-30 iulie 2023.

Prezentul volum, *O iubire de la Răsărit până la Apus*, frumos realizat de doamna scriitoare Maria Someșan, aduce o perspectivă vie ideii de reșezare în datul ființial al Familiei, căci nici timp, nici distanțe geografice, nici alienări istorice, nici imersiuni potrivnice, nu pot distruge adevărata iubire. Iar totul se îmbracă în haina luminoasă a devenirii”.

VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE: PREZENȚĂ ȘI ECOURI

- Publicația „*Accent Media*” din **Hunedoara** a inclus în numărul din 10-16 noiembrie 2023, o prezentare a numărului 55 al revistei, menționând că acesta cuprinde „*articole foarte interesante din acest domeniu mai puțin cunoscut cititorului, dar și cu conotații istorice, de cercetare, memorie profesională, articole referitoare la promovarea și dezvoltarea culturii de securitate, dar și lirice...*”
- Numărul 54 al revistei a fost prezentat în cotidianul „*Crai Nou*” din **Suceava**, la 30 august 2023, în articolul „*Lumini și umbre*”, într-o vară caniculară, semnat de Adrian Popovici.

***

În ilustrațiile acestui număr, colegul nostru **col. (r) Gheorghe Rusu** din Sucursala București ne face pătași impresiilor sale de iarnă, invitându-ne să ne bucurăm de eleganța anotimpului rece.

oooOOOooo